

Jörgen Lundälv

Omvårdnad och omsorg i massmedia

– professionella mediemöten

 Studentlitteratur

K KOPIERINGSFÖRBUD

Detta verk är skyddat av lagen om upphovsrätt. Kopiering, utöver lärares rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt BONUS-Presskopias avtal, är förbjuden. Sådant avtal tecknas mellan upphovsrätsorganisationer och huvudman för utbildningsanordnare t.ex. kommuner/universitet. För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens huvudman eller BONUS-Presskopia.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlägga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

Denna trycksak är miljöanpassad, både när det gäller papper och tryckprocess.

Art.nr 31381
ISBN 91-44-03049-5
© Jörgen Lundälv och Studentlitteratur 2004
Omslagslayout: Pernilla Eriksson

Printed in Sweden
Studentlitteratur, Lund
Webbadress: www.studentlitteratur.se

Tryckning/år 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 | 2008 07 06 05 04

Innehåll

Förord

1. Inledning

2. Lärares roll i undervisningen

3. Undervisningsplaner

4. Utvärdering av undervisningen

5. Lärares yrkesroll

6. Lärares yrkesroll

7. Lärares yrkesroll

8. Lärares yrkesroll

9. Lärares yrkesroll

10. Lärares yrkesroll

11. Lärares yrkesroll

12. Lärares yrkesroll

13. Lärares yrkesroll

14. Lärares yrkesroll

15. Lärares yrkesroll

16. Lärares yrkesroll

17. Lärares yrkesroll

18. Lärares yrkesroll

19. Lärares yrkesroll

20. Lärares yrkesroll

21. Lärares yrkesroll

22. Lärares yrkesroll

23. Lärares yrkesroll

24. Lärares yrkesroll

25. Lärares yrkesroll

*Till
Emilia & Alva*

er lärares
avtal, är
oner och
itet. För
vudman

åklagare
yldig att

xprocess.

Innehåll

Förord 7

1 Inledning 9

2 Lärande om mediemöten 27

3 Förberedelsen 49

Olika yrkesroller 49

Mötet med medierna 55

Mina krav 59

Vilka konkreta tips behöver man? 62

Mitt förhållningssätt 64

Medias krav och villkor 64

Lagar, riktlinjer, spelregler (våra och medias) 65

Invitation till uppmärksamhet 65

Nyhetskonstruktionen 68

Människan – en berättelse 77

4 Reflexiva möten 81

Omvårdnad och omsorg 81

Socialt arbete 90

5 Återvinning och kompostering 105

Journalistikkritik 105

Mediemöte och lärande 116

Granskning – en lönsam kvalitetssäkring 123

6 Avslutning 127

Referenser 131

Sakregister 151

Ord från makt och kön

Jan Josefsson: (vinnare av Stora Journalistpriset, journalist och gästprofessor i journalistik vid medieutbildningen, Musikhögskolan i Piteå).

– Du är en före detta pensionerad journalist som sitter och snackar skit!

Jan Guillou: (ordförande i Publicistklubben, journalist och författare)

– Idiot ... försök inte! Att prata med dig är som att försöka prata med Åsne Seierstad.

Källa: Svante Lidén (2003). Jannarnas pajkastning. Aftonbladet den 26 september.

Kunskap kan betraktas som resultat: det är maträtten på bordet, bokskåpet i hörnet, den lyckade inspelningen, avhandlingen i matematik med sitt vackra bevis, Windows 2000 färdig för installation. Men kunskap är också process. Det är handen som efter år av träning lärt sig hur proportionerna blir de rätta för en lyckad sås; ögat som inte bara ser trästycket på hyvelbänken utan i andanom också dess plats i en möbel som ännu inte finns; de många timmarna vid pianot där öra, öga och fingrar lär sig samarbeta; år av grubbel, klotter på pappret, ändlösa diskussioner, dagdrömmier och villospår på väg till beviset. Det är de tusentals medarbetarna, namnlösa för oss, som år efter år letar efter buggar, tänker ut finesser, häcklar och sporrar varandra och jagas av hurtiga tillrop från chefer som tänker på vinsten – innan Produkten slungas ut på Marknaden.

(Liedman, 2001, s. 254.)

Förord

Skrivande är en form att levandegöra ett fenomen, en konst att berätta och vidareförmedla upptäckter till andra. Arbetet med skrivandet av denna bok har varit en stor upplevelse för mig. Skrivandet har skett parallellt med mitt arbete vid Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Jag har fått mycket inspiration och tankar under arbetet med boken från diskussioner med mina studenter, lärarkollegor och andra personer som lyssnat och berättat om sina erfarenheter. Ett särskilt tack vill jag rikta till Kersti Malmsten Gedda, universitetslektor vid institutionen för vård- och folkhälsovetenskap vid Mälardalens högskola i Eskilstuna för stimulerande diskussioner och värdefulla synpunkter med arbetet med manuskriptet.

Tack till Kenneth Lindkvist, universitetslektor i juridik för din hjälp i letandet bland rättsfall och juridiska frågor om vad en medierelation kan vara och inte. Staffan Lindkvist, universitetsadjunkt i juridik har också delat med sig av sina juridiska erfarenheter och perspektiv på medier och den enskildes rätt.

Monica Löfgren-Nilsson, universitetslektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMK) vid Göteborgs universitet har hjälpt mig med statistiskt material om de "mjuka" frågorna i medierna. Ett tack för att jag fick tillgång till ett värdefullt datamaterial som insamlats vid JMK och för dina kunskaper om genusfrågor i medierna.

Björn-Ove Suserud, universitetslektor i vårdvetenskap vid Högskolan i Borås har läst manuskriptet och kommit

med värdefulla synpunkter. Tack även Lars-Åke Kernell, min lärare i pedagogik vid enheten för didaktik och lärande vid Göteborgs universitet som givit mig inspiration till att skriva en bok om betydelsen att skildra det goda, det "själklara" och det positiva arbete som bedrivs inom så många professioner men som sällan syns i medierna.

Till slut vill jag rikta ett varmt tack till de intervjupersoner som medverkat i min undersökning och som i samtalen berättat om sina egna mediemöten. Det är ert mod, er erfarenhet och självreflektion som gjort den här boken möjlig. Mina tankar vid skrivandet går alltid till mina flickor Emilia och Alva.

Jörgen Lundälv

Lundaskog, Borås januari 2004

1 Inledning

Min egen far var journalist men det var ett tag sedan och de hade en annan filosofi på den tiden. Det var inte så hyenkäckt som det är idag. Jag frågade en journalist: "Varför skriver ni inte om alla bra saker som vi gör? Vi jobbar ju med massa bra saker". Men journalisten sa att 'det var väl ingenting att skriva om'.

Sjuksköterskan berättar om sin vardagsverklighet. Samtalet handlar om både ljusa och mörka sidor inom vårdprofessionen. För verkligheten är varken svart eller vit. Liv, glädje, smärta och död på ett sjukhus berör och drabbar många människor. Den vårdpersonal som arbetar inom hälso- och sjukvården utsätts ofta för stora påfrestningar i sin vardagsverklighet. Att berätta för omgivningen om "professionslivet", bland annat de egna känslorna, kan vara viktigt och där är massmedierna en mycket viktig kanal. Men att ingå i en relation med medierna är inte endast en fråga om känslor. Det handlar naturligtvis om demokratiska värden och hur dessa förvaltas av de olika aktörerna som ingår i samtalet. Kommunikationen i samhället har blivit allt viktigare och är som sådan betydelsefull för all kunskapsproduktion. Kerstin Hägg och Svea Maria Kuoppa som skrivit en lärobok om *Professionell vägledning – med samtal som redskap* skriver:

Tillgången till media har i allt högre grad blivit en fråga om ekonomiska resurser och möjligheten till politiskt inflytande i samhället är direkt kopplat till tillgången på utrymme i massmedia. De redskap som möjliggör en demokratisk utveckling kan således även bli det som urholkar och hotar demokratin på olika sätt (Hägg & Kuoppa, 1997, s. 8).

Att kunna förstå vikten av att göra sin egen röst hörd i massmedia och därmed den egna yrkesprofessionen mer allmänt känd bland patienter, klienter och brukare är något som borde finnas i ryggmärgen hos varje professionell yrkesutövare. Här är det viktigt att individen lär sig att utveckla den egna förmågan att kommunicera mera och att tillägna sig denna uppgift på ett bra sätt. Detta skulle kunna ske redan under de flesta grundutbildningar som anordnas vid högskolor och universitet. Således handlar det om att lära sig bemästra svårigheter i själva kommunikationsprocessen men också att försöka övervinna olika former av rädslor som kan finnas inför att till exempel möta en journalist. Men hur ser förhållandena ut i praktiken? Vård och omsorg i massmedia handlar om två saker. För det första är det intressant att studera och diskutera hur vård- och omsorgsfrågor lyfts fram och bevakas i och av massmedierna. Genom publicitet får patienter, klienter, brukare, anhöriga och allmänhet veta mer om de rön och upptäckter som ständigt sker inom vård- och omsorgssektorn men även om de svårigheter och den komplexitet som kan råda. För det andra är vård och omsorg i massmedia intressant för att relationen mellan professionella yrkesutövare och journalisterna är alldeles unik och som sådan kan framträda särskilt tydligt i ett s.k. mediemöte. Relationen mellan en professionell yrkesutövare (sjuksköterska, socionom m.fl.) är som alla andra relationer en förbindelse som kan upprättas men som måste vårdas och underhållas under lång tid. Ibland diskuteras även olika rollkonflikter och konflikter mellan olika professioner inom vård- och omsorgsområdet. Ett exempel på detta under senare tid beskrivs av läkaren Åke Andrén-Sandberg i en artikel i *Läkartidningen*:

Vårdförbundet, dvs. sjuksköterskornas fackliga organisation, har på första sidan i lokaltidningen skrivit om hur usel lönepolitik landstinget för avseende sjuksköterskorna och att det är det som gör att det finns för få sjuksköterskor i vården. Dagen efter följdes detta upp med en stort uppslagen

artikel om de löner som du och de närmaste tjänstemännen har, vilket en dag senare gav upphov till att Kommunalarbetarförbundets facklige representant enligt tidningen sagt: 'Avskeda landstingschefen och anställ fem undersköterskor istället.' Till detta följde en faktaruta där det står hur mycket du och din hustru taxerats för, hur många aktier du och dina barn har och vilken båt du har på västkusten. Rutan åtföljdes av en bild på din villa och bil med perspektiv som för tankarna till lyx och överflöd. Idag står det i tidningen att de tre största fackförbundens representanter anser att du har en dålig och gammaldags inställning till det fackliga. På reporterns fråga om du skall avgå svarar de: 'Det finns nog många som kan göra hans jobb bättre.' Skall du gå i svaromål i tidningen, skall du ignorera skrivierna eller vidta någon annan åtgärd? Har du rättighet att redovisa dina motståndares fel? (Andrén-Sandberg, 2003).

Det är möjligt att göra flera tolkningar av denna text. Helt klart är att här finns flera utmaningar för samtliga professioner som fungerar inom vård- och omsorgsområdet. Hur kan professioner mötas och diskutera förändringar? Hur kan journalisterna få mer kunskap om konsekvenserna av deras rapportering? Frågorna är många men viktiga att diskutera. I kapitlet ges en inledande orientering till ett viktigt och okänt område för många yrkesutövare – det vardagliga mediemötet. Det är viktigt att man kan känna den egna vardagsverkligheten för vad den är och även få se den skildrad av medierna. Att detta inte är så enkelt i verkligheten kommer i de följande avsnitten att diskuteras mer ingående. De beskrivningar som skildras är ett resultat av ett forskningsprojekt som genomförts under 2002 och 2003 vid Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Men vad handlar det egentligen om, när medierna har svårt att skildra vardagsverkligheten? Och hur upplevs och uppfattas detta av yrkesverksam personal inom professionerna vård och omsorg?

En kvinna som arbetar som sjuksköterska i en mellanstor kommun berättar så här:

Medierna vill gärna vinkla en historia så att det låter mer spännande än det är i verkligheten. De vill ju sälja sin historia. På grund av tystnadsplikten kommer inte allmänheten att få en helhetsbild.

Denna bild är vanlig och delas av många. Upplevelsen av att känna sig bakbunden av regelverk och policy i den egna organisationen gör det svårt och ibland omöjligt att känna någon större motivation till att kontakta eller upprätthålla en kontakt med en journalist. Att vara bakbunden och därmed förhindrad att göra några uttalanden på grund av sekretess- och patientlagstiftning, patientetik eller interna policydokument i mediefrågor, upplevs av många som en direkt vanmakt att kunna göra något konstruktivt, något positivt i medierelationerna. En viktig fråga som vi måste ställa oss utifrån detta resultat är vilka konsekvenser det kan bli av ett icke-kommunikativt handlande och därmed en instängdhet. I boken kommer flera sådana följder att diskuteras.

Inom vård och omsorgssektorn har mediedramaturgin blivit särskilt påtaglig under senare tid. Som kvinnan ovan beskriver vill medierna ibland få en händelse att låta "mer spännande än det är i verkligheten". Detta kan naturligtvis få konsekvenser för mediernas trovärdighet vad avser nyhetsrapporteringen inom en viss profession. Men ibland kan mediedramaturgin förstärkas även vid extraordinära och nationella och till och med internationella nyhetshändelser. Ett exempel är medierapporteringen direkt och efter mordet på utrikesminister Anna Lindh i Stockholm och mordet på en femårig flicka vid en förskola i Arvika vid samma tid (Ågren, 2003).

Under senare år har det genomförts flera olika forskningsprojekt om mediernas intresse för hälso- och sjukvårdsfrågor. I litteraturen benämns denna journalistik för *sjukvårdsjournalistiken* (Hagström, 2002). Karaktären för denna journalistik består av en mer bred och allmän uppfattning om vad journalistik är för något område. Men det finns också

andra benämningar för den journalistik som bedrivs inom hälso- och sjukvården vid särskilda händelser. Exempel på sådana händelser är kriser, olyckor och katastrofer. I dessa fall används benämningarna *krisjournalistik*, *olycksfallsjournalistik* och *katastrofjournalistik* (Lundälv, 2001). Under senare år har även dessa områden blivit fokus i flera forskningsstudier (Lundälv & Björnstig, 2003). Kris- och katastrofjournalistiken kommer inte att behandlas djupare i boken utan läsaren hänvisas istället till den speciallitteratur som finns på området. Låt oss nu återgå till den mer allmänna journalistiken. En studie av Bo Hagström fokuserade bland annat intresset på vilka aktörer som kommer till tals i den mer breda sjukvårdsjournalistiken (Hagström, 2002). Närmare 40 procent av totalt 5 500 studerade tidningsartiklar utgjordes av sjukvårdspersonal som aktörsgrupp. Övriga talesmän och intervjupersoner utgjordes av politiker, myndighetsföreträdare, forskare, organisationsföreträdare, landstingsadministratörer, allmänhet, patienter/anhöriga och fackliga företrädare. Hagströms studie visade också att det i gruppen sjukvårdspersonal var vanligast att det var medicinskt verksamhetsansvarig personal som förekom i tidningsartiklarna. Den övriga vårdpersonalen fanns endast med i frågor som berörde sjukvårdens personalfrågor. Om detta fenomen skriver Hagström på följande vis:

Sammanfattningsvis konstaterar vi att den massmediala arenan i sjukvårdsjournalistiken förefaller vara en sluten arena, som huvudsakligen beträds av företrädare för den offentliga sjukvårdsorganisationen, politiker, tjänstemän och medicinska verksamhetsföreträdare och i de större tidningarna även av myndighets- och organisationsföreträdare samt forskare och ekonomer (Hagström, 2002, s. 94).

Hagströms studie kan sammanfattas enligt följande:

- 1 medierna har en stark medielogik som är fokuserad på negativa och konfliktladdade händelser inom hälso- och sjukvården

- 2 medicinska verksamhetsansvariga, chefer och läkare kommer oftast till tals och använder sig av medielogiken. Läkare utgör en viktig lobbygrupp i sjukvårdsdebatten och använder sig av medierna i nyhetsartiklar och debattartiklar.

Studering inom omvårdnads- och omsorgsutbildningarna på högskolor och universitet kan under sina praktikperioder uppleva och uppfatta hur deras respektive yrkesprofessioner beskrivs i medierna. Också deras handledare ute på "fältet" kan med stor inlevelse berätta om hur de upplevt mediernas beskrivning av den egna professionen och hållningen. Det är viktigt att också de positiva sidorna av ett yrke, en profession, kommer fram i medierna. Inte minst är det viktigt för brukarna, patienterna, med andra ord vårdtagaren. I den pedagogiska litteraturen har det under senare år poängterats just vikten av att försöka finna balanser inom en profession. Lars-Åke Kernell skriver om komplexitet och intensitet i lärarens arbetsvardag, något som även i högsta grad gäller socialarbetaren, socialpedagogen och sjuksköterskan inom deras respektive professioner. Lars-Åke Kernell skriver:

Allt går så fort och den ena uppmärksamheten skymmer den andra. Vi tvingas hela tiden göra prioriteringar och välja bort. Det minsta problematiska nonchaleras. Det är därför lätt att förbise alla fantastiska avvägningar som vi lyckas med – vi tar dem för givna! Istället reflekterar vi över våra misslyckanden. Det är ju de som syns. De hamnar alltid i förgrunden, eftersom vi ju är tvungna att hantera det som inte fungerar. Vi bör därför disciplinera oss att uppmärksamma också allt det som fungerar bra. Annars blir yrkesvardagen inte bara intensiv utan också uttröttande (Kernell, 2002, s. 18).

Kernells resonemang är intressant ur flera perspektiv. Att uppmärksamma och fokusera på arbetslivets många sidor är viktiga. Både det som är positivt och det som fungerar mindre bra. I det moderna samhälle vi lever i som känne-

tecknas av stress och risker är det lätt att fokusera sitt intresse på negativa upplevelser och händelser. Detta skulle kunna vara ett utmärkande drag för moderniteten i vår tids välfärdssamhälle. Men vem har ansvar att uppmärksamma det positiva, det goda arbetet inom en profession? Är det de anställda själva eller är det journalisterna som arbetar i medierna? Svaret på frågorna skulle kunna vara att vardagsverkligheten varken är svart eller vit, ond eller god. Snarare kanske vi kan se denna verklighet som komplex och ibland omöjlig att beskriva på ett enkelt sätt.

Vilken etisk beredskap har den professionella yrkesutövaren när han eller hon ska möta omvärlden via massmedierna? Hur kan till exempel socialarbetarnas, sjuksköterskornas och socialpedagogernas röst i samhällsdebatten beskrivas? Hur hanteras kommunikationen till omvärlden via journalisterna och hur bemästras de egna känslorna inför denna uppgift? Svaret på frågorna borde vara självklart eftersom det inom de tre professionsområdena finns tydliga och därmed givna yrkeskodex (etiska koder) som beskriver professionens förhållande till omvärlden. Men det vore alltför riskabelt att ta denna kunskap för given eftersom det saknas utbildningsmoment som behandlar medierelationer och konsekvenser. Men om det nu är så att yrkesutövaren saknar kunskap och erfarenhet av möten med medierna är detta också något som kan blottläggas. Här kan till exempel sjuksköterskornas eller socialarbetarnas egen sårbarhet synliggöras. En fråga som då kan uppstå är vem som är intresserad av att höra om dessa svagheter? Säkerligen finns det många svar på frågan. Ett tänkbart alternativ skulle kunna vara de olika yrkesförbunden. Ett engagemang att driva och utveckla professionsfrågor borde naturligtvis finnas bland dessa aktörer. Men även utbildningsanordnare som till exempel högskolor och universitet borde här ta ett stort ansvar att bättre rusta de studerande inför framtidens krav.

Ingen människa i vårt moderna samhälle kan idag undgå medierna. Som tidigare nämnts är mediasystemet en del av

vår tids modernitet i samhällssystemet. Det är nästan ofrånkomligt att undgå nyheter i press, radio, tv och Internet. Om man arbetar inom en samhällssektor är det likaså svårt att undgå medierna när något speciellt inträffat. Under en serie av år har mediernas skildringar av olika samhällssektorer kommit att fokuseras på bland annat välfärdsbrister, olika "affärer" och skandaler. Detta har uppmärksammats i olika sammanhang. En studie av Medieinstitutet i Stockholm under 1990-talet visade att medierna haft en fokusering på negativa händelser inom svensk hälso- och sjukvård. I en programskrift om versioner inför framtidens omsorg av äldre i Sverige befaras även att äldre inom den sociala omsorgen och vården under senare år handlat om åldringen/de äldre som "offer" i press, radio och tv (Senior Citizen, 2003). Reportagen som baseras på en s.k. undersökande journalistik (Löwenberg, 1990) av den sociala omsorgen av psykiska funktionshinder i Oskarshamns kommun, kritiserades senare officiellt av bland annat sociomomernas yrkesförbund – Akademikerförbundet SSR. Mediernas intensiva bevakning av större olyckor, skadehändelser och katastrofer har också blivit föremål för officiell kritik och debatt (Lundälv, 1998). Mediernas skildringar av hälso- och sjukvården har även kritiserats utifrån ett etiskt och humanistiskt perspektiv. I denna kritik har begrepp som etik, medielogik och sanning problematiserats (Fällman, 2003; Stolt, 2003).

Den fortsatta framställningen handlar om hur professionella inom olika yrkesgrupper, till exempel sjuksköterskor, socionomer och övrig omsorgspersonal, upplever relationer och möten med medierna, hur mediemötet har utvecklats och hur man upplever medierapporteringen av den egna professionens område. Boken handlar också om hur kvinnor inom professionsområdena omvårdnad, social omsorg och socialt arbete upplever sig själva i kontakter med områden såsom de framställs i och av våra moderna massmedier. Flera undersökningar som genomförts i Sverige under

senare årtionden har försökt att problematisera olika maktförhållanden i samhället. Den svenska maktutredningen kartlade maktbegreppet och medborgarnas makt (Petersson et al., 1989; Petersson, 1990). Kvinnomaktutredningen i slutet av 1990-talet (SOU 1998:6) konstaterade påtagliga ojämlikheter mellan män och kvinnor. Ingen av dessa maktutredningar har fokuserat på massmediernas makt utifrån kvinnornas position och profession inom vård, omsorg och socialt arbete. Att resa frågan hur kvinnan synliggörs är intressant ur flera perspektiv, bland annat är det både relevant och viktigt att granska på vilka villkor som ojämlikheter framställs.

Forskningen inom området är tämligen sparsam. Det finns inga vetenskapliga studier som baseras på ett reflexivt förhållningssätt hos professionella yrkesutövaren utifrån hur man har upplevt mediemöten. Detta är ett intressant fenomen och därför anmärkningsvärt att det är så outforskat eftersom såväl hälso- och sjukvården som socialtjänsten nästan dagligen skildras i ett stort antal medier i Sverige. I andra länder, både i Europa och USA, har studier genomförts av omvårdnadsfrågor och det sociala arbetets innebörd. Omvårdnadsarbete och sjuksköterskors relationer till olika medier och journalister har uppmärksamats i flera studier (Kalisch et al., 1982; Kratz, 1982; Campbell, 1983; Kalisch, 1987; Allen, 1990; Jimenez, 1991; Andrews, 1992; Laizner, 1992; Altman, 1993; Burnham, 1998; Cook, 1999; Dean-Baar, 1999; Grilli et al., 1999; McGough, 1999; Hallam, 2000; Davidhizar & Shearer, 2000; Liple, 2001; Davis, 2002; King, 2002; Link, 2002; Mason, 2002).

För att kunna förstå genusfrågorna ur ett bredare perspektiv inom mediasystemet kan det här vara intressant att hålla oss kvar vid frågan kring graden av jämställdhet mellan män och kvinnor inom medierna. Är journalisten en man eller kvinna? Är intervjupersonen en man eller kvinna? Finns det några framträdande mönster i genusfrågorna? En studie av de två Göteborgsforskarna Monica Löfgren-Nilsson och

Jenny Wiik vid Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet uppmärksammade särskilt nyhetsrapporteringen ur ett genusperspektiv vid Sveriges Televisions program Aktuellt, Rapport och de regionala nyhetssändningarna (Journalisten, 2003; Löfgren-Nilsson & Wiik, 2003). Totalt granskades 5 407 nyhetsinslag och 5 312 intervjupersoner i studien.

Forskarna fann att såväl de regionala nyhetssändningarna som Rapport och Aktuellt under två tvåveckorsperioder innehöll fler intervjuer med män än kvinnor. En fjärdedel av de intervjuade i Aktuellt och Rapport var kvinnor medan det i de regionala nyheterna var en tredjedel av intervjupersonerna som utgjordes av kvinnor. En annan slutsats som forskarna drog i sin studie var att de kvinnliga journalisterna oftare valde att intervjua män än kvinnor i sina inslag. Löfgren-Nilsson och Wiik konstaterar att det finns olika kategorier av nyhetsinslag inom SVT. Dessa är följande:

Hårda nyheter	→	utrikes, ekonomi, politik
Mjuka nyheter	→	miljö och social frågor
Lätta nyheter	→	nöje och kultur
Sensationsnyheter	→	olyckor och brott
Övriga nyheter	→	sport

Figur 1.1 Typer av kategorier av nyhetsinslag inom Sveriges Television.

Källa: Löfgren-Nilsson, M., Wiik, J. (2003). Kvinnor och män i nyheterna. En kvantitativ undersökning av SVT:s nyhetssändningar 02/03. Internrapport. JMG, Göteborgs universitet.

Utifrån den forskning som gjorts på området kan de hårda nyheterna betraktas som "manliga domäner" medan de

mjuka nyheterna mer har karaktären av "kvinnliga domäner". Det är främst kvinnliga journalister som sköter nyhetsbevakningen av de mjuka nyheterna medan manliga reportrar svarar för de hårda nyheterna. De båda forskarna Monika Djerf-Pierre och Monica Löfgren-Nilsson sammanfattar definitionen av "mjuka nyheter" på följande vis:

The label "soft news" is often used when referring to news about social issues, consumer issues, health care, education, childcare, the environment, and housing. But sometimes also human interest, culture, and entertainment are included when defining news as "soft" (Djerf-Pierre & Löfgren-Nilsson, 2004).

Inom den feministiska medieforskningen har under senare år sammanfattats skillnader mellan de "mjuka" respektive de "hårda" bevakningsområdena inom medierna. Denna uppdelning sammanfattas av Djerf-Pierre och Löfgren-Nilsson och ett urval av de olika dimensionerna framgår av följande översikt:

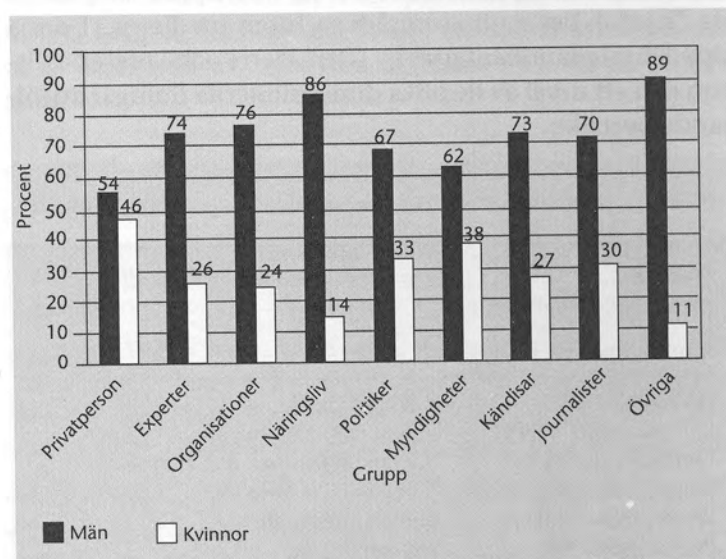
Översikt. Manliga och kvinnliga dimensioner inom den moderna journalistiken

<i>Manlig dimension</i>	<i>Kvinnlig dimension</i>
Hårda nyheter	Mjuka nyheter
Offentlig sfär/makronivå	Privat sfär/mikronivå
Manliga resurser och perspektiv	Kvinnliga resurser och perspektiv
Distans/neutralitet	Intimitet/empati
Professionell etik	Personlig etik
Individualism	Kollektivism
Hierarkisk och formell organisation	Horisontell och informell organisation

Källa: Djerf-Pierre, M. Löfgren-Nilsson, M. (2004). Gender-typing in the Newsroom. I deBruin and Ross. Cresskill, NY: Hampton Press Inc. In press.

Det totala nyhetsutbudet domineras klart av de hårda nyheterna och inom denna grupp är det även många kvinnliga journalister som bevakar de hårda nyheterna. Bland de intervju personer som framträder i tv-sändningarna (nyhetsinslagen) så träder kvinnorna fram och yttrar sig främst som privatpersoner. Manliga intervju personer tillfrågas oftare av journalister att göra uttalanden som företrädare för någon verksamhet, exempelvis som förtroendevald eller verkställande direktör.

Ett annat viktigt resultat i Göteborgsstudien är att kvinnliga intervju personer är mer representerade i de regionala nyhetssändningarna jämfört med de nationella sändningarna.

Figur 1.2 Könsfördelning inom olika grupper av intervju personer i regionalnyheter inom SVT (procent).

Källa: Löfgren-Nilsson, M., Wiik, J. (2003). Kvinnor och män i nyheterna. En kvantitativ undersökning av SVT:s nyhetssändningar 02/03. Internrapport. JMG, Göteborgs universitet.

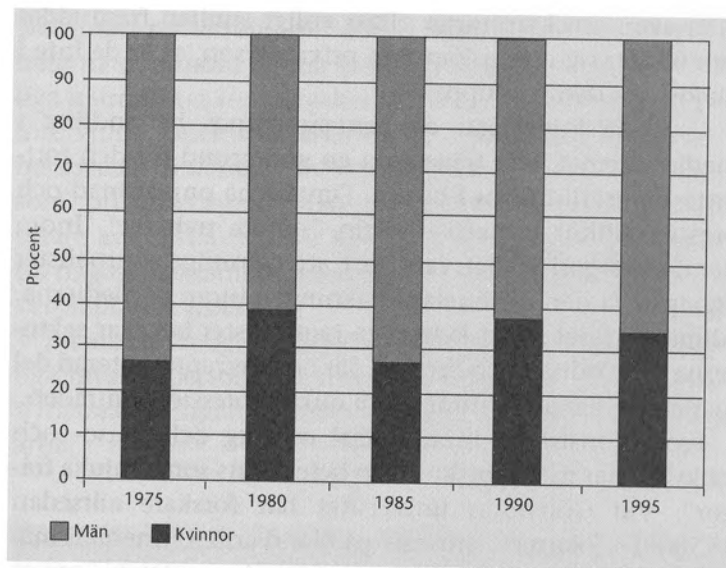
Men även om kvinnorna oftast enligt studien framträder och uttalar sig i egenskap som privatperson, så är de inte i majoritet i denna grupp.

Ovan beskrivningar av genusfrågornas behandling i mediasystemet, kan tjäna som en god grund för den fortsatta framställningen i boken. Områdena omvårdnad och omsorg tillhör nyhetskategori "mjuka nyheter". Inom denna kategori är det vanligast att kvinnliga journalister ägnar sig åt den regionala bevakningen inom tv-medierna. Allmänt är det så att kvinnliga journalister bevakar sektorerna omvårdnad och omsorg där en överrepresenterad del av personalen är kvinnor inom olika professionsområden.

Professionsfrågor inom social omsorg och hälso- och sjukvård har inom forskningen betecknats som "mjuka frågor". Vid Göteborgs universitet har forskare alltsedan 1950-talet fokuserat intresset på bland annat innehållsanalys av hur olika sakområden belysts inom televisionens utveckling. Flera studier har genomförts av forskare som Lennart Weibull, Monika Djerf-Pierre, Monica Löfgren-Nilsson och Jenny Wiik av televisionens utveckling och medierapportering av skilda sakfrågor ur bland annat köns- perspektiv (Djerf-Pierre & Weibull, 2001; Löfgren-Nilsson & Wiik, 2003; Djerf-Pierre & Löfgren-Nilsson, 2004).

Trots att de "mjuka frågorna" inom professionsområdena omvårdnad och social omsorg till största delen under åren har omfattat kvinnliga yrkesutövare, har medierapporteringen i första hand uppmärksammat männen i de olika professionerna. Tabell 1.1 visar att det alltsedan 1970-talet har varit manliga företrädare och talesmän som uppmärksammas i rollen som intervjupersoner i tv-medierna. Denna bild har bestått under flera decennier och kan också beskriva genusfrågorna och de skillnader som finns mellan manliga respektive kvinnliga professionsföreträdare i medieuppmärksamheten.

Utvecklingen över tid visar att manliga journalister innehåller en övervägande andel av den totala mediebevakningen

Figur 1.3 Manliga och kvinnliga journalister och deras rapportering av sociala frågor i nationella nyheter inom Sveriges Television åren 1975–1995 (procent).

Källa: Statistiskt material från JMG, Göteborgs universitet, 2003. Innehållsmaterialet insamlat inom ramen för projektet Etermedierna och samhället (Lennart Weibull & Monika Djerf-Pierre) och projektet kvinnorna i journalistkulturen (Monica Löfgren-Nilsson & Monika Djerf-Pierre).

Tabell 1.1 Kön på intervjupersoner inom omvårdnad och social omsorg (sociala frågor) i nationella nyheter inom Sveriges Television åren 1975–1995 (absoluta värden)

	1975	1980	1985	1990	1995
Kvinnor	27	37	34	64	111
Män	63	69	100	160	195
Totalt %	100	100	100	100	100
Antal intervjuade	90	106	134	224	306

Källa: Statistiskt material från JMG, Göteborgs universitet, 2003. Innehållsmaterialet insamlat inom ramen för projektet Etermedierna och samhället (Lennart Weibull & Monika Djerf-Pierre) och projektet kvinnorna i journalistkulturen (Monica Löfgren-Nilsson & Monika Djerf-Pierre).

Tabell 1.2 Antal nyhetsinslag fördelade på manliga respektive kvinnliga journalister inom professionsområdena omvårdnad och social omsorg (sociala frågor) i nationella nyheter inom Sveriges Television åren 1975–1995 (absoluta värden).

	1975	1980	1985	1990	1995
Kvinnor	24	42	37	85	115
Män	66	64	97	139	191
Totalt %	100	100	100	100	100
Antal nyheter	90	106	134	224	306

Källa: Statistiskt material från JMG, Göteborgs universitet, 2003. Innehållsmaterialet insamlat inom ramen för projektet Etermedierna och samhället (Lennart Weibull & Monika Djerf-Pierre) och projektet kvinnorna i journalistkulturen (Monica Löfgren-Nilsson & Monika Djerf-Pierre).

av sociala frågor i samhället. Under senare år har emellertid kvinnornas andel ökat. En undersökning av Löfgren-Nilsson och Wiik av ett urval av Sveriges Televisions nyhetsändringar åren 2002 och 2003 visade att sociala frågor är den enda kategorityp där kvinnliga rapportörer är överrepresenterade (Löfgren-Nilsson & Wiik, 2003). Detta ska ses mot en historisk bakgrund att nyhetsredaktionerna bemannats med fler kvinnliga reportrar under senare år.

Det finns idag ett stort antal professionella yrkesutövare som sällan eller till och med aldrig syns i medierna. Betänk att en sjuksköterska kan arbeta inom olika inriktningar inom hälso- och sjukvården, i kommunerna samt i privata företag. De är specialister inom sina respektive inriktningar och har erfarenheter av olika fenomen. Detta är naturligtvis erfarenheter som mycket väl kan ha ett stort värde för medierna, men framför allt för patienter, klienter, brukare, anhöriga och den övriga allmänheten.

En bild som man kan få efter att ha studerat förekomsten av mediemöten inom områdena vård, omsorg och socialt arbete är att professionella yrkesutövare, som till största delen utgörs av kvinnor, mycket sällan eller till och med ald-

rig medverkar i medierna. Många sjuksköterskor och socialarbetare vill veta och få en ökad kunskap om hur en journalist arbetar och tänker. De vill veta hur det kan komma sig att medierna publicerar så mycket negativa händelser från deras respektive professioner. De vill också veta varför journalisterna inte kontaktar dem i större utsträckning. Vilka förutsättningar kan ett sådant möte ha och vilka erfarenheter finns av mediemöten hos olika yrkesutövare? Den här boken gör inga några anspråk på att beskriva förhållanden inom ämnet vårdvetenskap ur ett inifrånperspektiv. Istället beskrivs i boken olika scenarier och situationer där olika fenomen problematiseras, bland annat sjuksköterskans röst och position i samhället ur ett utifrånperspektiv. Att sjuksköterskans röst i samhället har blivit föremål för forskning i olika sammanhang är klart. Och utvecklingen sedan 1960-talet fram till våra dagar har inneburit att den kvinnliga sjuksköterskan skildrats i medierna utifrån den syn och de perspektivuppfattningar som funnits på kvinnan och likaså de könsroller som varit rådande. För att förstå detta är det möjligt att gå tillbaka till Florence Nightingale och de dimensioner som finns hos sjuksköterskan: den psykologiska, administrativa och intellektuella dimensionen. Bilden och dess konstruktion av sjuksköterskan i medierna främst i tv-serier har studerats i en vårdvetenskaplig studie av Elisabeth Dahlborg-Lyckhage vid Institutionen för vårdpedagogik, Göteborgs universitet. Studien visade att det finns en tydlig diskrepans mellan den officiella bilden över hur sjuksköterskan framställts i medierna och hur sjuksköterskestuderanden uppfattar det egna yrkesvalet och professionen (Dahlborg-Lyckhage, 2003). Dahlborg-Lyckhage menar att det är viktigt att försöka lyfta fram skillnaderna såväl av sjuksköterskorna själva som vårdorganisationer och allmänheten. Här har naturligtvis medierna även en viktig roll att spela. För Dahlborg-Lyckhage har genusfrågorna en central betydelse när man studerar detta professionsområde och relationen till medierna. Hon skriver:

I TV ges budskap att sjuksköterskan arbetar i akutsjukvård med mycket apparatur och teknisk utrustning. Sjuksköterskorna är upptagna av att utföra handlingar. Sjuksköterskor träffar inte patienter om de inte utför någon behandling eller provtagning. Det är framförallt unga kvinnor som visas som sjuksköterskor på bilderna i TV-serier. Omvårdnadsarbete är sällsynt och sjuksköterskor har inte några övergripande arbetsledande befattningar (Dahlborg-Lyckhage, 2003).

Studien visar även att det finns olika bilder av sjuksköterskan som utvecklats under en lång rad av år. Flera schabloner har utvecklats under tidsperioderna som framgår i tabell 1.3.

Såväl inom vård- och omsorgssektorn som inom mediavärlden är det vanligast att kvinnor innehar befattningar och roller som är underordnade män. Inom mediasystemet är det vanligt att de operativt ansvariga på nyhetsredaktioner och programavdelningar är män (Ekman, 2001). Detta trots det faktum att den svenska journalistkåren består till stor del av kvinnor. Dessa kvinnor arbetar med en rad olika andra uppgifter som till exempel reporter, redigerare, programledare, programassistenter och researcher. Däremot är det flest män som arbetar i nyhetsledande befattningar som till exempel nyhetschefer, redaktionschefer, chefredaktörer (ansvarig utgivare), med andra ord nyckel- och maktpositioner i mediasystemet.

Tabell 1.3 Framträdande schabloner av sjuksköterskan över tid (Dahlborg-Lyckhage, 2003).

Tidsperiod	Schablontyp
1864–1919	Barmhärtighetsängeln
1920–1929	Tjänsteflickan
1930–1945	Hjälten
1946–1965	Mamman
1966–1982	Sexobjektet

I nästa kapitel tas genusfrågorna och journalistiken upp i ett bredare sammanhang. Genusfrågorna kommer att vara centrala i boken av flera skäl. Tidigare forskning visar att dessa frågor är viktiga och att det finns flera värdefulla resultat att utgå från. De erfarenhetsberättelser och fallbeskrivningar som presenteras längre fram baseras också på intervjuer med kvinnor i olika professioner, bland annat sjuksköterskor, socialarbetare och terapeuter.

Journalistiken upp
kommer att
forskning visar
era värdefulla
elser och fall-
seras också på
bland annat

2 Lärande om mediemöten

Det delades ut två stipendier samtidigt här i kommunen. Det ena var ett stipendium till ordförande i kvinnojouren som har gjort en enorm insats i detta tunga område. Och så delades det ut ett kulturpris till en musiklehrare. Han fick pris samtidigt. Hon presenterade sig och sitt jobb på ett mycket enkelt sätt som kvinnor gör utan att skryta om sig själv. Och sedan trädde den här mannen till och berättade i en halvtimme. Vi blev mycket upprörda här på jobbet för dagen efter så såg att vi att hon fick en liten artikel och den här mannen fick mittuppslaget – båda sidor. Jag blev så fruktansvärt upprörd att jag ringde till chefredaktören och skällde ut honom. Det här är ju så oerhört typiskt. Att vara musiklehrare och syssla med bara positiva saker är ju en sak. Men att bara jobba med misshandlade kvinnor som är så tungt. Skulle någon hedras och äras med mittuppslaget så skulle det vara hon som har jobbat i tio år med denna arbetsuppgift som är så tungt (intervjuutdrag, Stina, socialarbetare).

Vad är ett mediemöte för fenomen? Ett möte mellan två människor handlar om flera saker. Aspekter som tillit, förtroende och respekt för varandras yrkesroller måste här anses vara en grundläggande förutsättning för att ett mediemöte ska kunna fungera. Med mediemöte ska här förstås det unika möte som kommer till stånd genom ett aktivt initiativtagande från antingen yrkesutövaren eller journalisten och som sedan består av ett professionellt samtal om hur ett budskap, fenomen eller problem kan kommuniceras från sändare till mottagare på ett så klart och tydligt sätt som möjligt. Ett mediemöte kan även omfatta en större grupp inviterade journalister som ska informeras tillsam-

mans. Ett sådant möte kallas vanligen för presskonferens. Denna kollektiva mötesform diskuteras inte närmare i boken utan istället diskuteras det mediemöte som kan äga rum mellan två individer: yrkesutövaren och journalisten.

I mediernas sökarljus handlar det om många aspekter som berör dem som medverkar på mediescenen. Mediedramaturgin innehåller aspekter och begrepp som demokrati, makt, genus, etik och reflexivitet. Kanske det även borde nämnas andra aspekter i sammanhanget men det är just dessa begrepp som kan anses vara de mest centrala. Dessa aspekter kommer särskilt att behandlas i boken. Under senare år har ord som "Bimbo", "Bimbofiering" och "Bimbo-porträtt" förts fram i debatten. Men vad står ordet "Bimbo" för egentligen? En allmän definition av begreppet bimbo är

(attraktiv) flicka eller ung kvinna som väcker (medial) uppmärksamhet genom utmanande stil och som är (eller låtsas vara) intellektuellt relativt outvecklad (Nationalencyklopedin).

Vilken betydelse har dessa ord och vilka konsekvenser har mediernas förhållningssätt till dessa fenomen för olika professionsområden? Det kan vara intressant att diskutera vilken betydelse som dessa fenomen kan tänkas få för såväl yrkesetiken som maktförhållandena inom professionerna i relation till medierna. Likaså är det intressant att försöka betrakta de eventuella aktörer som omnämner kvinnan som "bimbo" och hur sådana benämningar upplevs av yrkesutövarna.

Det inledande citatet är ett utdrag ur en intervju med en socialarbetare med lång erfarenhet av professionen socialt arbete. Men socialarbetaren, som är en kvinna, har också lång erfarenhet av mediemöten i olika situationer och miljöer. Hon talar under intervjun om vikten av att synliggöra eldsjälar, det goda sociala arbetet och att uppmuntra dem som arbetar med svåra professionsfrågor. Stinas starka reak-

tioner i samband med medierapporteringen av en prisutdelning har många olika dimensioner. Hon upplever sig se ett mönster i rapporteringen och berättar att detta inte var första gången som en kvinna blivit osynliggjord. Men även om det inte handlar om att hon upplevt kvinnan som helt och hållet osynliggjord så har det enligt henne skett en minimering i mediebevakningen och hon ställer sig frågan vem som styr och påverkar minimeringen. Vilken betydelse har det att det finns få kvinnliga journalister på ortens enda tidning? Vilken betydelse har det att hon som socialarbetare upplever en liten och till och med osynliggjord bevakning av den egna professionen i tidningen? Stina menar att det kan handla om språket och de koder som vuxit fram i de samhälleliga maktstrukturerna, något som även gäller strukturerna i medieorganisationerna. Stina uttrycker detta förhållande på följande vis:

De förstår inte språket. Den här kommunen är speciell med tung industri. Hela kommunen är ju rekryterad i de leden.

Hon berättar om hur man på arbetsplatsen diskuterat denna bevakning och hur påfrestande det kändes för många av de kvinnliga kollegorna på arbetsplatsen att ta del av rapporteringen i den lokala tidningen.

Det är en machokultur på tidningen. Det är alltså tungt nu, det kan jag säga. Nu är det vinter i folkhemmet.

Stinas erfarenhetsberättelser om mediemöten återfinns i bokens andra del tillsammans med andra intervjuer och samtal som gjorts i undersökningen.

För att kunna förstå vilka förutsättningar det finns att synas och höras i medierna är det väsentligt att få en bild och föreställning av hur män och kvinnor uppfattas av journalister och som presenteras i mediernas rapportering i stort. Medieforskning som bland annat genomförts vid Göteborgs universitet visar tydliga resultat och tendenser.

Maria Edströms studie visar att det finns stora skillnader mellan män och kvinnor. Edström skriver:

Kvinnor är inte nyhetsmässiga generellt sett. En global studie visar att endast 18 procent av intervjupersonerna i nyheterna är kvinnor. I Sverige ligger den andelen något högre, runt 25–35 procent kvinnor beroende på hur man mäter och vilka medier som studeras (Edström, 2002, s. 14).

Bilden av framställningssättet av kvinnan i medierna är även tydlig. Edström konstaterar att det är vanligt att kvinnliga chefer presenteras med epitet som "duktig" och "ambitiös", något som en manlig chef aldrig skulle presenteras som i en artikel, tv- eller radioinslag.

Bimbo och bimbofiering har använts i olika sammanhang under senare år. Ett av de mer "prestigefyllda" tv-magasinen som baseras på undersökande journalistik är programmet Uppdrag Granskning i Sveriges Television. Våren 2001 var journalisten Kattis Ahlström programledare för magasinet. En av "förgrundsgestalterna" inom journalistiken, Jan Guillou, gjorde följande uttalande i medierna om hennes roll som programledare:

Kattis Ahlström, framgångsrik programledare inom barn- och underhållning, visade sig då vinna utstrålningskvalifikationen. Därmed var katastrofen ett faktum och tittarsiffrorna halverade. Kattis inleder nämligen programmet genom att vara charmig, le mycket vackert, lägga huvudet på sned och utstråla av bara helvete (det var ju det som gällde). Hon använder med förkärlek barnspråk, som när hon skulle låtsasintervjua poliser om varför det dödas fler människor av svensk polis nu än förr och i inledningen kallade polisens tjänstevapen för "pangpangen" med hänvisning till att mycket små pojkar använde den beteckningen på dagis. Bakgrunden just då var att en polis dödat en flykting med skott i ryggen när denne flydde nerför en trapp. Kattis gör inte bara pseudointervjuer med personligt barnspråk utan också små pseudoreportage. Om det riktiga reportaget ska handla om oljeutsläpp i Östersjön inleds "Uppdrag Granskning" med att Kattis står vid en strand, pekar över axeln och säger

att det där är Östersjön. Sedan lyfter hon upp sitt lilla söta pekfinger och visar oss en svart fläck och förklarar att det här är olja".// "Följden blir också att det som sågs i allvarligt menade reportage av samhällsreportrar saboteras av "utstrålningen" och förlorar sin trovärdighet. Ingen bryr sig längre om de avslöjanden som kommer i SVTs enda återstående samhällsprogram därför att det är bimbofierat. Tänkarna inom SVT kan i värsta fall anse att detta inte gör någonting. De vill bli av med tittare mellan 50 och 70 år, nämligen den åldersgrupp som dominerar TV-tittandet i hela den kända världen. De vill få "ungdomar" att se på TV i stället. Därför denna bimbofiering (Guillou, 2001).

Jan Guillou är en av Sveriges alla journalister. En del journalister blir välkända för allmänheten medan andra journalister förblir anonyma för den breda allmänheten trots att de ägnat hela sitt yrkesverksamma liv åt att skriva om vardagshändelser i en lokaltidning. Som ordförande i Svenska Publicistklubben har Jan Guillou en maktposition. Han är även förebild för ett stort antal journalister och hans litteratur har använts som kurslitteratur vid flera journalist- och medieutbildningar. Den kritik som förmedlats av Guillou mot en kvinnlig programledare får här utgöra ett exempel på existensen av mediekritik i ett inifrånperspektiv. Fenomenet att en journalist kritiserar en annan journalistkollega i offentliga sammanhang är relativt ovanligt. Journalisters interna kritik brukar vanligtvis publiceras i interna tidningar. Ett exempel är Svenska Journalistförbundets medlemstidning *Journalisten*. I etermedierna kan även kritik avlyssnas i radioprogram som till exempel *Vår grundade mening*. Låt oss nu återgå till kritiken som Guillou riktat mot Ahlström. Kritiken i sig innehåller inga konstruktiva, uppmuntrande och stödjande faktorer. Således borde denna typ av kollegiekritik innehålla båda brister och förtjänster. Detta är inte minst viktigt för att en kunskapsutväxling och därmed ett lärande ska uppnås. Exemplet visar även på en brist på respekt och tillit för de roller och uppgifter som var och en av oss har i arbetslivet. I en

relation mellan två människor är tillitsaspekten en viktig del i själva livsnerven. Exemplet visar även tydligt på hur könsroller uppfattas och vilka maktförhållanden som kan finnas inom ett mediesystem.

Tidigare forskning har visat att medierna använder sig av att könsmärka schabloner (Edström, 2002). En undersökning av kvinnliga chefer i näringslivet som gjorts av Maria Edström visade att det finns mycket att lära om mediernas rapportering av män och kvinnor ur flera perspektiv. Men ett viktigt resultat av studien var att i de fall kvinnor porträtteras i medierna blir beskrivningarna schabloniserande på ett negativt sätt (Edström, 2002). Även bildval och nyhetsvinklar av kvinnor förstärker könsskillnaderna. Likaså är det få nyhetsartiklar som verkligen problematiserar bilden av att det är så få kvinnor i näringslivet. I sin bok *Mediebilden av kvinnliga chefer i svenskt näringsliv* har Maria Edström gjort upp två checklistor för journalister respektive kvinnor som blir föremål för medieuppmärksamhet. Dessa checklistor med råd framgår i översikten nedan.

Bimbofieringen inom medierna kan upplevas på olika vis. Inom professionerna vård och omsorg arbetar inte uteslutande kvinnor utan det finns även män representerade. Även om männen långt ifrån finns väl representerade i de olika yrkesgrupperna så kan naturligtvis mediernas framställningssätt av kvinnor upplevas som besvärande även för dem. Att stå nära en kollega som utsätts av medier på ett oberättigat och oetiskt sätt kan upplevas som sårande för hela arbetsgruppen. Den som av journalisten "blir utvald" att "ställa upp" på en intervju representerar inte bara sig själv utan också arbetsgruppen och arbetsplatsen direkt eller indirekt. Det är viktigt att vara medveten att det finns såväl tydliga som otydliga konsekvenser av den mediedramaturgi som medierna använder sig av.

I kapitlet kommer fyra begrepp och bemästringsstrategier att presenteras som är centrala när det gäller hur man kan betrakta mediemötet. Ett mediemöte kan ses som ett

Översikt 1. Checklistor för journalister och kvinnor om medieuppmärksamhet utifrån Maria Edströms undersökning om kvinnliga chefer i näringslivet (Edström, 2002, s. 72).

JOURNALISTRÅD

- 1 "Läs på. Det finns numera en omfattande forskning och kunskap om kön och organisation."
- 2 "Bli medveten om könsmärkningen inom medierna, både när det gäller text och bild. Skaffa rutiner för utvärdering av innehållet."
- 3 "Tänk tvärtom. Ofta diskuteras bristen på kvinnor i näringslivet som ett problem som ligger hos kvinnorna, att de måste skaffa sig städhjälp, våga mer och så vidare ... Sätt männens agerande i fokus. Vad är det som gör att de trivs så bra i näringslivet?"
- 4 "Lär dig undvika schabloner genom att analysera deras betydelse. För dem inte automatiskt vidare."

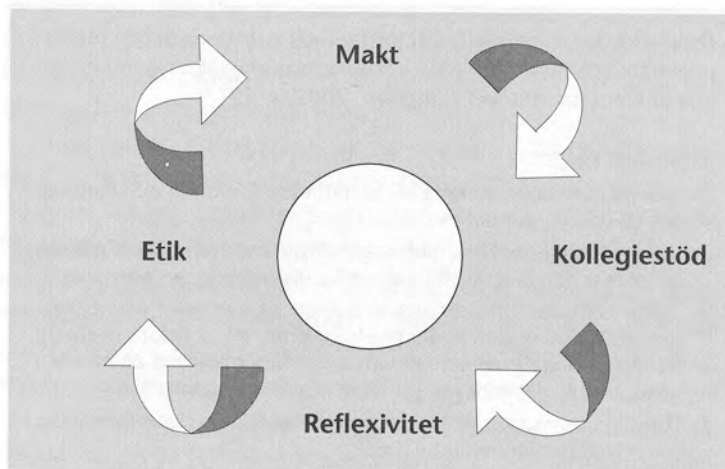
KVINNORÅD

- 1 "Lär mer om mediernas könsmärkta mekanismer. Som kvinna kommer du hela tiden att få en annan typ av medieuppmärksamhet än din manliga kollega. Förhåll dig till det och sätt gränser."
- 2 "Tveka inte att ställa upp – men ställ inte upp på allt."
- 3 "Lita på fotografens professionalitet men tänk på vad det innebär att posera i vissa miljöer. Vilka signaler kommer bilderna att ge?"
- 4 "Bjud inte in till schablonisering. Undviks lättast genom kunskap om sambandet mellan kön, ledarskap och organisation."

fenomen och som en naturlig del i den vardagsverklighet som många professionella är en del av. De begrepp som är centrala i den fortsatta framställningen är makt, etik, kollegiestöd och reflexivitet.

Begreppet makt har under många år intresserat flera maktutredare, forskare och praktiker. I den svenska maktutredningen under 1980-talet framkom diskussioner om maktaspekter och om makten över tanken, om orden, medierna och inte minst demokratin (Pettersson, 1990). Under 1990-talets andra hälft tillsattes Kvinnomaktutredningen som

Figur 2.1 Det professionella mediemötet och dess centrala begrepp.

även behandlade makt- och demokratispekter ur genusperspektiv (SOU 1998:6). Maktbegreppet och maktperspektivet är möjligt att betrakta utifrån vilken positionering som sändaren och mottagaren har i ett mediemöte. Sändaren är den professionella yrkesutövaren, exempelvis sjuksköterskan eller socialarbetaren, medan mottagaren kan vara journalisten. Men denna positionering behöver inte nödvändigtvis alltid vara rådande. Journalisten kan också vara återsändare av budskap till mottagaren. Med återsändare avses här att journalisten kan förklara för en intervjuperson att "den här eftermiddagen har vi tänkt särskilt uppmärksamma arbetet här på vårdavdelningen". Den signal som journalisten sänder till exempelvis vårdpersonalen kan i detta fall vara att han eller hon måste vara beredd att delta i ett mediasamtal, kommentera och berätta om vissa förhållanden. En sjuksköterska kan naturligtvis kontra med att säga "i eftermiddag är jag inte i tjänst" eller "kanske vore en medverkan imorgon bättre för då har vi ingen personal-

utbildning på gång här på avdelningen". Till slut träffar journalisten och sjuksköterskan en överenskommelse om en ny tid och plats för till exempel en radio- eller tv-medverkan. Maktpositionering kan även handla om hur vi fysiskt placerar oss till varandra. En konkret situation kan handla om hur en radiojournalist väljer att intervjua en person. För journalisten är mikrofontekniken viktig ur flera perspektiv. Det handlar om att fånga in ett bra radioljud samtidigt som mikrofonen inte får lov att verka avskräckande för intervjupersonen. För journalisten är mikrofonen alltid ett verktyg, ett redskap som han eller hon ska använda sig av för att måla och konstruera verkligheten. I mikrofonen samlas alla känslor som uppkommer under mediemötet, skratt, tårar, ilska eller vad det nu kan vara. Journalisten kan med sitt intervjuerskap försätta intervjupersonen i ett underläge om han eller hon själv står upp när intervjupersonen sitter ned på en stol. Respondenten får i ett sådant underläge se upp mot mediemakthavaren och sträcka sig mot mikrofonen. Denna maktpositionering kan istället avdramatiseras på ett enkelt sätt om journalisten alltid sitter intill intervjupersonen i exempelvis en soffa eller en stol alldeles intill. Först då kan mediemötet ske under så fysiskt likvärdiga förhållanden som möjligt.

Det andra centrala begreppet handlar om etik. Etikbegreppet kan allmänt ses utifrån ett brett perspektiv. När det gäller mediemötet och dess olika delar som kommer att förklaras länge fram i boken, består etikbegreppet av två delar: den yrkesetiska kodexen samt etiken ur mediasystemets perspektiv som även benämns det pressetiska perspektivet. Låt oss börja reda ut det pressetiska perspektivet. Varje yrkesverksam journalist är skyldig att följa de pressetiska spelregler som finns för press, radio och tv. Dessa spelregler är antagna av Pressens Samarbetsnämnd och av de stora medieförbunden i Sverige. I dessa spelregler står bland annat följande:

Press, radio och tv skall ha största frihet inom ramen för tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen för att kunna tjäna som nyhetsförmedlare och som granskare av samhällslivet. Härvid gäller dock att skydda enskilda mot oförskyllt lidande genom publicitet.

I boken *Principles of Biomedical Ethics* diskuterar författarna Tom L. Beauchamp och James F. Childress om olika typer av etik utifrån privatliv (privacy) och konfidentialitet (confidentiality) (Beauchamp & Childress, 2001). Oavsett om man utgår från den medicinska och vårdvetenskapliga definitionerna av etikbegreppet eller från mediesystemets pressetiska hållning och definition av pressetik berör båda perspektiven en central punkt, nämligen skyddet för att den enskilde individen ej ska drabbas av lidande.

Vid diskussion av etikbegrepp i allmänhet och av etikbegrepp som ovan i synnerhet är det möjligt att närma sig frågan i vilken utsträckning som etikediskussionerna inom vård- och omsorgsområdet sammanfaller med de interna och externa pressetiska diskussioner som förs av journalister. Det är vanligt att journalister inom mediesystemet träffas i mer eller mindre organiserad form efter större mediehändelser för att diskutera "hur medierna har lyckats med sin rapportering". Vid dessa tillfällen finns möjligheter för såväl journalister som utfört själva nyhetsbevakningen samt de som stått utanför och istället haft rollen som mediekonsumenter att tillsammans inta en reflexiv hållning och diskutera alternativa tillvägagångssätt utifrån olika etiska perspektiv. Dessa erfarenheter skulle med fördel kunna användas i motsvarande form genom att journalister och yrkesutövare skulle kunna återförenas efter en medierapportering för att diskutera utväxlingen i samband med ett mediemöte.

Det tredje begreppet som är viktigt för aktörer som deltar i ett mediemöte är reflexivitet. Reflexivitetsbegreppet har under senare år alltmer kommit att användas inom olika vetenskapsområden som till exempel sociologi, etnologi

och socialt arbete. Att vara reflexiv innebär att individen har förmåga att reflektera över andras men även det egna handlandet, vilket kan berika processen och den vidare utvecklingen på flera vis. Vad gick bra? Vad gick mindre bra? Hur och vad kan jag lära av mina framgångar respektive mina motgångar? Etnologen Suzanne Almgren Mason skriver följande om hur hon förhöll sig till reflexiviteten i sitt forskningsarbete:

By experiencing doubts about what I was doing I was forced to think further, toward the question of concepts, their use and definitions, toward the project methodology as well as the epistemology of my own discipline. Perspectives of power and politics became clearer and the permeation of discourses on all levels of society came up too. In considering my own role and that of research itself, in looking into and beyond the surface impressions of what I heard, saw, and read I developed a critical stance (Almgren Mason, 2002, s. 19f).

Genom att vara reflexiv och att reflektera över sitt eget handlande kan till exempel en sjuksköterska bli mer kritisk till vad effekterna/konsekvenserna kan bli av ett mediemöte. Denna kritik kan vara konstruktiv och utvecklande. I sig innebär alltså reflexiviteten att en läroprocess har satts igång. Processen är svår och känslig eftersom det också handlar om en självrannsakan hos individen, i detta fall den professionella yrkesutövaren. Genom att vara öppet reflekterande mot sig själv kan också känsliga förhållanden och tillstånd blottläggas. Individens egen sårbarhet blir nu synliggjord och även utsatt för kritik. Det är nu dags att komma in på det stöd som finns i en sådan reflexiv process och förhållningssätt. Därmed är det också dags för det fjärde centrala begreppet i boken – kollegiestödet.

Möten och relationer med massmedier handlar om unika möten mellan en företrädare (professionell yrkesutövare) för en profession och journalisten som är företrädare inom journalistiken och aktör inom ett definierat och

avgränsat mediesystem. Det finns få studier som belyser sådana relationer och interaktioner mellan olika professionsgrupper. I Norge studerade forskaren Torunn Alise Ask relationer mellan barnomsorgspersonal (barnevernsarbetare) och journalister med fokus på rollförståelse, praktik och de olika typer av bemästringsstrategier (copings- eller mestringsstrategier) som professionsgruppen använde vid olika mediemöten (Ask, 2000). Ask har fortsatt forskningsarbetet med att studera vilka dilemman som aktualiseras i möten mellan barnomsorgspersonal och medierepresentanter i Norge (Ask, 2003). Med hjälp av en kvalitativ forskningsmetod har hon intervjuat olika professioner inom barnomsorgen. En av de viktigaste slutsatserna är att barnomsorgspersonalen sällan verklighetsdefinierar mötena med medierna. Personalen upplevde att de haft en begränsad tro på själva nyttan av att delta i en mediadedebatt och/eller förklara yrkets komplexitet och vardagsverklighet för journalister. Personal inom barnomsorg kan sällan freda sig mot journalister när medierna uppmärksammar känsliga ämnen inom barnområdet. I samband med dessa svåra mediemöten visar Asks undersökning att kollegiestöd är en viktig faktor och även en bemästringsstrategi för att kunna återgå till jobbet efter till exempel traumatiska händelser där mediebevakningen varit intensiv och kanske pågått mer eller mindre under en längre tidsperiod. Ask skriver följande om kollegiestödet och dess betydelse för den som utsatts av medierna:

Kollegafellesskapets støtte uttrycktes vesentlig ved at den det gjelder får snakke om saken, samt at situasjonen kommenteres fra andre og sympati formidles (Ask, 2000, s. 109).

Ask konstaterar att när medierna granskat barnomsorgsverksamheten kritiskt, så innebär själva granskningen och dess effekter genom publiciteten en ytterligare belastning på personalen som redan påverkats starkt av den specifika händelsen.

Av den norska studien är det möjligt att dra följande lärdomar:

- 1) kollegiestöd är en viktig faktor och bemästringsstrategi för den personal som utsatts för en medieexponering i samband med ett mediemöte.
- 2) kollegiestöd innebär att den drabbade kan diskutera resultatet av mediemötet men även de upplevelser som ägde rum under själva mötet.
- 3) kollegiestöd ger alla möjligheter till god reflexivitet och de involverade kan med icke-involverade diskutera alternativa sätt samt att kunna förmedla sympati till kollegan/kollegorna som deltog i mediemötet.

I samband med kollegiestöd och när kollegor diskuterar en viss mediebevakning kan olika situationer uppstå. I den norska undersökningen framkom att det var viktigt för barnomsorgspersonalen att konsolidera ställningen på en arbetsplats. Exempelvis kan en verksamhetschef ha gjort ett uttalande i medierna utan att alla berörda/involverade medarbetare fått uttrycka sin ståndpunkt. I Sverige finns flera exempel på olika typer av händelser där till exempel anställda i en verksamhet har fått läsa i tidningen att genomgripande förändringar ska ske på deras egen arbetsplats utan att de på förhand blivit informerade om dessa händelser. Att få ta del av arbetsplatsens interna information först i medierna och sedan på den egna arbetsplatsen innebär för många en stor kränkning (Fredriksson, 2000).

En annan viktig erfarenhet från den norska studien av Ask är situationer då personal inom barnomsorgsverksamhet medverkat i ett mediemöte och gjort ett eller flera uttalanden som inte vinner sympati inom den egna personalgruppen. En konsekvens som Ask noterade var att det fanns personal som upplevde sig isolerade på den egna arbetsplatsen efter det egna mediefamträdandet.

Ask skriver även:

Mestringsstrategien som ligger i å bruke kollegafellesskapet som et vern mot mediekjør, behøver derfor ikke vaere en mestringsstrategi mot o vaere selvkritisk.

Att inte vinna sympati i den egna personalgruppen om man har gjort ett uttalande i medierna efter ett genomfört mediemöte kan leda till starka skuld känslor och även andra negativa reaktioner hos den individ som drabbas. Om en yrkesutövare känner en stark tacksamhetsskuld till sin arbetsgivare och till arbetskamraterna kan det kanske vara svårt att berätta eller avslöja för en journalist att något negativt har inträffat i den egna organisationen. Den moraliska förpliktelse som tacksamhetsskulden innebär kan leda till att han eller hon väljer att blunda för ett problem och låter i dessa lägen bli att lämna ut viktig information eller avslöjande budskap till medierna. Detta tillstånd kan i sin tur leda till att individen blir skuldbelastad. Samvetet blir så skuldbelastat att det kan vara svårt att bära på en hemlighet, till exempel viktig information. Individen kan även bli skuldmedveten, vilket då innebär att han eller hon är medveten om det orätta agerandet i sitt eget handlande.

I detta sammanhang finns det anledning att försöka diskutera och knyta an till forskningen om begreppet "victim-blaming". Med "victim-blaming" ska förstås att en aktör medvetet eller omedvetet skuldbelägger en utsatt individ. I samband med traumatiska upplevelser och händelser är det vanligt att begreppet negativ stress används. Skuldbeläggning finns i flera olika typer av nyhetsrapporteringar (Andersson, 1991; Fredriksson, 2000; Cedergren, 2002; Engström, 2002; Fors, 2002; Billger, 2003; Carvvik, 2003). Dessa negativa stressorer kan förstärkas av att omgivningen skuldbelägger och/eller ställer orimliga krav på en utsatt individ. Vid en extra skuldbeläggelse riskerar den negativa stressen att förstärkas och kan försvåra samt på så vis även förlänga tiden för den psykologiska återhämtningen och bearbet-

ningen av den traumatiska upplevelsen. En annan beteckning för detta tillstånd är begreppet sekundär traumatisering (sekundär viktimisering) eller med andra ord ett trauma eller tillstånd som kan sägas uppstå till följd av att omgivningen reagerar på ett för offret negativt sätt.

Viktimisering som fenomen behöver inte endast vara enkel utan den kan vara dubbel och till och med vara multipel. Medierapportering av ett fenomen i samhället kan bidra med att förstärka en redan utsatt individ. Ett exempel handlar om hur kvinnlig könsstympning uppmärksammats i medierna under 1990-talet. Berggren skriver följande:

Media tenderar många gånger att sensationalisera rapporteringen om kvinnlig könsstympning genom att inte alltid söka lyfta fram en nyanserad bild av debatt och aktuella forskningsresultat (Berggren, 2002, s. 76).

Berggren skriver vidare:

När en känslig fråga som kvinnlig könsstympning lyfts fram i spektakulärt syfte, riskerar en redan stigmatiserad grupp att bli än mer utsatt. Jag anser att det är oetiskt av media att offentligt peka ut kvinnor från vissa etniska grupper som barnmisshandlare/könsstympare, samtidigt som forskningsresultat pekar på att de sannolikt är på väg att överge traditionen. På så sätt blir brottsoffren återigen offer, men har ingen chans att överge traditionen (Berggren, 2002, s. 76f).

Finns det då fler exempel som kan visa på hur medierna kan förstärka utsattheten hos dem som redan är i en utsatt situation? Följande exempel kan illustrera några typfall:

I en studie av Kline vid Purdue University i USA visade det sig att några aktivister vände sig till medierna för att göra sina röster hörda genom att kritisera hälso- och sjukvård för kvinnor som skulle genomgå bröstcancerundersökning s.k. "breast self-examination" (BSE) (Kline, 1999). I sin kritik framförde aktivisterna invändningar mot att allt inte gjordes för att undersöka kvinnor som kunde tänkas befinna sig

i en viss riskgrupp samt att kvinnorna själva inte bidrog till att öka kunskapen om riskutsattheten. Kline skriver:

The discourse of the popular media articles that constitutes the issue of BSE for the average woman blames women for not doing their part to reduce high breast cancer mortality statistics, establishes the locus of all reasons for refraining from the activity with the woman, and chastises these women for failing to engage in the activity.

I de fall en sjuksköterska eller en socialarbetare gör en anmälan (Lex Maria respektive Lex Sara) om ett visst förhållande kan medieintresset bli stort. En journalist kanske vill intervjua den person som gjort själva anmälan. Om det är en sjuksköterska som anmält en försummelse inom omvårdnaden där han eller hon själv bär ett ansvar, kan personen i fråga betraktas som ett talande offer. Som anmälare överlämnas ärendet för en utomstående granskning och bedömning av skeendet och han eller hon får vara beredd att ta sitt ansvar. Genom att berätta under ett framträdande i medierna ställs det ytterligare krav på intervjupersonen. Frågorna kan bli många och svåra att besvara. Exempel på frågor kan vara: "Varför har du eller någon annan inte slagit larm tidigare?" eller "Tror du att det kan finnas fler sådana här fall i verksamheten?".

Medierna och journalisterna kan skuldbelägga individer i utsatta livssituationer på olika sätt. Genom att övertala en chockad person eller någon som i en akutfas inte har en rimlig chans att överväga, reflektera eller att på egen hand klara av att dra sig undan medierna kan en journalist genomföra en intervju. När sedan intervjun publicerats och en publicitetsskada uppkommit för den drabbade individen finns det egentligen ingen återvändo. Skadan är redan skedd och kan ta mycket lång tid att reparera och ibland vara helt omöjlig att återställa. Att den drabbade personen själv skulle ha "ett eget ansvar" i ett sådan uppkommen situation är att betrakta som oetiskt förfarande.

På samma sätt som en patient eller klient övertalas att medverka i ett mediesamtal så kan den professionella yrkesutövaren försättas i en liknande situation.

I anslutning till ett mediemöte och den omedelbara publiceringen av en nyhet från mötet kan det vid särskilda händelser finnas en risk att en uppgiftslämnare blir både utstött och isolerad av kollegorna efter att han eller hon vänt sig till medierna. Särskilt viktigt är det att uppmärksamma victim-blaming i de fall då socialarbetaren och sjuksköterskan befinner sig i ett mellanled i själva organisationen. I ett sådant fall kan han eller hon riskera att utsättas för intern kritik från olika håll. Kritiken kan komma såväl uppifrån som nedifrån. I litteraturen har det under senare år belysts vilka konsekvenser som mediaskriverier haft på ledare inom offentlig verksamhet. När det offentliga ledarskapet ifrågasatts av medierna har flera ledare mått dåligt av mediebevakningen samtidigt som de menar att mediernas rapportering varit riktade såväl mot dem själva som mot deras familjer (Lind Nilsson, 2003). Fenomenet victim-blaming är som sådant intressant att uppmärksamma även för journalister. En yrkesutövare som använt sig av sina rättigheter, till exempel meddelandefriheten, offentlighetsprincipen eller tryckfriheten och som blivit kritiserad för detta från en arbetsgivare eller kollega, kan vara en intressant intervjuperson för en uppföljande artikel eller reportage. Ett exempel på detta är när anställda vid Socialförvaltningen i Umeå kommun berättade för lokaltidningen om att en chef uppmanat dem till tystnad (Hörnfeldt, 1999).

Det som är karaktäristiskt för det moderna samhället är att det är baserat på risker och olika oförutsedda händelser i våra vardagsliv. Den tyske sociologen och riskforskaren Ulrich Bech benämner det moderna samhället ett risksamhälle (Bech, 1993). I ett risksamhälle verkar dynamiska processer inom olika områden. Bland medierna väcks intresse för händelser och frågor som kännetecknas av osäkerhet, oro, stress och skadeutfall (exempelvis kriminalitet, olyckor

och katastrofer). Dessa faktorer överensstämmer också med den logik som mediasystemet är uppbyggt av, nämligen sådana nyheter som anses ha ett högt eller stort allmänintresse. Journalistens uppdrag är även att väcka, oroa och förarga allmänheten (tv-tittaren, radiolyssnaren och tidningsläsaren) över något som hänt. Men den dynamiska processen verkar inte endast i mediasystemet utan även inom övriga sektorer. För professionella yrkesutövare inom hälso- och sjukvården, omvårdnadsarbetet och det sociala arbetet innebär risksamhället ett naturligt tillstånd. Inom dessa professionsområden finns och hanteras risker dagligen. Det finns alltid risker i till exempel patientomhändertagande, tvångsomhändertagande av barn och missbrukare eller när ett beslut fattas om särskilt behov av stöd enligt Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). Hur förändras yrkesutövningen utifrån makt- och etikaspekter när det sker ständiga förändringar i risksamhället? Hur upplevs förändringarna av de professionella såsom de skildrats av medierna? Svaret på dessa frågor ges bland annat av den reflexiva processen där människans tankar och erfarenheter samt tillbakablickandet ges ett större utrymme.

I kapitlet har presenterats faktorer som visar att kollegiestöd är viktigt. Det är viktigt att ha klart för sig att det behövs mer kunskap i form av forskning på det här området. Man vet idag lite om kollegiestöd och kollegievägledningens konsekvenser på lång sikt. Under senare tid har det förts fram förslag på att stöd och vägledning av exempelvis lärarkollegor förtjänas att utvärderas på längre sikt (Midthassel, 2003).

Det är nu dags att sammanfatta de begrepp och tillstånd som kan försvåra eller till och med hämma att ett mediemöte kan komma till stånd. Begreppen och tillstånden återfinns i nedanstående översikt.

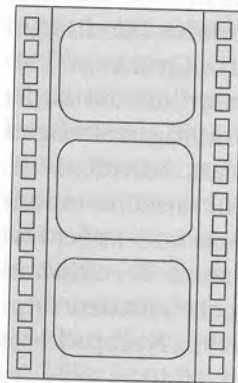
Sammanställningen visar att det finns många faktorer som kan försvåra eller till och med hämma en individ från att söka kontakt med en journalist. Individen själv kan

Översikt. Faktorer och tillstånd som kan försvåra eller hämma kontaktskapande till medierna utifrån individ- och grupperspektiv

<i>Faktor/tillstånd</i>	<i>Individ</i>	<i>Kollektiv (kollegor)</i>
Tacksamhetsskuld	Ja	Ja
Skuldbelastande	Ja	Ja
Skuldmedvetande	Ja	Ja
Victim-blaming (skuldbeläggande)	Ja	Ja
Sekundär traumatisering	Ja	Ja

uppleva sig ha en tacksamhetsskuld till en annan individ och till och med till hela kollektivet. Att skapa en medie-relation och berätta händelser för en journalist kan för en del personer upplevas som hotande. I sådana situationer innebär upplevelsen att hotet är riktat till den egna identiteten och därmed mot den tacksamhetsskulden som finns hos individen själv. Ett skuldbelastat samvete kan påverkas direkt av en kollega eller av kollektivet som helhet. Skuldmedvetandet kan finnas hos såväl individen själv som hos samtliga kollegor. Alla är medvetna om att de handlar fel och de är samtidigt medvetna om att tigandet och återhållsamheten med information till medierna innebär att de är solidariskt och moraliskt ansvariga för dessa handlingar. Skuldbeläggandet (victim-blaming) kan ske såväl av en kollega som hela personalgruppen som visar sitt avståndstagande direkt eller indirekt via olika handlingar. Slutligen innebär den sekundära traumatiseringen att individens tillstånd försämras negativt genom att såväl enskilda individer, till exempel en arbetskamrat, som hela kollektivet förstärker den utsatta individens negativa stress. De tillstånd som beskrivits ovan har i litteraturen och debatten uppmärksamrats under flera år (Olsson, 1990; Nycop, 1996; By, 1997; Lindgren & Malm, 1997).

Nu är det tid att presentera en modell som kan beskriva hur ett mediemöte kan fungera, hur erfarenheter och kunskaper kan återvinnas och komposteras. Modellen över ett reflexivt kretslopp är ett resultat av de tankegångar som finns hos såväl professionella yrkesutövare inom vård och omsorg som även bland journalister. Modellen utgår från den professionella yrkesutövarens praktiska erfarenheter av mediemöten som senare ska presenteras i boken. Den fortsatta framställningen är helt och hållet uppbyggd på modellen om det reflexiva kretsloppet. Kretsloppet består av fyra delar där varje del motsvarar en avdelning i boken. Bokens första del består av förberedelsen till det mediemöte som den professionelle yrkesutövaren måste hantera. Den andra delen i boken består av själva mediemötet och de erfarenheter som de yrkesverksamma har av mediemötet utifrån de vardagliga händelser som man mött inom sin profession. Boken avslutas med den sista delen i kretsloppet som består av själva återvinningen. Med återvinning ska här förstås hur yrkesutövaren hanterar den kunskap och erfarenhet som han eller hon har fått av de olika reflexiva mediemöten som ägt rum. Orden och själva konstruktionen av begreppen återvinning och kompostering är hämtade från intervjuer med journalister och fotografer

Mediemöten innebär att minnesbilder från såväl negativa som positiva möten kan framkallas, återvinnas och komposteras hos den enskilde individen men även inom gruppen på arbetsplatsen.

Figur 2.2 Reflexiva mediemöten som kunskapsbas och erfarenhetsutbyte.

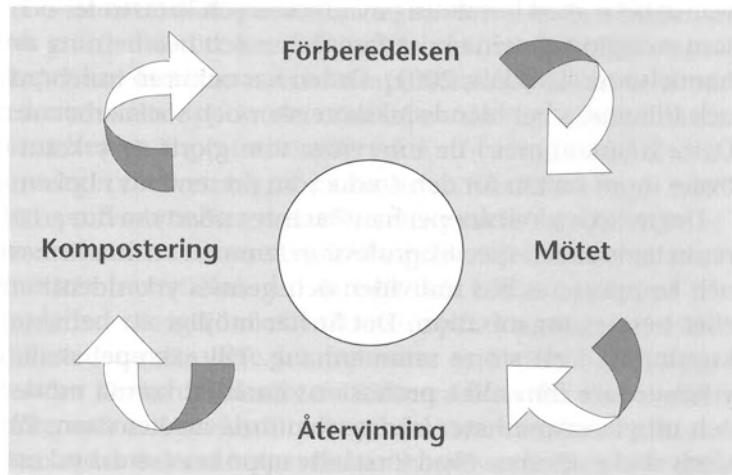
som arbetat med bevakning av olyckor och katastrofer och som redogjort för sina kriserfarenheter och bearbetning av händelserna (Lundälv, 2001). Orden har också en innebörd och tillämpbarhet bland sjuksköterskor och socialarbetare. Detta framkommer i de intervjuer som gjorts av yrkesutövare inom ramen för den studie som presenteras i boken.

Det reflexiva kretsloppet handlar inte enbart om hur erfarenheter inom en specifik profession kommer att återvinnas och komposteras hos individen och hennes yrkesidentitet eller hennes organisation. Det är här möjligt att betrakta kretsloppet i ett större sammanhang. Till exempel skulle yrkesutövare från olika professionsområden kunna mötas och utbyta erfarenheter från genomförda mediemöten. På så vis skulle också en ökad förståelse uppnås av andra yrkesgruppers situation.

Det reflexiva kretsloppet som illustrerar vad som händer före, under och efter ett mediemöte är utgångspunkten i denna bok. Mediemötets reflexiva kretslopp kan enklast redovisas i nedanstående figur.

För att kunna förstå dynamiken och de processer som finns i mediemötets reflexiva kretslopp är det även väsentligt att ha klart för sig vilka kunskapstyper som ligger till grund för själva kretsloppet. En god utgångspunkt kan vara den taxonomi för kunskapstyper som under 1950-talet presenterades av Bloom (1956). Blooms kunskapstaxonomi kan indelas i följande nivåer och innehåll:

Nivå	Innehåll
1 Kunskap	Memorerande fakta
2 Förståelse	Kunna förstå, använda och resonera kring olika fakta
3 Tillämpning	Kunna tillämpa olika generella principer
4 Analys	Kunna dissekera ett enskilt fall
5 Syntes	Kunna samordna och dra slutsatser
6 Utvärdering	Kunna bedöma och se konsekvenser

Figur 2.3 Mediemötets reflexiva kretslopp. Förberedelsen, återvinningen och komposteringen som delkomponenter.

Under senare tid har Blooms kunskapstyper inordnats i vad som i den pedagogiska litteraturen kommit att kallas för ytinlärning respektive djupinlärning (Larsson, 2000). Med ytinlärning ska här förstås att individen valt att använda sig av en metod som består i att memorera fakta. Djupinlärningen som utgår från Blooms högre nivåer innebär att individen har anammat den nyvunna kunskapen i en egen förmåga att använda kunskapen för att lösa problem. För att en yrkesutövare ska kunna förbereda sig väl för ett mediemöte är det väsentligt att han eller hon har vunnit kunskap om hur mediasystemet är uppbyggt samt hur journalister arbetar i olika situationer. Det är även viktigt att man söker sig kunskap om journalistens egna förberedelser och förförståelse om ett ämne eller den fråga som ska diskuteras. En viktig konklusion är här att yrkesutövarna har mycket att lära av journalisten och vice versa.

3 Förberedelsen

Olika yrkesroller

Journalisten möter dagligen ett stort antal människor när han eller hon ska arbeta med sitt reportage eller nyhetsinslag. Reportern är van att möta olika yrkesgrupper, gruppstorlekar och människor i samhällets olika skikt. Journalistens uppdrag är att bevaka och kritiskt granska förhållanden, till exempel sociala, psykologiska och medicinska levnadsvillkor för särskilt utsatta grupper och marginaliserade i samhället. I dagligt tal beskrivs detta inom journalistiken för att "tillvarata den lilla människans intressen" i samhället. Men det är ju inte endast journalisten som har ett sådant direkt samhällsuppdrag. Professionella yrkesutövare som till exempel sjuksköterskor, undersköterskor, distriktssköterskor, ambulanssjuksköterskor, socialpedagoger, socialarbetare, psykologer och biståndshandläggare har sådana uppdrag i sina olika yrkesroller. När journalisten möter en av utövarna finns det med andra ord en gemensam värdegrund i att värna om det bästa, optimala stödet och omhändertagandet. Om ett problem/händelse uppstår som kan antas ha ett högt nyhetsvärde, till exempel felbehandling, vårdköer, dålig arbetsmiljö, influensaepidemi eller en ambulansolycka, sker en direkt uppsökande verksamhet av medierna. Det är i dessa situationer vanligast att journalisten tar initiativ till ett mediemöte. Men i dessa situationer kan även personal inom till exempel akut- och intensivvården vara förberedda på att ha klara regler om vilken information som får lämnas ut och vilken information som ej får lov att lämnas.

Medierna har stora möjligheter att agera utifrån sin samhällskritiska roll. Journalisterna kan även tydligt visa på vårdarens utsatta situation i en vårdapparat som är i ständig förändring och utveckling. Här kan man naturligtvis ställa flera frågor om vilka maktförhållanden som råder och hur medvetna journalisterna egentligen är om hur makten förvaltas inom de egna leden. Vem har till exempel makten att styra eller försöka styra bilden av vården till allmänheten och hur kan detta i så fall såväl förändras som bemötas av vård- och omsorgspersonal på olika nivåer? En annan fråga som är intressant i sammanhanget är i vilken utsträckning som journalisterna betraktar vårdpersonalen. Är detta utifrån ett omvårdnadsperspektiv eller som myndighetsföreträdare?

Utövare inom omvårdnads- och omsorgsområdet har flera möjligheter att styra vilken information som ges till medierna. Ett exempel på en tydlig styrning är den standardiserade medicinska informationen. Vid Norrlands universitetssjukhus (NUS) i Umeå används sedan mitten av 1990-talet standardiserade formulär vid akutmottagningen och intensivvårdsavdelningen. Detta formulär kan sägas ha flera fördelar för de yrkesutövare som arbetar vid sjukhuset. Dessa fördelar kan sammanfattas enligt följande:

- 1 att en enhetlig skadeinformation kan ges till samtliga medier vid ett och samma tillfälle.
- 2 en medveten avlastning för jourhavande läkare och övrig omvårdnadspersonal som har begränsade resurser vid exempelvis traumafall som väcker stor medial uppmärksamhet vid ett initialt skede.
- 3 reducerar osäkerhet hos olika personalgrupper som ej är vana/rutinerade vid medierelationer i samband med exceptionella och tidsansträngda situationer.
- 4 reducerar möjligheter för att en journalist genom stress ska försöka kunna påverka yrkesutövare att utlämna sekretessbelagda patientuppgifter.

UMEÅ
SJUKVÅRD

SKADERAPPORT TILL MASSMEDIA

Ifylles av ansvarig läkare.

Arkiveras 1 år

Nedanstående kan fyllas i och lämnas ut endast om det står klart att uppgifterna kan röjas utan att patienten eller någon denne närstående lider men.

Uppgifter som kan identifiera patient eller anhörig, såsom namn, yrke eller adress, får aldrig lämnas ut utan patientens eller anhörigas medgivande.

Typ av händelse: _____

Plats: _____ Datum/klockan: _____

SKADADE/SKADOR/VÅRDNIVÅ

Kön	Ålder	Skador; svårighetsgrad*/typ	Vårdnivå**	Övrigt

_____
Datum/klockan

_____
Läkarens underskrift

Muntlig information enligt ovan har lämnats ut till:

Journalistens namn	Medieföretag	Datum	Klockan	Uppgiftslämnarens sign.

Ytterligare information kan väntas tidigast klockan: _____

* Skadegradering hos levande:

- Lindrig skada (AIS=1), (ex. sår, fingerfraktur)
- Moderat skada (AIS=2), (ex. hjärnskakning, arm-, underbensfraktur)
- Allvarlig skada (AIS=3-4), (ex. allvarligare inre skada, femurfraktur)
- Kritisk skada (AIS=5), (livshotande)

** Vårdnivå:

- Öppen vård=hem
- Inlagd på vårdavdelning
- Inlagd på intensivvårdsavdelning
- Avliden

Figur 3.1 Skaderapport till massmedia. Standardiserat medieformulär vid Norrlands universitetssjukhus i Umeå – akutmottagningen.

- 5 standardiserad skadeinformation ger goda möjligheter till bra utvärderingsunderlag, bland annat statistik och kunskap om vilken specifik information som efterfrågats av journalister.

Flertalet yrkesverksamma inom vård- och omsorgsverksamheterna måste alltid ställa sig frågan vilken rätt som han eller hon har att utifrån gällande lagstiftning uttala sig respektive meddela sig med medierna. Inom flera professionsområden kan dessa frågor som väcks om rättigheter och skyldigheter i mediemöten te sig så stora och svårbegripliga att man hellre avstår från att invitera en journalist och istället sluter sig inom den egna verksamheten. En del av den slutenhet som finns inom vård- och omsorgssektorn hos personal gentemot medierna kan säkerligen förklaras av okunnighet, oerfarenhet och ibland även ointresse för lagstiftningen inom området. Här har naturligtvis arbetsgivarna, arbetstagarorganisationerna och inte minst den anställde själv ett stort ansvar och också skyldighet att informera sig själv om de juridiska förutsättningarna och möjligheterna till mediemöten. Vilken lagstiftning är då viktig att känna till? I korthet är följande lagstiftning (lagrum) av stor vikt:

Regeringsformen (RF), 2 kap. 1§ första punkten: innebörden är att varje medborgare i samhället har en tillförsäkrad yttrandefrihet, "varmed avses frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor".

Tryckfrihetsförordningen (TF), 1 kap. 1 § tredje stycket: innebörden är att "var och en har rätt att, då ej annat särskilt anges i förordningen, i vad ämne som helst meddela uppgifter och underrättelser för offentliggörande i tryckt skrift. Myndighet eller annat allmänt organ får inte efterforska den som lämnat sådant meddelande".

Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). I denna lag finns samma möjligheter som ovan att kunna lämna uppgifter till radio och television.

Sekretesslagen I kap. 7 i sekretesslagen finns regler om sekretess av hänsyn till enskildas personliga förhållanden. I kap. 16 föreskrivs inskränkningar i den s.k. meddelarfriheten. Exempelvis kan personal inom hälso- och sjukvården aldrig åberopa sin meddelar- och yttrandefrihet och uppsåtligen lämna ut uppgifter till journalister som omfattas av sekretessbestämmelserna enligt 7 kap. 1 § i sekretesslagen (Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1996/97:JO1).

Mediernas uppdrag kan definieras och förklaras av flera aktörer. Medieföretagen själva kan i olika form beskriva journalistikens uppdrag och villkor i samhället. Men det behöver inte alltid vara makthavaren själv som beskriver det egna uppdraget och därmed maktområdena. Massmedias uppdrag kan även förklaras, beskrivas och tolkas av motaktörerna, dvs. av andra samhällsliga maktinstanser i samhället. Exempelvis kan aktörer inom hälso- och sjukvården och inom det socialpolitiska området som till exempel socialtjänsten ge olika förklaringar och beskrivningar. Dessa blir i sin tur vägledande men framför allt introducerande för ny personal som kanske helt och hållet saknar bakgrundskunskap eller erfarenhet av mediesystemet och de aktörer som fungerar i detta system. För att skapa gemensamma förutsättningar och ge sina anställda samma kunskap finns det i flera kommuner och landsting särskilda policydokument som vanligen bär namnet "mediepolicy" eller "kommunikationspolicy". Dessa dokument utformas ofta av informations- och pressansvariga vid informationsavdelningar och staber. Dokumenten som är en form av styrdokument antas och beslutas slutligen av till exempel socialnämnden i en kommun. Ett exempel på vilken roll

som massmedierna har i samhället beskrivs i en kommunikationspolicy utgiven av Sundsvalls kommun (Sundsvall, 2000). I Sundsvall har socialtjänsten utvecklat ett särskilt och eget policydokument för anställda och förtroendevalda inom den egna förvaltningen.

Massmedierna har – med sitt samhällsuppdrag att granska den kommunala verksamheten – en viktig roll i den kommunala demokratin. Större delen av informationen om kommunerna får medborgarna via dagstidningarna, lokal-TV och lokalradio. Den bild massmedia ger allmänheten av en verksamhet eller en händelse uppfattas ofta som den sanna. Därför är det mycket viktigt att vi underlättar massmedias arbete genom att vara offensiva, tillgängliga, öppna och ärliga i vårt förhållande till dem (Sundsvalls kommun, 2000).

Sundsvalls kommun har medvetet och aktivt arbetat och utvecklat sin kommunikationspolicy och kan ses som ett gott föredöme för andra kommuner som strävar efter goda medierelationer. Följande utdrag ur policyn visar vilken information de anställda inom socialtjänsten får av kommande mediemöten, om kompostering och återvinning på den egna enheten inom socialtjänsten. De sju stegen visar på en god metodmedvetenhet och att särskilda mediestrategier utvecklats.

Steg 1 "varje anställd, genom arbetsledningens försorg, ska få kunskap om innebörden i sekretesslagstiftning och den lagstiftning som reglerar yttrande- och meddelarfriheten (främst Regeringsformen och Tryckfrihetsförordningen)".

Steg 2 "ingen anställd i socialtjänsten ska behöva tveka när det gäller att utnyttja sina grundlagsbefästa yttrande- och meddelarfriheter".

Steg 3 "varje arbetsställe ska känna till vem som har ett ansvar för presskontakter. Observera att en sådan överenskommelse aldrig kan inskränka yttrandefriheten".

Steg 4 "vår allmänna hållning ska vara positiv till kontakter med massmedia och innebära att vi är offensiva, serviceinriktade och ärliga när vi informerar".

Steg 5 "socialtjänstens kansli ska ansvara för att vi regelbundet inbjuder massmedia till presseminarium i syfte att ge information och kunskap om förvaltningens verksamhet, villkor och förutsättningar".

Steg 6 "socialtjänstens kansli ska ansvara för att en aktuell lista över massmedier att kontakta finns tillgänglig via KomIn" (intranätet i Sundsvalls kommun).

Steg 7 "verksamhetsansvariga ska sträva efter att förekomma massmedia genom att själva ta kontakt när situationer uppstår som kommer att ådra sig mass medias uppmärksamhet".

De sju stegen skulle kunna vara användbara inte bara för socionomer inom socialtjänsten utan även för andra professionsgrupper som till exempel sjuksköterskor. De sju stegen kan underlätta för var och en att uppleva och få vara med om trygga mediemöten. Att skapa en kunskapsbas och ge utrymme för trygghet i ett mediemöte kan leda till att de som har lite eller ingen erfarenhet alls av medierelationer kanske kan börja invitera journalister till den egna vardagsverkligheten. Om policydokument kan skapa en sådan igångsättning har mycket vunnits i ett första skede.

Mötet med medierna

Vilka faktorer kan då tänkas inverka på i vilken utsträckning som mediemöten uppstår, utvecklas och består. Några tänkbara faktorer är:

- kulturella traditioner
- personligheten
- kunskapsläge

- genus
- makt
- etik
- reflexivitet
- kollegiestöd

Betraktat ur mediernas perspektiv finns en rad faktorer och förhållanden som kan sägas råda inom mediasystemet. En av dessa faktorer är medielogiken. Medielogiken i sig innebär att det finns faktorer som hämmar eller begränsar utvecklingen av journalistiken (Pettersson, 1990). Men även andra faktorer kan spela in. Även här innebär kulturella traditioner, journalisternas personlighet, kunskapsläge, genus, maktförhållanden, etiska spelregler och förhållningssätt, reflexivitet och kollegiestöd att medierna kan påverkas och därmed styras i olika riktningar.

Medierelationer och kommunikation mellan journalister och en professionsgrupp kan uppkomma på olika sätt. Inom hälso- och sjukvården samt inom det socialpolitiska området (socialtjänst och social omsorg) handlar vardagsverkligheten för många anställda om människor som drabbats av olika negativa livshändelser och tillstånd. Det kan därför vara naturligt här att tala om kommunikation vid kriser. Sundsvalls kommun beskriver i sin kommunikationspolicy vad som är viktigt att tänka på vid kommunikation i samband med kriser. Betraktat ur massmediernas horisont finns flera centrala aspekter vid en kris:

- 1 något stort och betydelsefullt står på spel
- 2 händelsen blir offentlig/allmän
- 3 händelsen har drabbat medborgarna i närområdet
- 4 händelsen har en geografisk eller kulturell närhet
- 5 någon person eller grupp är skyldig till uppkomsten.

Målet med kriskommunikationen i fallet Sundsvalls kommun är klart och tydligt. I kommunikationspolicyn står följande att läsa:

Socialtjänstens kommunikation/information vid kris som berör vår verksamhet ska bidra till att alla inblandade, medier och allmänhet ska få en så korrekt bild av händelsen, utvecklingen och dess konsekvenser som möjligt. Detta för att förståelsen ska öka och inblandade aktörer ska kunna handla effektivt och fatta rätt beslut inom de områden de ansvarar för (Sundsvalls kommun, 2000).

Mötet med medierna handlar även om vilka förväntningar som finns hos den som tidigare aldrig deltagit i ett sådant möte eller kanske endast vid något enstaka tillfälle varit med om en sådan situation. Hur ska man då kunna få en bild av dessa förväntningar hos aktörer som har ingen eller ringa erfarenhet av mediemöten? Naturligtvis finns här många olika sätt att fånga in förväntningar, beskriva och studera dem närmare. Ett sätt vore att forskningsmässigt studera förväntningar genom intervjuer eller enkäter. Istället ligger snarare tyngdpunkten på det praktiska planet, vilka erfarenheter och förväntningar som finns i vardagsverkligheten, på de olika arbetsplatserna. I detta sammanhang ligger det istället nära tillhands att studera den fortbildning som förekommer på arbetsplatserna.

Följande kategoriseringar är möjliga att göra utifrån de förväntningar som kan finnas inför ett stundande mediemöte. Vi kan kalla dessa för förväntningsfaktorer:

- 1 Budskapet: det är alltid viktigt att ha ett budskap.
- 2 Byteshandeln: utgå alltid från och acceptera att det råder en byteshandel mellan aktörerna i ett mediemöte. Journalisterna vill alltid ha en nyhet som resultat av ett samtal. Yrkesutövarens utbyte kan vara att nå utsatta grupper med information eller att sprida kunskap om den egna yrkesrollen.
- 3 Brobyggandet: se alltid till att du är fokuserad på budskapet som du önskar föra fram och försök att bygga broar tillbaka till det även om du upptäcker att journa-

- listen försöker få dig att säga sånt som du inte vill. Försök att skapa förståelse för varandras yrkesroller och arbeta för ökad tillit.
- 4 Berättarglädjens kraft: det är viktigt att du är uppmärksam på ditt eget agerande. Försök att utstråla entusiasm och karisma i mediemötet.

Ett exempel på ovan nämnda kategoriseringar av förväntningsfaktorer kan vara följande situation. I en kommun planeras en utbildningsinsats för personalen som består av såväl verksamhetschefer inom socialtjänst, social omsorg och omvårdnad. Utbildningsinsatsen planeras genom att utbildningsanordnaren i förväg försöker kartlägga de utbildningsbehov som finns. Den enkla frågan blir då: Vad vill du veta om medier och mediemöten? De presumtiva kursdeltagarna har då möjlighet att försöka tänka igenom vad de önskar lära mer av samt att prioritera dessa önskingar. Inför kursstarten får de även möjlighet att bekanta sig med de andra deltagarnas önskingar och förväntningar på utbildningsdagen.

I september 2003 genomfördes en sådan kursdag. Den som var instruktör för utbildningsinsatsen delgavs i förväg information om önskingarna och förväntningarna. Förväntningarna på utbildningsinsatsen hade indelats i rubrikerna "Mina krav", "Konkreta tips". "Mitt förhållnings-sätt", "Medias krav och villkor", "Lagar, riktlinjer, spelregler (Våra och mediernas)". Under respektive rubrik återfinns flera frågor som är vanligt förekommande bland yrkesutövare inom olika professionsområden. Efter några av frågorna finns korta kommentarer och reflektioner till svaren.

Mina krav

- Vad kan man ställa för krav på journalisten och det han/hon skriver?

KOMMENTAR: Ett grundläggande krav som var och en kan ställa på journalisten är att han eller hon har ett engagemang och intresse för den person som intervjuas och likaså den sakfråga som ska beskrivas. Det är svårt att ställa några uttalade krav på journalisten eftersom denne kanske själv har sökt upp problemet eller själva händelsen.

- Hur är det med TV? Kan jag kräva att få se den färdigklippta versionen?

KOMMENTAR: Etermedierna (radio och tv) är snabba med att sända olika stoff, bland annat nyheter och program. Beroende på när nyhets- eller programinslaget ska sändas finns det ofta ett begränsat tidsutrymme för att intervjupersonen ska kunna få möjlighet att få se inslaget innan detta sänds. Som intervjuperson kan man aldrig avkräva en journalist att få se den färdigklippta versionen. Detta är en viktig del av den journalistiska friheten som finns inom mediasystemet. Betrakta journalistens frihet som en utmaning och försök att invänta resultatet (publiceringen) från det mediemöte som ägt rum.

- Vilka rättelser kan jag begära görs dagen efter om jag känner sig felciterad?

KOMMENTAR: Ett naturligt sätt att korrigera felaktigheter som har blivit publicerade i textsammanhang kan vara att intervjupersonen direkt vänder sig till redaktionschefen eller nyhetschefen vid tidningen, radio- eller tv-stationen och förklarar vad som har hänt. Vanligtvis uppskattar exempelvis nyhetsledningen att de får denna respons eftersom man då har möjlighet att snabbt korri-

gera felaktigheterna och i förekommande fall också kunna be om ursäkt för att det uppstått en missuppfattning eller felaktighet.

- Vilka rättigheter och skyldigheter jag har i kontakt med media?

KOMMENTAR: Som intervjuperson har man flera viktiga rättigheter som det är viktigt att känna till. För det första är det viktigt att journalisten informerar om det syfte som han eller hon har med att genomföra en intervju samt förklara varför tidningen, radio- och tv-kanalen är intresserad av själva händelsen. Journalisten har därefter skyldighet att iakttä och följa de pressetiska spelregler som finns uppställda och som alla journalister måste följa. För en intervjuperson som är ovan vid medieframträdande är det särskilt viktigt att reportern förklarar steg för steg vad som kommer att hända från intervjuögonblicket fram till dess att intervjun publiceras eller sänds. I annat fall riskerar intervjupersonen att komma i ett underläge gentemot journalisten som har en rutin att dagligen genomföra flera intervjuer och skriva flera olika artiklar. Som intervjuperson är det även viktigt att man observerar och respekterar journalistens integritet och inte på egen hand kontakter konkurrenten, till exempel den andra tidningen på orten. Detta kan vara särskilt känsligt om det är en journalist som lagt ned lång tid på att arbeta fram en artikelserie om särskilda problem och förhållanden som han eller hon vill vara först med att publicera. Att då röja dessa förhållanden och nyheter för andra journalister på orten kan leda till att de framtida relationerna riskerar att bli något eller mycket försämrade.

- Kontroll av material före respektive efter intervjun. Vilka krav kan jag ställa på att få läsa igenom en intervju innan den publiceras?

KOMMENTAR: Som intervjuperson är det alltid möjligt att ställa frågan om det går bra att ta del av intervjuutskriften och en utarbetad artikel som reportern skapat. Naturligtvis kan reportern och tidningen neka till att intervjupersonen ska kunna få läsa artikeln. Ett bra sätt att få tillgång till texter som ännu ej publicerats kan vara att intervjupersonen frågar reportern om det skulle finnas tillfälle för honom eller henne att läsa texten i förväg för att på så vis se om det insmugit sig några felaktigheter samt att erbjuda sig att göra en efterkontroll att reportern uppfattat intervjun på ett korrekt sätt. Ett enkelt sätt få tillgång till nyhetstexten från journalisten kan vara att be denne sända texten med e-post eller att be reportern läsa upp texten i telefon. För den intervjuperson som blivit intervjuad av en radiojournalist finns det även tekniska möjligheter att få denna radiointervju uppspelad i telefonen. För den som medverkat i en tv-intervju kan det löna sig att be att få komma och besöka journalisten på dennes arbetsplats. Genom att besöka journalistens arbetsplats, redaktionen, får på så vis också intervjupersonen en unik möjlighet att få se en okänd miljö – mediasystemet och den dramaturgi som utspelar sig där. Hur kan jag påverka massmedia att skriva artiklar som är av positiv karaktär i större utsträckning än som sker i nuläget?

KOMMENTAR: För den som är intresserad av att få delta i ett mediemöte och i ett sådant möte få berätta en nyhet för en journalist handlar det om att gripa tillfället. Den professionella yrkesutövaren måste själv ta initiativ att bjuda in en journalist till ett samtal. I detta moment finns ett utmanande inslag, nämligen att man måste vara beredd att få ett NEJ till denna inbjudan. Journalisten kanske inte har tid eller intresse just den här dagen att komma på ett besök eller att lyssna på den nyhet som det berättas om. I en sådan situation får man inte ge upp

utan vänta några dagar och försöka på nytt. Att försöka återupprepa dessa försök i en strävan att få till stånd fler artiklar med positiv karaktär kan vara väl värt den lilla möda det tar att kontakta en reporter.

Vilka konkreta tips behöver man?

- Pressmeddelande – hur ska det formuleras? Vad är viktigt att tänka på?

KOMMENTAR: Det är viktigt att man bestämmer sig i god tid vad som ska berättas. Planering och god framförhållning leder till att det finns möjligheter att korrigera och komma på viktiga saker som måste framföras i själva budskapet. En annan sak som är viktig är att alltid uttrycka sig i skrift på ett lättfattligt och begripligt språk. Kom ihåg att i begränsningen visar sig mästaren (Lundälv, 2000).

- Konkreta tips att tänka på vid intervju?

KOMMENTAR: Försök att alltid inta ett lugn under själva intervjutillfället. Bestäm tillsammans med journalisten hur lång tid mediemötet på ett ungefär ska vara. Detta kan hjälpa er båda att kunna planera uppläggningsen av mötet. Det är viktigt att det finns möjlighet för båda parter att kunna ställa frågor och motfrågor till varandra. Tänk även på att det ska kunna finnas tidsutrymme åt att kunna reflektera över de frågor som ställs. Försök även att disponera tiden så att det finns möjligheter att hämta fram ett underlag eller en illustration som journalisten kan ha användning för.

- Möte med mikrofonen, frågor, svar.

KOMMENTAR: Om journalisten använder en mikrofon under intervjun är det viktigt att båda parter under medie-

mötet möts på samma nivå. Med detta menas att det bästa är att intervjun sker så att både intervjuaren och intervjupersonen sitter ned, exempelvis i en soffa eller på varsin stol. I annat fall kan en felaktig mikrofonteknik riskera att förstärka en maktrelation mellan reportern och intervjupersonen. I takt med att frågorna ställs i mikrofonen kan det vara lätt att som ovan intervjuperson svara för snabbt. Tänk istället att använda pauseringar och att låta tidsutrymme ge en beskrivning av eftertanke. Detta kan vara ett bra sätt för såväl journalist som intervjuperson att kunna ge exempelvis radiolyssnaren mer utrymme åt reflektion och tanke vid lyssnande av själva radioprogrammet.

- Konkreta tips att tänka på vid fotografering och tv-inspelning.

KOMMENTAR: Det är reporterns skyldighet att informera och visa hur en tv-inspelning går till samt att introducera fotografen under själva mediemötet. Fotografens arbete är lika självständigt som journalistens och han eller hon är också beroende av intervjupersonens medverkan och berättelse för att kunna klara av att med bild illustrera ett förlopp eller problem. Ett bra sätt att få en god relation till en fotograf är att be att få ta del av bilder och inspelningsmaterial efteråt. Många gånger är fotograferna snabbare än journalisterna med att leverera sitt redaktionella material (bilder och inspelningsmaterial) till nyhetsledningen.

- Vad bör jag särskilt tänka på i mötet med massmedia?

KOMMENTAR: Ett möte med en journalist innebär alltid en form av lärande som innehåller reflexiva moment. Varje möte och situation är unik och detta innebär att den professionella yrkesutövaren har goda möjligheter att saluföra det egna professionsområdet till en bred publik.

Mitt förhållningssätt

- Hur ska jag kunna känna mig mer säker i kontakten med media?
- Vilka fallgropar bör man tänka på?
- När kan/bör jag säga nej till att uttala mig?
- Hur kan jag arbeta i vardagen för att skapa goda relationer även när det inte inträffat någon särskild situation?
- Hur hantera "svåra extra ordinära situationer" dvs. händelser som upprör och skapar stora rubriker, typ förskingring, övergrepp, uppgifter om personal som begått brott?
- Hur hantera den rätt som yttrandefriheten innebär och ansvaret som tjänsteman? Kan man dela sig? Finns det någon bra strategi för det?
- Hur säger man inte mer än nödvändigt? Hur kan man använda massmedia för att få ut det man vill?

Medias krav och villkor

- Jag skulle vilja veta mer om arbetet på en tidning omkring tider, deadline, nyhetsuppslag.

KOMMENTAR: Ett konkret och givande sätt att ta reda på vad som utspelar sig på exempelvis en lokaltidning är att man bokar ett studiebesök. Ett besök vid en tidning, radio- eller tv-redaktion kan ses som ett positivt inslag för många såväl för kommande intervjupersoner som för de journalister som får besök av representanter från en specifik arbetsplats. I samband med ett studiebesök med arrangerade rundvandringar finns det goda möjligheter att ställa grundläggande frågor om det interna arbetet och rutiner vid en nyhets- och programredaktion.

Lagar, riktlinjer, spelregler (våra och medias)

- Hur "tänker" reportern? Rubriker! Det här säljer bra! Vad säger deras utbildning om etik och moral?
- Sedan tycker jag att vi ska diskutera omkring sekretessen och socialtjänstens möjligheter att uttala sig. Jag tror att många hos oss tror att vi har sekretess omkring allt som rör oss! Även sådant som absolut inte omfattas av sekretess.
- Något helt kort om de formella regler som styr oss beträffande exempelvis diarieföring att handlingar MÅSTE diarieföras. Media verkar faktiskt vara mer bekant med dessa regler än "de våra".
- Vad kan jag lämna ut för information?
- Det som skrivs och sägs i massmedia, hur kan jag bemöta detta utifrån sekretessaspekten?

Invitation till uppmärksamhet

For some time health professionals have recognized the growing importance of utilizing mass media strategies as part of their health-promoting practice. The ever-evolving climate of technology and increasing reliance on mass communications has further reinforced the position of mass media initiatives. The enormous potential for mass media resources to reach certain audiences and influence their health-related behaviours has become particularly well established. Despite these facts, however, it is argued that the nursing profession has been less than pro-active in acknowledging, accommodating and adopting such practices. Consequently, the incorporation of health-related mass media initiatives into nursing's health-promotional role remains an elusive exercise. The maintenance of such a position, it is claimed, is potentially damaging for the profession as a whole (Whitehead, 2000, s. 807).

Det finns alltid en risk med att inbjuda till något. Den person som inbjuder/inviterar till något är därmed beredd att

kalkylera med en viss risk. Detta innebär att bli nekad men kan också innebära en accept hos motparten. Likaså är det viktigt att observera vem som inviterar till vad. Är det arbetsgivaren som vill ge en bild av organisationen och verksamheten? Är det den enskilde arbetstagaren som på eget initiativ önskar berätta och ge en bild av ett fenomen? Är det en enskild journalist som har ett eget intresse för professionsbevakning i en specifik region? Dessa frågor är naturligtvis inte enkla att besvara. Oavsett orsaken och bakgrunden till de olika invitationerna är det viktigt att lyfta fram nyfikenheten som nyckel till framgång. Om man inte vågar satsa finns inget att vinna. Invitation till uppmärksamhet och därmed ett mediemöte kan även handla om att en person vill förstärka kvalitetsarbetet inom vården och omsorgen. Under senare år har fall och ärenden av typ Lex Maria och Lex Sara kommit att uppmärksammas allt mer.

Lex Maria är en bestämmelse i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område som innebär att det finns en anmälningsskyldighet hos ansvarig inom vård att göra en Lex Maria-anmälan om en patient utsatts för allvarlig skada eller sjukdom på grund av vård eller behandling. Lex Sara är en paragraf i Socialtjänstlagen (SOSFS 2000:5 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om äldre och funktionshindrade enligt 71 a § socialtjänstlagen (1980:620)), som innebär att

alla inom kommunal verksamhet med uppgifter inom vård och omsorg har skyldighet att till verksamhetschef anmäla om omsorgstagare utsätts för fysiska, psykiska övergrepp, brister i omsorg eller vid bristande respekt för den enskilde.

Bestämmelsen i Lex Sara säger också att själva anmälan även kan göras direkt till socialnämnd eller länsstyrelse och att denna inte får vara anonym och ska dokumenteras. Detta innebär att dessa händelser blir relativt snabbt kända av medierna. Journalisterna tar dagligen kontakt med diariéer eller ringer en av sina källor (uppgiftslämnare) hos

bär att bli nekad men
 tparten. Likaså är det
 erar till vad. Är det
 organisationen och
 arbetstagaren som på
 bild av ett fenomen?
 eget intresse för pro-
 on? Dessa frågor är
 ysett orsaken och bak-
 är det viktigt att lyfta
 mgång. Om man inte
 ritation till uppmärk-
 n även handla om att
 tet inom vården och
 h ärenden av typ Lex
 ärksammas allt mer.
 agen (1998:531) om
 vårdens område som
 skyldighet hos ansva-
 aria-anmälan om en
 sjukdom på grund av
 paragraf i Socialtjänst-
 s föreskrifter och all-
 ändrade enligt 71 a §
 nebär att

med uppgifter inom vård
 erksamhetschef anmäla
 ka, psykiska övergrepp,
 espekt för den enskilde.

å att själva anmälan
 nd eller länsstyrelse
 ch ska dokumenteras.
 relativt snabbt kända
 gen kontakt med dia-
 uppgiftslämnare) hos

myndigheter för att se om till exempel anmälningar anlänt
 med dagens post eller e-post.

Lex Maria-fallen och Lex Sara-fallen är exempel på hän-
 delser inom vård och omsorg som rönt stor uppmärksam-
 het i mediebevakningen och som även resulterat i debatt-
 inlägg från olika samhällsaktörer. Dessa typer av händelser
 ställer naturligtvis stora krav på den personal som arbetar
 när det gäller beredskap att möta journalisternas frågor och
 metoder. Exempel på tidningsrubriker i nationell och lokal
 press framgår av följande figur.

Tidning	Rubrik	Datum
Nerikes Allehanda	Ny Lex-Sara-anmälan gjord i Örebro. Kränkning mot man på äldreboende utreds	21 feb 2002
Falu Kuriren	Länsstyrelsen ska kontrollera anmälan	1 mars 2002
Borås tidning	Övergrepp kan mörkas	14 feb 2002
Östersunds-Posten	Vårdare på serviceboende polisanmäld för misshandel	2 feb 2002
Svenska Dagbladet	Lex Maria-anmälningar ökar	19 april 1995
Aftonbladet	Psyksjuk tvingades ta spruta	14 sept 1999
Göteborgs-Posten	Glömde slå på respiratorn	6 aug 2000
Göteborgs-Posten	Svåra fall anmäls inte på Styrso. Sjuksköterskas tolkning leder till att olyckor bland äldre inte granskas	9 mars 1999
Aftonbladet	Hade operationsduk kvar i magen	30 juli 1998

Figur 3.2 Rubriker i nationell och lokal press om Lex Maria och Lex Sara. Ett urval artiklar i svensk press åren 1995–2002.

Källa: Tidningstextdatabasen Mediearkivet.

Figuren anger endast ett urval av tidningstexter som berör Lex Maria- och Lex Sara-anmälningar under åren 1995–2002. Det finns ett stort antal artiklar i många tidningar, såväl nationell som lokal press, som har uppmärksammat olika typer av anmälningsärenden. Lex Sara-fallen har rapporterats flitigt under senare år (Borås tidning, 1999; Carlsvärd, 2002; Eriksson, 2002; Hallerdal, 2002; Persson, 2002; Sjöberg, 2002), likaså Lex Maria-anmälningar (Svenska Dagbladet, 1995; Aftonbladet, 1998; Aftonbladet, 1999; Sydsvenskan, 1999; Göteborgs-Posten, 2000).

Översikten ger oss kunskap om förekomst och utbredning av mediernas rapportering men även av journalister-
nas rubriksättningar. Flera av tidningstexterna är referat från de olika anmälningar som gjorts. Journalisterna har i flera fall gjort egna fördjupningar i form av researcharbete. Bland annat förekommer intervjuutdrag från samtal med ansvariga sjuksköterskor (medicinskt) och med olika verksamhetschefer. Dessa utdrag är ofta mycket korta och sällan ges mer uttömmande förklaringar för läsaren. Detta gör att texterna och helhetssammanhangen ibland kan bli svåra att överblicka för betraktaren.

Nyhetskonstruktionen

Allt nyhetsarbete som sker inom medierna är ett led inom den så kallade nyhetsjournalistiken. Denna typ av journalistik har en form, ett innehåll och en hastighet som bestäms av vårt mediasystem. En nyhet kan definieras som en av journalisten konstruerad nyhet. Medierna speglar egentligen inte händelsen utan konstruerar denna som en del av verkligheten. Detta konstruerande är på förhand bestämt av mediasystemets interna medielogik som innebär att nyhetsskapandet är beroende av vissa givna förhållanden i systemet. Nyhetskonstruktionens olika delar behandlas längre fram i kapitlet.

av tidningstexter som
 Anmälningar under åren
 tal artiklar i många tid-
 press, som har uppmärk-
 ärenden. Lex Sara-fallen
 nare år (Borås tidning,
 2002; Hallerdal, 2002;
 kaså Lex Maria-anmäl-
 95; Aftonbladet, 1998;
 Göteborgs-Posten, 2000).
 förekomst och utbred-
 nen även av journalist-
 ningstexterna är referat
 orts. Journalisterna har i
 i form av researcharbete.
 utdrag från samtal med
 skt) och med olika verk-
 ta mycket korta och säl-
 gar för läsaren. Detta gör
 nhangen ibland kan bli

Tidning	Rubrik	Datum
Svenska Dagbladet	Anmälningar om våld mot barn utreds inte. Skarp kritik mot socialtjänsten i Södertälje	16 nov 2002
Dagens Nyheter	Omhändertagandet i Oskarshamn ska granskas	14 jan 2003
DAGEN	Socialnämnd frias för tvångsvård av pojke	7 feb 2003
Expressen/ Kvällsposten	Socialtjänsten kränker ofta utvecklingsstörda	16 dec 2002
Expressen/GT	Föräldrarnas brev stoppades. Socialsekreteraren: Brevet en fara för barnen	13 nov 2002
Expressen/GT	Förlorade mamma och syster i branden. Nu har minnessakerna försvunnit hos socialen	27 jan 2003

Figur 3.3 Rubriker i nationell och lokal press om professionen socialt arbete och socialtjänsten i praktiken. Ett urval artiklar i svensk press åren 2002–2003.

Källa: Tidningstextdatabasen Mediearkivet.

en

medierna är ett led inom
 en. Denna typ av journa-
 ch en hastighet som be-
 net kan definieras som en
 . Medierna speglar egent-
 erar denna som en del av
 e är på förhand bestämt
 logik som innebär att ny-
 ssa givna förhållanden i
 s olika delar behandlas

I litteraturen används begreppet medielogik. Logiken består av knapphet i resurser, tid och kunskap (Pettersson, 1990). Dessa delar återfinns även inom andra sektorer i samhället, till exempel inom omvårdnad och omsorg. Vilken tid och vilka resurser finns i en vårdorganisation att skapa och förmedla nyhetsstoff till medierna? Frågan är intressant och viktig att ställa. Den kan begränsa möjligheterna att skapa kontaktytor till journalister. Som sjuksköterska, undersköterska eller socialsekreterare är det fullt

möjligt att försäkra omgivningen att man inte har tid att reflektera, diskutera eller att vända sig till medierna inom den egna arbetstiden. Men här finns det flera möjligheter för den enskilde arbetstagaren att ta kontakt med informationsavdelningen, till exempel en informatör eller pressansvarig på den egna arbetsplatsen, för att ställa frågor och kanske föra fram en intressant idé. Hos en informatör och/eller pressansvarig finns det alltid möjlighet att få hjälp med kontakter till särskilda medier och journalister. Här kan man även lära sig en hel del av nyhetskonstruktionen och dess konstarter. En naturlig ingång till medievärlden och själva nyhetskonstruktionen kan vara porträttbeskrivningar inom professionen.

Ett sätt att synliggöra olika professionsgrupper i medievärlden kan nämligen vara för arbetsgivaren att skapa yrkesporträtt som publiceras på webbsidor. En arbetsgivare som satsat på denna form är Landstinget i Östergötland <<http://www.lio.se>>. Med följande inledningsrader presenteras olika professioner:

Landstingets verksamhet omfattar ett stort antal olika verksamhetsområden och innehåller många olika yrkeskategorier. Vi vill med dessa yrkesporträtt ge en inblick i det dagliga arbetet inom hälso- och sjukvården men också visa upp de intressanta yrken som finns representerade och som måste vara bemannade för att verksamheten ska fungera idag och i framtiden.

Därefter förmedlas nyhetsinformation på webbsidan med såväl text-, bild- och ljudinformation. Läsaren kan ta del av varje profession vid landstinget och endast på några få rader få en klar uppfattning om vilka de huvudsakliga arbetsuppgifterna är. Läsaren får även information om själva nyhetsvinkeln och nyhetskonstruktionen. Vad innebär då detta? Nedanstående exempel kan sägas beskriva flera olika porträtt; sjuksköterskan på medicinavdelningen, distriktssköterskan, onkologsjuksköterskan, arbetsterapeuten och undersköterskan. Lägg märke till texternas inne-

håll och dess beskrivning av såväl bakgrundsinformation som text som fortsätter att locka läsaren vidare.

Sjuksköterska på medicinavdelning: Vi träffar Titti Peltonen som arbetar som sjuksköterska på en medicinavdelning inom närsjukvården i Finspång. Efter 10 år som vårdbiträde bestämde sig Titti för att vidareutbilda sig till sjuksköterska. Vi får ta del av hennes erfarenheter från utbildningen samt hur det är att arbeta som sjuksköterska.

Distriktsköterska: Vi följer en distriktsköterska under en vanlig arbetsdag vid distriktsköterskemottagningen i Grebo.

Onkologsjuksköterska: Vi får en inblick i vad en sjuksköterska vid strålbehandlingsenheten inom Onkologkliniken arbetar med.

Dessa tre professionsporträtt eller yrkesporträtt beskriver alla själva händelsen. Läsaren och betraktaren får följa personen "en vanlig arbetsdag" och därmed se den vardagsverklighet som kan sägas råda. I anslutning till texten finns även en webblänk dit läsaren kan fortsätta att visuellt ta del av arbetsdagen genom en inspelad webbvideofilm. Här finns precisa uppgifter om bland annat filmens längd.

De korta presentationerna i yrkesporträtten har karaktären av nyhetsingresser, vilket innebär att de är avsedda för att inbjuda till läsning. Att texterna är korta har även flera fördelar. Förutom att de är informativa och lockar till vidare läsning innehåller de även nyhetskonstruktionen som innebär att varje text har en klar vinkel. Studera följande exempel av yrkesporträtt och fundera över vilka tänkbara nyhetsvinklar som finns.

Sjuksköterska: Vi får träffa en ung sjuksköterska som just har startat sin yrkeskarriär. Vi följer henne under en arbetsdag och hör henne berätta varför hon tycker att sjuksköterskeyrket var ett bra val för henne.

Arbetsterapeut: Vad gör en arbetsterapeut? Vi träffar Malin Karlsson som arbetar som arbetsterapeut på neuro-rehab vid universitetssjukhuset i Linköping. Vi får följa henne i arbetet och se hur hon tränar upp funktionsförmågan hos en patient.

Undersköterska: Hur är det att jobba som undersköterska på en sjukvårdsavdelning? Vi träffar Pernilla som arbetar på olika avdelningar inom Vrinnevisjukhuset i Norrköping. Hon berättar om sina olika arbetsuppgifter samt vad hon upplever som fördelar och nackdelar med sitt yrkesval.

Undersköterska: Hur är det att jobba som undersköterska på en röntgenavdelning? Har införandet av digital röntgenteknik påverkat arbetsuppgifterna?

Ingresserna som innehåller nyhetskonstruktionen och nyhetsvinkeln ger läsaren värdefull ingångsinformation. Vi får i några fall veta namnet på sjuksköterskan. Namngivningen och att personen träder fram och medverkar med en berättelse skapar en personlig stämning på artikeln och reportaget som ger en påtaglig närvarokänsla. Detta är en viktig egenskap inom nyhetsjournalistiken. En annan nyhetsvinkel kan vara att såväl junior- som seniormedarbetare medverkar och berättar om erfarenheter och förväntningar inom professionen. Här kan en intressant blandning och läsning uppstå.

Nyhetskonstruktionen som sådan handlar alltså om att det först och främst är en person som tar initiativet till själva konstruktionsarbetet. För en journalist handlar det inte om att spegla verkligheten i nyhetstexter. Istället är det journalisten som konstruerar verkligheten genom att just konstruera eller nyskapa nyheter. Men när och hur blir en nyhet ny? Är en nyhet alltid ny och bör den vara ny? Hans Fällman skriver följande om dessa fenomen:

erapeut? Vi träffar Malin
 terapeut på neuro-rehab
 öping. Vi får följa henne
 upp funktionsförmågan

bba som undersköterska
 affar Pernilla som arbetar
 nevisjukhuset i Norrkö-
 ka arbetsuppgifter samt
 och nackdelar med sitt

bba som undersköterska
 förändring av digital rönt-
 fterna?

konstruktionen och ny-
 ingångsinformation. Vi
 sjuksköterskan. Namngiv-
 n och medverkar med en
 ämning på artikeln och
 rvarokänsla. Detta är en
 alistiken. En annan ny-
 - som seniomedarbetare
 heter och förväntningar
 ntressant blandning och

an handlar alltså om att
 n som tar initiativet till
 n journalist handlar det
 yhetstexter. Istället är det
 ligheten genom att just
 Men när och hur blir en
 h bör den vara ny? Hans
 fenomen:

För att förstå under vilka omständigheter som vetenskapliga
 rön också kan bli medienyheter är det emellertid viktigt att
 ha en del saker klara för sig. Den första är att en nyhet egent-
 ligen inte, som amatören kan frestas tro, är det som ingen
 människa har vetat eller tänkt på tidigare. Tvärtom får en
 bra nyhet absolut inte vara just ny. Det måste finnas något i
 budskapet som mottagaren känner igen (Fällman, 2003, s.
 3471).

Förutom igenkännandet måste även nyhetens innehåll ha
 relevans. Detta innebär att nyheten måste beröra mottaga-
 ren på olika sätt. Det tredje kriteriet handlar om begriplig-
 heten. Mottagarna måste på ett enkelt sätt kunna förstå
 nyhetens innehåll. Historiskt har detta betraktats som en
 folkbildningstanke. Ett annat sätt att aktivt skapa nyheter
 är att individen själv tar initiativet till en mediekontakt
 eller att han eller hon på egen hand berättar en nyhet/
 historia i textsammanhang. Exempelvis kan en sjuksköter-
 ska skriva en debattartikel, insändare, dagbok eller en större
 artikel om något intressant förhållande inom professionen.
 Sådana initiativ kan tillkomma på olika sätt. Exempel:

- 1 sjuksköterskan tar eget initiativ till berättelsen.
- 2 sjuksköterskans kollega uppmanar till ett initiativ.
- 3 sjuksköterskans fackliga organisation uppmanar till ini-
 tiativ.
- 4 i utbildningssammanhang kan sjuksköterskan uppma-
 nas till initiativ genom till exempel uppsatsskrivande
 eller projektarbeten.

Naturligtvis kan det finnas fler tillvägagångssätt att starta
 och förmå en person att skapa kontakter och ge impulser
 till olika medieinitiativ. Låt oss närmare se hur en facklig
 organisation kan stimulera och ge impulser till aktiv hand-
 ling. Vårdförbundets egen medlemstidning Vårdfacket
 uppmanar regelbundet medlemmarna att höra av sig till
 redaktionen med tips och idéer till uppslag som kan be-
 röra, ha relevans och förstås av alla sjuksköterskor inom

vård och omsorg. Under rubriken och uppmaningen "Skriv om ditt arbete!" ges flera viktiga skäl till att just sjuksköterskan själv ska vara aktiv och ansvarig för att göra sin röst hörd i samhället (Vårdfacket, 2003). Följande skäl anges:

- 1 artikelns målsättning
- 2 vinklingens betydelse
- 3 förmåga att "fånga" läsaren
- 4 att skriva personligt och konkret
- 5 att bedömas.

Sjuksköterskan måste inledningsvis bestämma varför han eller hon ska skriva en artikel. Vårdfacket skriver:

Börja med att bestämma vad målet för artikeln är. Vad vill du berätta för dina kollegor? Vad vill du åstadkomma med din text? Är det att skapa debatt? Eller vill du förändra vårdrutiner? (Vårdfacket, 2003, s. 52).

För det andra måste skribenten bestämma vilken vinkel som artikeln ska ha. I tidningen uppmanas sjuksköterskan att fokusera ingående på någon aspekt istället för att försöka täcka som mycket som möjligt. Detta är naturligtvis svårt, särskilt om det är fråga om en person som inte är van att skriva och som helt plötsligt upptäcker en stark inspiration att skriva mycket och länge. Ett talesätt som är vanligt på nyhetsredaktioner är "att i begränsningen visar sig mästaren". Efter att man lärt sig att begränsa textmängd och innehåll är det också viktigt att få en förmåga att kunna "fånga läsaren" med sin berättelse. Vårdfacket skriver:

Det gäller att fånga läsaren, att göra henne eller honom intresserad. Börja med ett intressant resultat och dess användning i praktiken eller erfarenheter från det praktiska vård- eller laboratoriearbetet som är värda att lyfta fram. Bygg sedan upp artikeln logiskt så att läsaren kan följa med i berättelsen. Tänk dig att du ska berätta för någon som är lite insatt men som inte känner till detaljerna i verksamheten (Vårdfacket, 2003, s. 52).

I fenomenet "fånga läsaren" finns också aspekten att skribenten ska ha en personlig stil och vara så konkret och praktisk som möjligt i själva framställningen. Det handlar om att nå fram till igenkännandet av den vardagsverklighet som många arbetar inom. Vårdfacket skriver:

Förstärk gärna din berättelse med exempel eller fallstudier. Speciellt komplicerade förlopp eller fakta kan samlas i en faktaruta. Vårdfacket når alla medlemmar i Vårdförbundet, skriv därför så att så många som möjligt kan förstå din artikel. Om du refererar till böcker eller artiklar bör de vara aktuella och möjliga att få tag på (Vårdfacket, 2003, s. 52).

När artikeln har skrivits klar av sjuksköterskan är det dags för det sista steget före den eventuella publiceringen (alla artiklar behöver nödvändigtvis inte alltid publiceras av olika skäl) – bedömningen. Här utsätts textförfattaren för en kritisk granskning och vägledning. Denna granskning kan jämföras med den interngranskning av nyhetsinslag och texter som en journalist kan utsättas för på en nyhetsredaktion. En journalistkollega kan ha synpunkter på en text eller ett inslag i radio och tv. Nyhetschefen och redaktionssekreteraren kan även göra bedömningen att texten ska förstärkas eller minimeras till ett annat utrymmesomfång på en tidningssida. Den journalist som arbetar med layout och grafiska formlösningar på en tidning kan även förvandla budskap i olika riktningar. För sjuksköterskan som skrivit en artikel som sedan ska bedömas är naturligtvis även detta steg nytt. Att utsättas för kritik kan av många uppfattas på olika sätt. Men oavsett om man arbetar som journalist eller sjuksköterska så är den egna berättelsen och den egna texten personlig och som sådan kan den i vissa lägen kännas oåterkallelig. Det är i dessa sammanhang inte ovanligt att man kan känna så starka känslor för texten att man i ett första läge inte godtar några större förändringar av textinnehållet. Om själva bedömningsförfarandet skriver Vårdfacket följande:

Din text kommer att bedömas av Vårdfacketts redaktion och av representanter för riksföreningarna. Bedömaren ger synpunkter, förslag på nya ingångar i ämnet, förtydliganden eller kompletteringar (Vårdfacket, 2003, s. 52).

I detta avsnitt har nyhetskonstruktionens olika delar beskrivits. Likaså har en genomgång skett av den medielogik som är styrande inom det svenska mediasystemet. Impulser utifrån för att skapa och underhålla initiativ till medierelationer, eget skrivandet och mediemöten har även beskrivits. Detta är sammantaget viktigt att ta med sig i sitt eget lärande inför mediemöten. Dessa kunskaper är också värdefulla i förberedelsefasen. En viktig slutsats så här långt kan vara att sjuksköterskor genom sin fackliga organisation givits god vägledning hur man kan skriva en artikel och berätta om den egna vardagsverkligheten. Dessa råd och tips som förs fram i medlemstidningen Vårdfacket kan även utgöra en bra grund när sjuksköterskan ska möta en journalist i ett mediemöte. Naturligtvis finns det fler praktiska råd som man kan använda sig av som professionell yrkesutövare (Lundälv, 2000).

Det är viktigt att den professionella yrkesutövaren inser sin roll i mötet med medier. Exempelvis har en sjuksköterska eller socialarbetare en unik kunskap om följande:

- 1 den egna professionen
- 2 kunskap om det unika fallet som fångar uppmärksamheten
- 3 kunskap och erfarenhet av att bli bedömd av andra kollegor inom olika s.k. expert- och intressentföreningar i samband med publicering av fackartiklar.

Utifrån dessa tre aspekter är det möjligt att säga att den professionella yrkesutövaren har ett erfarenhets- och kunskapsövertag i mötet med en allmänjournalist som inte nödvändigtvis behöver vara påläst inom området för att konstruera en nyhet som kan få oanad publicitet. Att bli

bedömd av andra kollegor är för många personer ett känsligt avsnitt. Men bedömningar ska göras på saklig och konstruktiv grund. Att ge en kollega offentlig kritik utan respekt för individen och att inte försöka föra fram konstruktiv kritik innehållande såväl brister som förtjänster leder inte till någon tillit eller trovärdighet. Jämför Jan Guillous kritik mot kollegan Kattis Ahlström i kapitel 2.

Människan – en berättelse

En förutsättning för att få fram kunskap om människorna inom en profession, deras erfarenhet av mediemöten, dess framgångar och motgångar, är att personerna haft ett genuint intresse av att medverka i undersökningen och vilja att berätta om sina erfarenheter. Detta ska inte ses som självklarheter i en tid då många professionella yrkesutövare har stora arbetsbördor och tidspress inom sina respektive professioner. Till detta kommer naturligtvis att det fordras såväl mod som civilkurage att berätta om den egna sårbarheten och utsattheten inom ett område som man kanske inte alltid till fullo känner att man behärskar, antingen genom att man inte har tillräckligt med utbildning eller praktisk erfarenhet av att möta medier. Allt detta sammantaget ger evidens åt att medierelationer och mediemöten är något som berör och uppfattas som mycket angeläget inom omvårdnad och omsorg.

Detta avsnitt ska behandla tankar om reflektion av vilka reflexiva mediemöten som har kommit till stånd i det offentliga samtalet/debatten i Sverige under senare år. I vilken utsträckning har medierna tillmätt den professionella yrkesutövaren ett större värde av själva berättandet utifrån en vardagshändelse? Eller mer precist – vilket intresse har riktats från journalisters horisont om till exempel sjuksköterskans och socialarbetarens arbetsuppgifter och profes-

sionalisering? Vilket intresse har funnits hos personer bakom professionaliseringen? Insamlingen av intervjumaterial har bestått av att ett antal yrkesverksamma inom professionerna vård, social omsorg och socialt arbete har tillfrågats om de ville medverka i en intervjustudie som belyser mediemöten. Den forskningsmetod som använts har utgjorts av den fenomenografiska forskningstraditionen. Fenomenografin som vetenskaplig ansats innebär att forskaren beskriver ett fenomen "som det visar sig". Mikael Alexandersson beskriver den fenomenografiska forskningsansatsens fokus på följande sätt:

Huvudsyftet för den fenomenografiska ansatsen är att beskriva hur fenomen – företeelse eller objekt – i omvärlden uppfattas av människor (Alexandersson, 1994, s. 112).

Urvalet av intervjupersoner har skett genom att ett slumpmässigt antal sjuksköterskor och socialarbetare vid ett antal arbetsplatser har kontaktats via e-post. De har fått tillsänt sig en beskrivning av forskningsprojektet, några tematiska frågeställningar och en förfrågan om de var intresserade att medverka i undersökningen. Insamlingen av berättelserna har skett genom en intervjuetodik där ett antal professionsföreträdare intervjuats utifrån en upprättad intervjuguide. Intervjuerna har genomförts genom öppna samtal i s.k. telefonintervjuer. Samtalen har bandats med hjälp av bandspelare. Samtalsinspelningarna har därefter skrivits ut och materialet analyserats av vad som finns uttalat i dessa samtal. Bland annat har meningsuttryck, mönster och strukturer i dessa berättelser studerats. Avsikten med den kvalitativa forskningsapproachen som använts har inte varit att generalisera utifrån undersökningens resultat. Snarare har min tanke varit att försöka samla in och undersöka professionsberättelser utifrån den vardagsverklighet där många arbetar.

Människan är en berättelse. Människan har en förmåga att förmedla om tillfälle ges. Men att genomföra en sådan

här intervjustudie har inte varit självklart enkelt. Personer som tillfrågats att medverka har avböjt medverkan av olika skäl. Om en kvantitativ forskningsdesign hade använts skulle här vara en given plats att beskriva såväl det interna som externa bortfallet i studien. Men eftersom det nu är fråga om en kvalitativ fenomenografisk forskningstradition och avsikten inte är att generalisera beskrivs här kort anledningarna till att några avböjt att medverka. Några av de skäl som framkom mot att delta i undersökningen var följande:

Först av allt vill jag säga att jag tycker att det är mycket viktigt område som uppmärksammas i och med studien. Jag har endast varit verksam ett par månader, och känner därför att min medverkan i studien med stor sannolikhet inte ger något.

Tack men jag vill inte vara med i denna studie.

P.g.a. kort erfarenhet i mitt arbete väljer jag att avstå från deltagandet i denna studie.

Har varit sjukskriven i tre veckor och har en väldig arbetsbörda nu när jag är åter. Kan, tyvärr därför inte vara med på detta. Måste prioritera.

Tackar på det bestämdaste nej Tack till att medverka.

Det är egentligen svårt att uttala sig om skälen som anförts emot att delta i undersökningen. Ett par tillfrågade informanter svarade emellertid att de ansåg sig ha en alltför begränsad erfarenhet inom sitt yrkesområde. Detta argument är intressant och kan ge en bild av hur man betraktar den egna kunskapen och erfarenheten. Detta är en typ av reflexiv hållning. Att vara nyanställd på en arbetsplats kan ge unika förutsättningar att med ett utifrånperspektiv se direkta eller indirekta svårigheter respektive möjligheter att skapa och upprätthålla medierelationer. En annan förklaring skulle kunna vara att man som nyanställd medvetet vill vara neutral och återhållsam till medierna.

I bokens andra del ska vi få möta några yrkesverksamma personer som har lång erfarenhet av att möta medier i den

egna professionen. De berättelser som presenteras blir därför samtal med seniorutövare. Berättelserna har även seniorkaraktär vilket innebär att händelserna har inträffat tidigare och där informanterna kan reflektera över tillkomst, tillstånd och utveckling. De personer och professioner som presenteras i nästa avsnitt är:

Yvonne, arbetsterapeut

Stina, socialarbetare

Irma, socialchef

Gunnar, socialsekreterare med inriktning mot missbruksfrågor

Pernilla, medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS)

Lena, medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS)

Diana, biomedicinsk analytiker, facklig företrädare

Anna-Lena, socialarbetare, verksamhetschef för familjehemsverksamhet

Louise, verksamhetschef för äldreomsorg och LSS-bistånd

Åtta kvinnors och en mans berättelser ingår i den fortsatta presentationen som handlar om deras erfarenheter av reflexiva mediemöten. De berättar utifrån den egna reflexiviteten och förhållningssätt, kompostering och återvinning i den egna organisationen av mediemöten inför framtiden.

4 Reflexiva möten

Bokens fjärde kapitel består av en presentation av forskningsresultat – en insamling av erfarenheter från yrkesverk-
samma sjuksköterskor och socionomer inom respektive
professionsområde.

Omvårdnad och omsorg

I avsnittet kommer resultat från en undersökning att pre-
senteras. Intervjustudien genomfördes under våren 2003.
Åtta kvinnor och en man som arbetar inom vård och
omsorg berättar och reflekterar över möten som de själva
haft med medier på lokal nivå. Det handlar således om var-
dagsnära händelser och om lokaljournalistik. Vad menas
med reflexiva mediemöten? Vilka typer av reflexiva medie-
möten kommer fram i berättelserna? Begreppet reflexivitet
sätts in i ett större sammanhang. Vilken roll har begrepp
som etik och makt för kvinnor bland professionella yrkes-
utövare i mediemötena? Om det är så att kvinnor generellt
sett inte innehar några maktpositioner i medierna, vilka
möjligheter har de i så fall att själva se till att ta makten och
se till att professionsområdet eller problemet i fråga upp-
märksammas?

Yvonne arbetar som arbetsterapeut i en mellanstor kom-
mun. Så här berättar hon om hur hon upplever situationen
i sin kommun.

Jag upplever att det inte skrivs mycket om arbetsterapi i medierna. Man skulle behöva skriva mycket mer. Erfarenheter av massmedia är den att de tar kontakt snabbt när det finns problem, men inte när verksamheten fungerar bra. Exempel är att när vi startade upp en ny avdelning med en ny verksamhet i kommunen var de inte så ivriga att komma till oss när vi bad dem. Men de var snabba att intervjua oss ang. våra säkerhetsrutiner gällande hjälpmedel när det hade hänt en olycka med en patientlyft. Stora möjligheter finns hos oss som arbetar med rehabilitering att nå ut till allmänheten för att öka kunskapen och göra sitt yrke mer känt. Jag och mina medarbetare har tystnadsplikt. Medierna vill gärna "vinkla en historia så att det låter mer spännande än det är i verkligheten". De vill ju sälja sin historia. På grund av tystnadsplikten kommer inte allmänheten att få en helhetsbild.

Pernilla har arbetat många år inom sjukvården. Idag arbetar hon som medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) i en större stad. Att vara MAS är en utsatt yrkesroll där medierna inte sällan är intresserade av att få kommentarer i samband med negativa händelser. Pernillas möten med medier är vanligen enkelriktade i början. Det är medierna som tar första kontakten.

De ringer till mig och frågar. Jag är en sådan person de ringer till när det händer saker.

Hon menar att det finns flera naturliga förklaringar till att sjuksköterskor inte har en aktiv relation till medierna och själva inte alltid tar initiativ till mediemöten. En förklaring är att många sjuksköterskor upplever att de inte har någon naturlig röst i medierna. Detta gäller också i samhället i stort. Så frågan är var någonstans sjuksköterskornas röster finns. Denna fråga är intressant och Pernilla vill gärna samtala om den uteblivna "rösten". Pernilla talar intensivt under intervjun om det s.k. röstbortfallet inom en viktig och stor professionsgrupp i samhället – sjuksköterskeåren.

Den är obefintlig skulle jag vilja påstå. Det tycker jag. Den vanliga sjuksköterskan som jobbar ute på golvet antingen i

kommunen eller i landsting. Jag tycker inte att de hörs särskilt mycket. Och det här har jag tyckt vara synd att de inte lite mer står på sig och hörs och syns. Det är en tyst grupp tyvärr.

För Pernilla och andra sjuksköterskor handlar röstbortfallet även om andra saker. Hon berättar om de rollkonflikter som har uppstått och de konflikter som finns med andra yrkesprofessioner när sjuksköterskorna försöker finna en egen professionsroll och att det är just i denna form av nyorientering som tystnad och även uppgivenhet kan uppstå inom den egna organisationen. Pernilla förklarar:

Vi har ju mycket att tampas med inom vår egen organisation. Det finns ju kulturkrockar mellan hälso- och sjukvård och social omsorg. Det handlar mycket om detta att sjuksköterskorna inte har hittat sin roll i kommunen. Man kommer ofta från landstinget och där har man en väldigt självsäker roll och där har man också ansvar för hela människan. Och när man kommer ut i kommunen där det finns andra yrkeskategorier som har bitar av vårdtagarna då blir man osäker i sin roll och det blir konflikter. Och detta får också konsekvenser för att man blir lite tyst för att man vet inte riktigt tror jag.

För att sjuksköterskornas röst i samhället ska kunna få en bra ställning och komma ut i nyhetsbevakning och debatt fordras aktiva och medvetna handlingar från sjuksköterskorna själva. Men det räcker inte, menar Pernilla och flera andra som intervjuats. Även arbetsgivarna måste vara föredömen och ge sjuksköterskorna en plattform att stå på. Det är när dessa förutsättningar blir synliga för sjuksköterskorna som tystnaden kan brytas och många kan ta steget ut i olika mediemöten.

Ja, det skulle jag önska att man kunde. Först och främst så tycker jag att det är ett jobb för kommunerna att inse vad man ska ha de här sjuksköterskorna till och hjälpa dem att göra klart för sig vad rollen är, vad uppdraget är. Det kanske inte är detsamma som i landstinget. Men i så fall vara tydlig

med vad det är att jobba i kommunen så att man blir säker i sin roll. Jag har en känsla av att man blir ihopklumpad med övrig vårdpersonal, så man utnyttjar nog inte sjuksköterskans kompetens på rätt sätt.

För Pernilla har mediemötena inneburit att hon fått mer kunskap eftersom hon själv inte har någon större beredskap eller kunskap att förbereda sig för mediemöten i olika situationer. Med åren har erfarenheterna som MAS givit henne många värdefulla perspektiv på vad dessa möten kan innehålla och resultera i. Hon konstaterar att det är så oerhört lätt för enskilda journalister att endast fokusera intresset på det som inte fungerar så bra eller det som är dåligt. Det är lätt att det blir en slagsida åt de negativa nyheterna.

I min roll som MAS så har jag ju en del kontakter med media och det är då när det händer saker som till exempel när vi gör Lex Maria-anmälningar. Då hör de av sig. För det mesta har detta skett på telefon. De har ställt frågor och jag ... det är ju en jobbig situation för att man vill ju säga saker rätt. Man är ju väldigt på sin vakt så att man inte misstolkas eller säger för mycket eller för lite. Man får ju väga orden. Så är det ju.

Som sjuksköterska känner hon att det saknas utbildning och kunskap i hur medierna arbetar och fungerar men även hur man med hjälp av medierna kan kommunicera hälsa och olika tillstånd till patienter och anhöriga, presumtiva patienter och till en intresserad allmänhet. Pernilla efterlyser mer kunskap om mediemöten.

Det skulle jag behöva ha lite mera av. Min egen far var journalist men det var ett tag sedan och de hade en annan filosofi på den tiden. Det var inte så hyenaktigt som det är idag. Jag frågade en journalist: "Varför skriver ni inte om alla bra saker som vi gör? Vi jobbar ju med massa bra saker". Men journalisten sa att "det var väl ingenting att skriva om".

Journalistens svar till henne att de positiva händelserna inte är tillräckligt väl värda att uppmärksamma får konsekvenser för Pernilla men även för hennes arbetskamrater.

Ja, då blir jag lite ledsen. Då tycker jag att man ger allmänheten en sned bild utav hur det verkligen är. För det finns ju både bra och dåliga saker. Så är det. Men det är ju bara de dåliga sakerna som kommer fram.

I ett mediemöte är det vanligen två eller flera aktörer. Detta innebär att alla i mötet har ett eget ansvar att föra fram, diskutera och reflektera. Ett mediemöte är ett ömsesidigt kunskapsutbyte mellan sjuksköterska och journalist. I en sådan relation finns en inbyggd möjlighet för båda parter att lära sig något nytt. Men för Pernilla är detta inte självklart. Sjuksköterskans uteblivna röst i samhället och i medierna handlar även om ansvar. Pernilla fortsätter sin berättelse:

Ja ... det här var ju jättesvårt faktiskt. Jag tycker att medierna har en väldigt stor roll själv. De har ju ett stort ansvar. Jag har faktiskt slutat köpa kvällstidningarna av den anledningen. Jag tycker att det är fruktansvärt hur de vinklar allting. Jag tror att de har en stor roll men jag har svårt för att se den som ansvarar för det. Vi lever ju i ett demokratiskt samhälle och var och en måste ju få utforma sina metoder. Men de har en stor makt, det har de skaffat sig. Och jag tänker på hur min gamla pappa höll på att resonera om det han skulle skriva om i tidningen. Om hur noga de var att det skulle vara sanningen och att ... det var det som skulle vara viktigt. Nu är det inte sanningen utan nu är det bara sensation som gäller.

För att sjuksköterskan ska kunna återta sin röst i samhället och även få en röst i medierna fordras att hon kan inse att hon även innehar en maktposition i mediemötet. Det är ju sjuksköterskan som äger en berättelse eller erfarenhet att dela med sig av medan journalisten lyssnar. Det är också hon som äger en specialistkompetens inom sitt professionsområde och hon är också ägare till alldeles unika erfarenheter av patientnära möten. Pernilla tror att sjuksköterskorna kan få en maktposition om de ägnar detta mer tanke. Självreflektion som metod är viktig. Pernilla berättar:

Ja, det tycker jag nog att de skulle kunna ha. Men jag tror inte att hon får möta medierna. Jag tror nog att det ofta är

någon chef som gör detta. Så rent praktiskt så tror jag att det är så att hon aldrig får komma till tals. Jag tror att man är väldigt rädd för att vara och en ska få tala med medierna fritt. Man brukar ju ha någon policy hur man ska handskas med det här och då är det ju oftast att det är chefen som uttalar sig.

Sjuksköterskan är oftast en kvinna. Pernilla menar att det lever kvar äldre traditioner och förhållningssätt mot kvinnorna inom omvårdnad och omsorg. Enligt henne har det stor betydelse om sjuksköterskan är en kvinna för att vinna framgång med ett mediemöte. Det handlar om att vara synlig och att synliggöras i olika maktstrukturer. Pernilla försöker förklara:

Det tror jag visst att det har. Det har nog en stor betydelse och att det i traditionen i själva rollen att underordna sig och så ... tyvärr, måste jag säga. Det görs väl inte särskilt mycket? Det tycker jag, överhuvudtaget. Jag tycker att de är en tyst grupp som inte kommer till tals som kanske inte tar sig ton heller av olika anledningar. Det är ju en traditionell kvinnoroll, den kommer inte fram så tydligt. Den är inte så intressant. Det här med omvårdnad är väl inte så märkvärdigt – ett kvinnogöra.

Inför ett mediemöte är det viktigt att man förbereder sig väl menar Pernilla och fortsätter sin reflektion:

Man måste försöka tänka igenom innan vad det hela kommer att handla om. Det är alltid svårt att bli överraskad. Det är bra att vara förberedd. Just för själva rädslan att säga fel saker. Men ... jag är ju inte så himla erfaren på det här så att jag ... jag kanske inte är rätt person att fråga om det här. De gånger som jag har träffat media så tänker man ju sig för så att man inte ska bli feltolkad.

Vilka positiva saker skulle medierna kunna skriva om?

Ja, det är ju vardagsjobbet liksom och det här med kvalitetsutveckling och hur mycket jobb personalen lägger på olika saker och vad många växer i sina jobb genom att få göra

detta. Det finns ju massor som pågår inom vården. Det finns olika arbetsgrupper men främst det här med kvalitetsarbete tycker jag. Det innefattar ju nästan allting och det har jag själv erfarenhet av att ha sett verkligen hur vårdpersonal och sjuksköterskorna har vuxit genom att få ansvara för detta.

Under samtalet beskriver hon de egna känslorna när medierna inte alltid rapporterar utifrån hennes och arbetskamraternas vardagsverklighet.

Det känns ju lite tråkigt. Man tycker att trovärdigheten inte är så stor till medierna egentligen. Man vet inte ... och det mesta blir felvinklat tycker jag. Jag är väldigt kritisk till medierna. Det har sparat ut helt tycker jag.

Pernilla berättar att de återvinner varandras medieerfarenheter på arbetsplatsen i mer spontan form. De berättar för varandra när något särskilt har inträffat. Pernilla förklarar så här:

Ja, det klart att man pratar lite grann om detta, det gör vi ju. Men inte på något mer organiserat sätt. Det är mer så här mellan arbetskamrater om olika erfarenheter.

Kan man återvinna erfarenheterna mer än vad man gör idag på arbetsplatsen?

Ja, det tycker jag nog att man skulle kunna. Man skulle kunna sammanställa olika erfarenheter och ta reda på vilka konsekvenser detta har fått när man har gjort någonting eller sagt någonting.

Varför gör man inte detta då?

Jag tror att det beror på att det inte är så många som vardagligen har kontakt med media. Så är det ju och då blir det inte någon viktig fråga. Det uppstår då och då. Sjuksköterskan är inte särskilt involverad i mediekontakterna. Det sköts på en annan nivå, så tror jag att det är.

Hur kan sjuksköterskans röst i medierna beskrivas i framtiden?

Jag skulle önska att hon tog sig ton lite mer men jag vet inte. Jag tror inte ... om man inte gör någonting så blir det väl inte ... så tror jag inte att hon kommer att synas någonting mer. Ska man vara i medierna överhuvudtaget? Är det viktigt? Om medierna bara skriver om eländes elände ... då vet jag inte.

Pernillas erfarenheter av mediemöten är att såväl hon själv som journalisterna är väl medvetna om de regler som begränsar medierelationen. Ett exempel är sekretesslagstiftning, patientsäkerhet och etiska förhållningssätt och normer.

Det är ju klart att det gör. Jag kan ju bara uttala mig om en händelse eller generellt inte om någon speciell person.

Jag tycker att det är bra. Det finns ingen anledning att hänga ut människorna i tidningarna med namn. Jag tycker att det är ganska osmakligt. För det tummar man ju på mycket nu, men förr var det ju så att ingen var skyldig förrän man var dömd. Innan någon var dömd så hade man ju aldrig namn i tidningen men idag är det ju inte så. Idag är det ju både namn och bild på folk och det tycker jag är lite oetiskt.

Vad tänker du när man kan läsa utdrag ur socialutredningar och rättspsykiatriska utredningar i kvällstidningar?

Det är fruktansvärt tycker jag. Det är förskräckligt att det ska vara i medierna. Jag tycker att det är kränkande.

Lena är en annan intervjuperson som deltagit i undersökningen. Hon arbetar också som medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) i en större kommun. Precis som Pernilla är hennes erfarenhet att yrkesprofessionen ofta syns i medierna vid negativa nyhetshändelser. Lena beskriver den egna professionen och de möteserfarenheter hon haft med journalister:

Min profession lyfts oftast fram i media när det är en vårdskandal på gång. Det vore roligt om media även kunde lyfta fram det arbete som vi gör för att förhindra vårdskandaler. Jag har haft kontakt med media både vår lokala orts-

tidning och lokal-TV, nationellt: Svenska dagbladet och TV4 Kalla Fakta. Journalisterna har varit bra. Jag har tagit tillfället i akt och försökt informera och sprida kunskap om min verksamhet. Det som skrivits där jag blivit intervjuad och intervjun med mig i Kalla Fakta har jag varit nöjd med. Vid något tillfälle har jag försökt att bromsa dem när de vill rapportera om avvikelser i en verksamhet och inte har förstått att en avvikelserapportering är en del av ett kvalitetssäkringsprogram och om de rapporterar negativt kan konsekvensen bli att avvikelser inte rapporteras.

Inom flera professionsområden är förekomsten av avvikelserapportering vanlig. Denna typ av rapportering består av en form av kvalitetssäkring. Avvikelserapporteringen kan därmed sägas ha en preventiv betydelse. Det förebyggande arbetet har en positiv karaktär och borde också locka journalisterna till nyhetsuppslag. Om däremot en yrkesutövare medvetet avstår eller minskar sin rapportering av avvikelser i verksamheten på grund av rädsla för eventuella konsekvenser för de upptäckta bristerna i verksamheten riskerar denna handling att få en ännu större vidd. För en journalist som upptäcker uppenbara brister i kvalitetssäkringsarbetet, exempelvis genom att avslöja brister i uppföljning och utvärdering av en verksamhet, kan upptäckten bli till ett stort avslöjande som genom en intensiv medierapportering kan resultera i större konsekvenser än vad som egentligen kunde ha undvikits genom en ordinär avvikelserapportering. Lena berättar att patienter kan bli oroliga när journalisterna skildrat ett förlopp i en nyhetsartikel utan att exempelvis ge tillräckligt mycket bakgrund och fakta till ett fenomen.

När det gäller etiska reflektioner handlar detta om vilken skada kan deras rapportering göra dvs. blir människor oroliga. Jag har en artikel i min hand där ett uttalande från en läkare som jag har kontakt med har orsakat onödig oro hos medborgare.

I Lenas berättelse framkommer konsekvenser av medierapportering och mediemöten som drabbar inte endast

patienter i form av oro och eventuella integritetskränkningar. Även personal inom professionen kan påverkas starkt av journalisternas arbetsmetoder och förhållnings-sätt till dem själva. Lena beskriver följande erfarenheter:

Jag har alltid kontakt med direktör och berörda chefer när något kan ha massmedialt intresse men det borde finnas en rutin hur dessa frågor hanteras i organisationen. Ibland kanske ett pressmeddelande kunde förhindra negativ skrivelse. I kontakten med journalisterna är a och o att vara ärlig. De har ofta mycket information bakom sina frågor så det är ingen idé att försöka dölja. Det genomskådar de. Vid ett tillfälle hade Svenska Dagbladet fått tag i en anmälan enligt Lex Maria som jag gjort till Socialstyrelsen. Personen som skadats av vården var avidentifierad i anmälan och jag vägrade uppge dennes namn. Så småningom framkom det att journalisten hade namn som han troligen fått av någon annan. Han hade ingen rätt att lämna ut sin källa till mig.

En intressant aspekt i Lenas berättelse är den utelämnande känslan hos henne själv. Hennes beskrivning att det borde finnas rutiner i organisationen för hur medierna ska hanteras visar att mycket ansvar läggs på den enskilda sjuksköterskan att bemästra relationer till medier trots att det hos flera anställda saknas erfarenheter av sådana möten. För Lena har erfarenheten vuxit fram ur flera praktikfall med medierna. Hon ger exempel på händelser som hon bär med sig för att de kan statuera exempel för andra men även för henne själv.

Socialt arbete

Inom professionen socialt arbete och social omsorg förekommer möten med medier i olika slag och skepnader. I detta avsnitt presenteras resultat från intervjuer som genomförts med socialarbetare i olika positioner och funktioner i samhället. Det är viktigt att undersöka hur socialarbetare uppfattar det mediemöte som de själva varit en

ella integritetskränksionen kan påverkasder och förhållningsjande erfarenheter:

och berörda chefer närmen det borde finnas eninisationen. Ibland kanndra negativ skrivelse. Ioch o att vara ärlig. De m sina frågor så det är omskådar de. Vid ett tilli en anmälan enligt Lexsen. Personen som skanmälan och jag vägrade n framkom det att journen fått av någon annan. a källa till mig.

e är den utelämnande rövning att det borde r medierna ska hante- n enskilda sjukskötet- r trots att det hos flera a möten. För Lena har tikfall med medierna. n bär med sig för att a även för henne själv.

n social omsorg före- slag och skepnader. I från intervjuer som positioner och funk- undersöka hur social- m de själva varit en

del av. Det handlar ju om en del av deras egen vardags- verklighet. Inom området socialt arbete finns om man går historiskt tillbaka en tradition av olika konflikter mellan journalister och socialarbetare. Under senare år har dessa professionella yrkesgruppers fackförbund (Svenska Journalistförbundet och Akademikerförbundet SSR) i samverkan med andra förbund som till exempel Svenska Kommunförbundet försökt att överbrygga dessa konflikter genom olika utbildningsinsatser. Inom flera samhällsområden, bland annat näringslivet, sker utbildning genom medieträning. Dessa utbildningsinsatser är emellertid kostsamma. Under senare år, när kommunerna tvingats till besparingar i verksamheterna, har detta även drabbat olika personalgruppers möjligheter till kompetens- och fortbildning. Insatser som exempelvis medieträning eller medieutbildning är ovanligt inom kommunernas socialtjänstverksamheter och inom den sociala sektorn i sin helhet på grund av att dessa insatser är mycket kostsamma. Men finns det andra sätt att öka kunskapen hos socialarbetare? I kapitlet kommer olika praktiska erfarenheter av mediemöten att presenteras närmare.

Stina har arbetat med sociala frågor i en medelstor kommun sedan 1970-talet. Hon är utbildad socionom och har arbetat som såväl socialsekreterare som chef inom socialtjänsten. För Stina handlar socionomernas relationer till medierna om två saker; kommunikation och förståelse. För att socionomer och journalister ska kunna mötas fordras att de kommunicerar med varandra och de också har förståelse för varandras yrkesroller. Först då kan det enligt Stina komma till stånd ett harmoniskt mediesamtal. Intervjun med Stina visar att detta inte är någon enkel eller självklar konst. För det är närmast konst det handlar om. Praktiskt socialt arbete kan förstås genom att de som arbetar inom professionen får tid och utrymme i medierna att på ett enkelt sätt förklara komplicerade förhållanden och situationer i samhället. Flera socionomer berättar att det är vanligt

att journalister intresserar sig för ämnesprofessionen i "perioder". Man upplever att medierna saknar kontinuitet i rapporteringen och att en del journalister saknar såväl sakkunskap som intresse för att bevaka och skriva om sociala frågor/socialt arbete. Stina menar att allt hänger samman med de synliga och dolda makt- och könsstrukturer som råder i samhället. Eftersom många socialarbetare är kvinnor är det viktigt för medierna att ta reda på hur kvinnor som arbetar med sociala frågor upplever sin vardagsverklighet. En intressant frågeställning är huruvida och i vilken utsträckning som socialarbetarna upplever att medierna uppmärksammar det sociala arbetet och dess företrädare. I intervjuerna framkommer en tydlig bild att flera av informanterna upplever sig som både socialarbetare och kvinnor men att de ingår i en konstruktion som medierna skapat och att de i själva konstruktionen är och förblir osynliggjorda. Stina berättar med egna ord hur makt- och könsstrukturer även finns inom medierna.

De är just nu inne i en period där de överhuvudtaget inte uppmärksammar, de förstår inte innehållet i det. Tidningen är mest manligt dominerad, det är mest sport och hårda frågor som de skriver om. Det var bättre förut när de hade en kvinnlig journalist med inriktning på offentlig sektor men det finns inte nu.

Enligt Stina finns det en klar uppdelning i samhället mellan "hårda" och "mjuka" frågor.

Vi har gått ut till trafikskolor och erbjudit oss att ha lektioner för att minska ungdomars benägenhet att köra rattfulla. Och detta tyckte jag var en nyhet. Jag vet inte ens om detta förekommer i Sverige ens överhuvudtaget. Jag erbjöd att vi skulle kunna träffa dem då och beskriva det här men de hörde aldrig av sig. Sedan ringde en journalist i en annan fråga och då tyckte han att det var ett intressant ämne men sa att "vi har inte haft tid än". Men nu är det ju snart en månad sedan. De har inte tid med sådana frågor.

De socionomer som intervjuats berättar att de upplever två typer av mediesituationer; det oplanerade respektive planerade mediemötet. Några benämner dessa möten som att de har karaktären av mediestrategier. Stina berättar om en planerad mediestrategi som de använder då och då för att försöka öka anslagen till verksamheten genom att aktualisera och peka på brister. Stina berättar:

Det fanns en journalist som ville skriva om yrket och de problem som fanns, och då ställde man upp en från varje enhet och lät sig intervjuas med bild och så. Det var ju planerat då för det gör man ju eftersom man förstår värdet av det här att politikerna ska komma ihåg att vi finns och att de läser om de behov som finns så kanske deras anslag till oss påverkas hoppas vi.

Planerade mediemöten och mediestrategier kan även handla om att professionella yrkesutövare försöker inleda en kampanj i medierna. Stina berättar under intervjun att de medvetet lärt sig att använda sig av medierna när de försöker rekrytera familjer som kan tänkas vara intresserade av att vara familjehem åt andra barn och ungdomar. Stina berättar:

Idag har vi en kampanj där vi söker familjehem och där har vi fått ett familjehem att ställa upp men inte med namn och bild eftersom det kan peka ut barnet som de har då, men de har låtit sig intervjuas i alla fall. Det här är ju en positiv roll för dem.

Att verka för att ett mediemöte ska komma till stånd handlar inte endast om att bidra till att vara medaktör i själva mediedramaturgin. Journalisten kanske är intresserad av spekulationer eller sensationer i form av uppenbara välfärdsbrister som han eller hon väljer att lyfta fram utifrån egen kunskapssyn och perspektivuppfattningar. Stina menar att socionomen idag men även i framtiden har ett eget ansvar att bidra till att lyfta fram det goda sociala arbetet och de positiva nyheterna. Stina beskriver detta på följande vis:

Det är viktigt att komma ihåg när vi har positiva saker som kan vara nyheter, att vi ska föra ut det och jag tycker att vi ska ha positiva relationer till media. Att man ska försöka ringa upp dem när de har sökt dig. Det är viktigt och att man visar att man vill kommunicera och då förstår ju de bättre också att vi har sekretess. Det är de ganska bra på att acceptera men en del vill ställa frågor som de vill att vi ska försäga oss på, men det är inte vanligt ändå bland människorna här inte. Men idag är det istället det bristande intresset som är problemet.

Stina är mycket reflekterande under samtalet när hon berättar om sina egna erfarenheter av mediemöten. Hon drar sig till minnes och kommer ihåg viktiga erfarenheter som hon fått från vart och ett möte. Reflekterandet har lärt henne att bemästra olika situationer i sina relationer till journalisterna. För det handlar om att vårda relationerna till den enskilde journalisten väl. Men trots att hon många gånger försökt att vårda själva relationen ömt, en erfarenhet som Stina delar med flera socialarbetare, upplever hon ständigt att det finns flera professionsfrågor som sällan eller till och med aldrig berättas om och belyses i medierna. Det här handlar om viktiga överlevnadsfrågor som berör de allra sämst ställda i samhället. Stina förklarar:

Det är ju hur de sämst ställda har det. Och det här är ju väldigt svårt för att många gånger då de skriver då vill de få intervjua någon person och helst vill de då att den personen ska framträda. Och det spelar inte någon roll vilket område det är som till exempel brottsoffer eller när man fått sina barn omhändertagna, eller om man är familjehemsplacerad, tonåring och ... det klart att det inte är så lätt för oss. Men det lyckas ju ibland. Och det klart att det är ju sant att det skapar ju ett större allmänintresse om man kan få läsa något som någon säger att uppleva det här, att befinna sig i den här situationen att till exempel ha försörjningsstöd. Men det är ju inte så lätt eftersom människor inte är direkt stolta över att ha haft kontakt med oss så är det inte alldeles lätt men det har lyckats ibland.

Gunnar är socialsekreterare i en mellanstor kommun. Han arbetar med missbruksfrågor i kommunen och har flera erfarenheter av mediemöten. Hans föreställning om resultatet av mediemötena är att medierna får en klar och mer verklighetsbaserad skildring av hans egen profession. Gunnar berättar:

Min egen yrkesprofession skildras alltför negativt av media. Det blir alltid belyst i media när socialtjänsten gör något negativt gentemot enskilda, vilket i sig är bra, då socialtjänsten har en stor makt i sin myndighetsutövning. Problemet är att allt det positiva som socialtjänsten gör för människor belyses alltför lite, vilket får till följd att det blir en tydlig obalans. Min yrkesprofession måste bli mycket bättre på sälja sig i media och våga visa att vi är duktiga på vårt jobb.

Att initiera och att delta handlar om mod och att försöka visa på de möjligheter som finns inom det egna yrkesområdet. Och det handlar även om möjligheterna att delta i olika former av medier. Gunnar anser att mångfald är viktigt och att alla sidor kan framskynta i mediebevakningen.

Jag har erfarenhet av kontakt med medier såsom lokalpress, lokalradio och regional-TV. Mina erfarenheter är blandade. Ofta har anledningen till kontakten varit att media uppmärksammat något negativt som hänt kring socialtjänsten exempelvis kritik från tillsynsmyndighet. Något som varit positivt är att media uppmärksammat att den arbetsplats jag arbetar på varit underbemannad som fått till följd att personal varit överbelastad med arbete. Media har också uppmärksammat problematik kring vissa grupper i samhället. Exempelvis missbruksproblematik hos ungdomar. Detta får anses som positivt.

Enligt Gunnar finns det många användbara strategier för att synliggöra den egna professionen och det positiva och goda sociala arbetet.

Min profession måste bli mycket bättre på att visa att vi är duktiga och kan vårt jobb. Detta kan vi använda media till. Ett sätt är att skriva artiklar i dagspress i större utsträckning

än vad som sker i dag. Man ska då välja ämnen där man kan påvisa att vår yrkesprofession gör ett gott arbete. Vi kan också bjuda in media till våra arbetsplatser och presentera oss och själva ge en saklig beskrivning i vad vi jobbar med.

Även om det finns goda och stora möjligheter att utvidga relationerna till medierna är det viktigt, menar Gunnar, att socialarbetaren är medveten om de gränser som finns och som regleras i socialtjänst- och sekretesslagstiftningen. Gunnar förklarar:

Man kan aldrig diskutera enskilda ärenden med media. Detta tycker jag respekteras av media. Det är alltid känsligt att beskriva sociala problem i media, då det alltid finns enskilda medborgare som identifierar sig med problemställningar som beskrivs.

Anna-Lena är socialarbetare och verksamhetschef för familjehemsverksamheten i en kommun. Hon berättar följande om sin erfarenhet av mediemöten och om varför dessa möten har blivit så betydelsefulla för henne.

Som socialarbetare sedan 30 år tillbaka är det med en viss bävan jag slår på TV:n för att se ett program om socialtjänstens arbete eller börjar läsa en tidningsartikel. Alltför många gånger har socialarbetaren framställts som en obegriplig byråkrat ofta man, som ingenting kan säga eller en svamlig "Prussiluska" (Pippi Långstrumps socialsekreterare ...).

Anna-Lena har lång erfarenhet inom socialt arbete och hon har följt medierapporteringen inom området under perioden. Anna-Lena berättar:

Under mina första år som socialarbetare i slutet av 60-talet, så framstod socialarbetarna som samhällets byråkrater och makthavare, som förtryckte människor. Under 70-talet, när vi skulle "solidarisera oss" med klienterna blev vi utsatta för det etablerade samhällets och en stor del av allmänhetens förlöjligande. Socialarbetarens roll har alltid varit att vara klämd från två håll – att stå på de svagas sida eller att upprätthålla samhällets regelsystem. I rollen ligger naturligtvis att få kritik – antingen uppifrån eller nerifrån.

Detta är en allmän uppfattning och bild som Anna-Lena beskriver i sin berättelse. Hon vittnar om en egen utsatthet som socialarbetare – i samhället och inte minst i medierna. Att ta del av hennes berättelse kan ge oss kunskap om vilka självupplevelser som finns och utvecklas inom professionsområdet socialt arbete. Men innebär en självupplevelse som Anna-Lena berättar om, att hon intagit en sådan kritisk ställning till medierna, att hon inte längre är intresserad av mediemöten? För Anna-Lena har mediemötena utvecklats i en positiv riktning, något som hon själv upplever har flera förklaringar:

Mina personliga erfarenheter av media är enbart positiva. Det kan bero på dels mina arbetsuppgifters art (rekrytering av familjehem och kontaktfamiljer), där medias beskrivning av vår verksamhet har varit positiv utifrån att vi fått familjer, som hört av sig och varit intresserade av att bli familjehem eller kontaktfamilj.

Det är viktigt att bygga upp en positiv medierelation anser Anna-Lena och berättar att de tillsammans i arbetsgruppen på arbetsplatsen medvetet arbetar med en positiv strategi – att invitera medierna till samtal. Anna-Lena och hennes kollegor i arbetsgruppen använder kollegiestöd och kollegieutveckling för att bredda deras möjlighet och förmåga att delta i mediemöten. Anna-Lena berättar:

Nytan för oss av en positiv tidningsartikel om familjehemsvård har medfört att vi i min arbetsgrupp har kontaktat vår lokala tidning och berättat att vi har haft information, som kan ha ett nyhetsvärde för tidningen och samtidigt bidra till allmänhetens intresse för vår verksamhet. Ibland har reporterna nappat och ibland har de inte tyckt att det vi velat berätta haft tillräckligt nyhetsvärde.

Ett mediemöte måste alltid innebära att relationen innehåller två delar; att kunna ge och även att kunna ta emot något. Det kan handla om såväl beröm som kritik. Lika viktigt är det att mediemötena innehåller relationer inte endast till tidningsjournalister, s.k. skrivande journalister, utan även

till reportrar vid tv- och radiokanaler. Kravet på rättvisa är centralt och många journalister reagerar negativt när de själva eller kollegor blivit särbehandlade inför eller under mediemöten. Dessa möten kan ske på olika nivåer; nationell, regional och lokal nivå. Kontaktskapandet skapar möjligheter för att utveckla de egna mediestrategierna anser Anna-Lena och berättar:

Vi har haft liknande kontakter med lokalradion och lokal-tv. Mina erfarenheter är att genom att vi visat varandra ömsesidig respekt, så har vi båda haft nytta av kontakten. Vid alla tillfällen har vi haft möjlighet att förhandsgranska både artiklar och intervjuer i radio och lokal-tv. De synpunkter som vi framfört har beaktats.

En intensiv mediebevakning och granskning av ett förhållande i samhället kan enligt Anna-Lena ha flera positiva saker. En viktig del i granskningen är att den innehåller ett kvalitetsförhöjande moment – en kvalitetsgranskning av verksamheten som alla medborgare och särskilt de berörda har nytta av. Granskningen i medierna innebär även att kritik riktas mot Anna-Lena och hennes kollegor. En sådan kritik ställer krav på medarbetarna när de framträder och ska försvara och berätta om komplicerade sakfrågor utan att röja enskilda uppgifter som skyddas av sekretesslagstiftning och etiska spelregler inom professionen.

Naturligtvis har mina kollegor, som blivit granskade av media utifrån hur de skött eller inte skött ett ärende en mycket svårare roll. Kvaliteten på granskningarna är mycket skiftande. Jag har läst många mycket bra artiklar, som med ett ideologiskt förhållningssätt granskat socialtjänstens arbete. De bästa artiklarna är för mig de som sätter in de sociala problemen och sättet att möta dem i ett samhällsperspektiv. I dessa artiklar finns en saklighet och ton, som får mig som professionell att ta till mig och tänka vidare. Kanske är kritiken rätt, kanske behöver just detta förändras.

För Anna-Lena och kollegorna är det viktigt att få möta en journalist med sakkunskap och intresse för bevakning av

sociala frågor i samhället. Att känna igen en journalist är ett fenomen som framkommer i Anna-Lenas berättande. Det kan handla om olikheter mellan journalister men också att det finns journalister som får "ansikten" och som blir kända för socialarbetarna. Anna-Lena fortsätter:

Det är lättare att känna att en tidningsreporter kanske saknar djupare kunskaper om sociala frågor än en tv-reporter. Tv som media är mer förvillande med sin snabbhet. Den värsta sortens sociala reportage är "skjutjärnsjournalisternas", där även kloka och duktiga socialarbetare inte har en chans. För många år sedan såg jag en intervju i ett kvällsprogram som Sievert Öholm gjorde med en av mig högt respekterad och duktig socialarbetare, som verkligen arbetat med att driva utvecklingen framåt inom familjehemsvården. Jag uppfattar denne person som mycket verbal, men han framstod i programmet enbart som naiv och okunnig. Janne Josefsson har i sina program också en förmåga att få socialarbetare att framstå som obegåvade och aningslösa.

Här finns anledning att stanna upp och fokusera på de delar i Anna-Lenas berättelse som berör förebildernas betydelse och när en förebild misskrediteras och inkompetensförklaras av medierna.

Myndigheters arbete ska självklart granskas och övergrepp ska diskuteras i media, men ingen är hjälpt av nidsbilder. Politiker har utbildning i att möta media – kanske borde åtminstone alla vi som arbetar inom offentlig verksamhet med myndighetsutövning också utbildas i att möta media. Vårt arbete ska tålas att granskas – det är en del av demokratin. Vår röst borde också vara högre utifrån att vi arbetar med svaga grupper i samhället, som oftast inte "kan ta för sig". Vi socialarbetare borde delta mer i debatten. Både för att vi har viktig kunskap att förmedla och för att få respekt för vår profession.

Louise arbetar som verksamhetschef för äldreomsorg och LSS-bistånd i en mindre kommun. Hon har erfarenhet av medierelationer men är idag kritisk till mediernas förhållningssätt till den egna professionen. Louise berättar:

Har slutat att aktivt följa min yrkesprofession i medierna då min upplevelse är att det inte återrapporteras seriöst i medierna. Har under några år arbetat med myndighetsbeslut inom framför allt äldreomsorg men också till viss del LSS. Medierna på lokal nivå är intresserade men lyfter frågor ur sitt sammanhang och refererar till brukares känslor inför myndighetsbeslut och ger inte bakgrund om rådande lagstiftning. Kommuninvånarnas förväntningar på offentlig verksamhet är inte detsamma som det som är brukarnas rättigheter utifrån gällande lagstiftning. Givetvis har kommunerna ett informationsansvar gentemot kommuninvånarna och ska aktivt arbeta i den riktningen, detta är en del som medierna också kunde inrikta sig på att informera om aktuella och intressanta frågeställningar som kommuninvånare har och inte bara spekulera i sensationsreportage.

Men även om Louise är kritisk till medierna och deras bevakning inom professionsområdet så anser hon att det ändå finns positiva möjligheter att skapa goda möten.

Min profession kunde i framtiden använda sig av medierna för att förmedla information, detta ser jag gärna sköts av utvalda personer i min organisation/presskontakt. I mitt direkta arbete som myndighetsutövare eller såsom jag idag arbetar som verksamhetschef vill jag inte/har inte tid att sköta kontakter med medierna på ett sådant sätt som jag tycker skulle gagna min profession och min organisation/kommunal verksamhet. Givetvis ska kommunal verksamhet såsom all offentlig verksamhet ha en öppen kontakt/relation med medierna, det är givet utifrån demokratiprocessen. Mina etiska tankar, reflektioner och erfarenheter har gjort att jag personligen inte alls är intresserad av kontakt. Jag kan inte ta mig den tiden att undervisa/informera som det finns behov utav. I direkta ärenden som jag handlägger och fattar beslut kring som verksamhetschef vill jag inte uttala mig personligen om utan hänvisar till närmsta chef i organisationen/förvaltningsledningen. Tycker att presskontakt ska skötas av part som ej är direkt berörd av ärendet men det är givetvis viktigt att kommunal verksamhet fortlöpande upprätthåller kontakt med medierna på ett professionellt sätt.

profession i medierna då berättas seriöst i media med myndighetsbeslut också till viss del LSS. men lyfter frågor ur brukares känslor inför änd om rådande lagstiftning på offentlig sektor som är brukarnas g. Givetvis har kommittén mot kommuninvånarna, detta är en del på att informera om r som kommuninvånarnas rapportage.

berna och deras berättelser hon att det är goda möten.

ända sig av medierna jag gärna sköts av presskontakt. I mitt eller såsom jag idag inte/har inte tid att sådant sätt som jag min organisation/kommunal verksamhet öppen kontakt/relationsdemokratiprocessen. erfarenheter har gjort d av kontakt. Jag kan förklara som det finns handlägger och fattar jag inte uttala mig i minsta chef i organisation att presskontakt ska av ärendet men det är ett fortlöpande uppdrag professionellt sätt.

Louise berättelse innehåller flera viktiga reflektioner. Hennes egenreflektion över de egna begränsningarna, exempelvis den tid som hon disponerar över, visar att hon har ett ansvarstagande över vad som är möjligt och vad som kan förväntas av henne i sin yrkesroll. Hon reflekterar också över tillståndet när tiden inte räcker till. Vad innebär det att hon avstår att delta i mediasamtal på grund av tidsbrist? Är ett sådant uteblivet mediasamtal på gott eller ont? Frågorna är många och även svåra att på ett enkelt sätt besvara här.

Det är inte alltid en självklarhet att yrkesutövare inom omvårdnad och omsorg tar initiativ till en mediekontakt. Orsaken till detta kan vara flera. Flera intervjupersoner har berättat om sina självupplevda erfarenheter av olika mediemöten. Utifrån dessa berättelser är det möjligt att diskutera olika dilemman ur ett allmänt perspektiv. Exempel på etiska dilemman ur ett allmänt perspektiv är följande:

- 1 etiskt svåra frågeställningar inom yrkesprofessionen huruvida det är lämpligt och juridiskt möjligt att återge en händelse utan att röja uppgift för enskild (sekretess- och hälso- och sjukvårdslagen). Ett näraliggande problem och/eller ställningstagande som varje professionell måste gå igenom är när en journalist har fått ett samtycke av en patient/klient att studera journaler eller journalanteckningar och därefter avkräver yrkesutövaren ytterligare svar och kommentarer. I dessa fall kan det vara klokt att ta kontakt med verksamhetsansvarig som i sin tur kan diskutera situationen med en juridisk sakkunnig. Även om en patient/klient har lämnat samtycke till att journalisten intervjuar henne eller honom och/eller får ta del av patienthandlingar/utredningar som är sekretessbelagda så är det alltid fråga om hur mycket ett sådant samtycke är värt. Är patienten/klienten medveten om följdverkningarna av uppmärksamhet och publiceringsföljder i press, radio, tv och Internet? Frågan om patienters samtycke till bland annat filminspelningar på

en akutmottagning har tidigare blivit föremål för diskussioner och prövning i ett JO-beslut (JO 1996). Sådana prövningar är inte bara viktiga inom hälso- och sjukvården utan även inom socialtjänsten där det sker bl.a. tvångsomhändertaganden i olika sammanhang.

- 2 dilemmat om förlöjligande och/eller nedsättande behandling i medierelationen och publiceringarna. Hur medierna beskriver och rapporterar om till exempel sjuksköterskeyrket kan vara avgörande för hur yrkesgruppen upplever mediasystemet och mediebilderna ur ett helhetsperspektiv.
- 3 dilemmat om följdverkningarna för patienten/klienten/brukaren av en mediepublicering. Här är det viktigt att diskutera vilka möjliga tolkningar av medierapporteringen som kan göras utifrån allmänhetens perspektiv. En fråga som är viktig att diskutera blir således vilken bild som allmänheten får sig förmedlad av sjuksköterskan av och i medierna. Den patient som står under sjuksköterskans behandling och vård kan naturligtvis ha fått en bimbofierad bild av vårdgivaren i detta fall. Betraktat ur ett etiskt perspektiv är detta en mycket intressant fråga då hans eller hennes förtroende för sjuksköterskan kan komma att påverkas. Vilket ansvar har i så fall medierna och den enskilde journalisten för en sådan följdverkning?
- 4 dilemmat om följdverkningarna för den professionella yrkesutövaren inom den egna professionen och yrkesgruppen. Hur enkelt är det för en kvinna att bli förklarad som bimbo efter ett ovanligt och överraskande medieframträdande? Oavsett om det handlar om positiva eller negativa följdverkningar av en medierelation kan en bimbofiering riskera att drabba många kvinnor. Det är viktigt att ha klart för sig att det säkerligen finns fler dilemman av etisk karaktär som kan uppkomma under ett mediemöte. Oavsett vilket dilemma som vi har att

örsmål för diskus-
O 1996). Sådana
älso- och sjukvår-
lär det sker bl.a.
nanhang.

nedsättande be-
liceringarna. Hur
till exempel sjuk-
nur yrkesgruppen
len ur ett helhets-

tienten/klienten/
är det viktigt att
7 medierapporte-
ens perspektiv. En
åledes vilken bild
sjuksköterskan av
under sjuksköter-
ligtvis ha fått en
fall. Betraktat ur
ntressant fråga då
sjuksköterskan kan
i så fall medierna
en följdverkning?

en professionella
ionen och yrkes-
a att bli förklarad
raskande medie-
om positiva eller
erelation kan en
a kvinnor. Det är
erligen finns fler
ppkomma under
a som vi har att

en och Studentlitteratur

göra med finns det här bra möjligheter att aktivt skapa rum för sitt eget och andras lärande. Etiska dilemman och svårbedömda situationer kan skapa goda möjligheter och ge underlag för diskussioner inom den egna arbetsgruppen samt mellan yrkesutövare som är verk samma i olika professionsområden. Ett exempel på detta är när medierna uppmärksammat en krishändelse där flera aktörer varit involverade som exempelvis stödpersonal. I dessa situationer finns utrymme för att iakta mediernas rapportering och förhållningssätt till offer och anhöriga. Iakttagelserna och erfarenheterna från mediemöten i samband med särskilda händelser kan inför framtiden inte bara skapa en ökad kunskap om det egna lärandet utan också ge goda incitament för ett skadeförebyggande arbete. Ett sådant sätt skulle kunna vara att exempelvis sjuksköterskor och socialarbetare förbereder och förstärker skyddet för personer som drabbats av en traumatisk händelse gentemot en alltför intensiv mediebevakning (Lundälv, 2001).

5 Återvinning och kompostering

Bokens femte kapitel behandlar slutligen de två viktiga lärandeaspekterna, nämligen hur kunskap och erfarenheter från mediemöten återvinns och komposteras hos den enskilde individen, gruppen och på den egna arbetsplatsen. När det gäller erfarenheter och den kunskap som kan dras utifrån det mediemöte som den professionella yrkesutövaren fått är följande punkter viktiga:

- *lärandeaspekten*: vad har lärts utifrån de mellanmänniska relationer som utvecklats i mötet mellan journalist och yrkesutövare?
- *journalistikkritiken*: hur hanterar yrkesutövaren den kritik och missnöje man har av mediemötet och en undermålig relation till journalisten?
- *mediebevakning som kvalitetssäkring*: hur hanteras situationen när en journalist påbörjar en granskning och bevakning av den egna verksamheten, individuella handlingarna och yrkesutövarens egen utsatthet/sårbarhet?

Journalistikkritik

Begreppet journalistikkritik eller mediekritik kan innebära att den som deltagit i ett mediemöte har en egen erfarenhet av själva mötet, relationen, resultatet och publiceringen (det offentliga utfallet av mötet) och inte är nöjd. Därmed är vi inne på en diskussion som handlar om hur kritik som riktas mot journalister kan behandlas officiellt.

Forskningsprojektet som består av en materialinsamling av professionella yrkesutövares praktiska erfarenheter av

mediemöten belyser även denna aspekt. Det finns stora möjligheter för en person som drabbas av en publicering att anmäla medierna till Allmänhetens pressombudsman och Granskningsnämnden för radio och tv. I detta avsnitt beskrivs kortfattat hur man kan gå tillväga i ett sådant anmälningsförfarande.

Att inneha en roll som mediekritiker har av en del samhällsdebattörer beskrivits som en svår uppgift där kritikern inte sällan utsätts för stora påfrestningar offentligt (Boëthius, 2001). Debattören Maria-Pia Boëthius skriver följande i sin bok *Mediernas svarta bok. En kriminografi*:

Alla, utan undantag, som börjat granska medierna har slagits av den oerhörda aggressivitet som journalister och medievärld bemöter sina granskare med. Privilegiet att blåsa upp sig själv till makt över händelser och personer tycks för oss journalister betyda att ingen har lov att blåsa upp sig till makthavare över oss, att det upplevs som en förolämpning av grövsta slag (Boëthius, 2001, s. 111).

Makten är enligt Boëthius ett sätt att beskriva mediasystemet förknippat med ojämlikheter i resurser och ett rådande synsätt mot kvinnan och genusfrågornas behandling i stort. Boëthius skriver:

I hela mitt journalistiska liv har jag känt till män i staten och offentliga män som druckit för mycket, som varit periodare eller supit till för många gånger eller varit alkoholister. Också i medievärlden naturligtvis. Om detta skrivs och rapporteras det ytterst sällan, vilket jag tycker är bra. Om drickandet gör att personen begår allvarliga fel som skadar andra kan det vara relevant att skriva om det – men annars är det inte av allmänt intresse. Skyddet för manliga sportutövare, politiker och allmänna kändisar som super har varit ganska intakt genom åren. Klyftan mellan hur medierna behandlat dessa män å ena sidan och sångerskan Kicki Danielsson och Gudrun Schyman å den andra är näst intill avgrundsdjup. Det går knappast att skriva någon doktorsavhandling om det eftersom det skulle utlämna ett mycket stort antal män; män som gjort sig skyldiga till värre saker än Danielsson och

Schyman, men som sluppit löpa gatlopp i medierna. Men det är ett bra exempel på den regelmässiga särbehandling som kvinnor utsätts för. Jag tror det är en bra värdeomätare på hur de mansdominerade medierna fungerar. När de manliga redaktörerna får höra talas om en offentlig man som gjort bort sig när han var full, känner de ett slags solidaritet med honom; vem har inte gjort bort sig? Men när de får höra talas om en kvinna som gjort något liknande anser de att det är en nyhet. Själva "nyhetsbedömningen" är gravt patriarkal; och den delas naturligtvis av en del kvinnliga reportrar och kolumnister som är upplärda i denna patriarkala skola och förväntas tycka likadant för att få vara en av grabbarna. Det som Schyman och Danielsson utsattes för var ingenting annat än övergrepp och trakasserier av medierna; det kan jag lugnt påstå eftersom jag vet hur mycket de olika redaktionerna vet om män som dricker för mycket, men som de lämnar ifred, som får en helt annan behandling i medierna (Boëthius, 2001, s. 102f).

FALL 1 ■ Sjukhusläkares kontakter med massmedierna (Dnr 1286-1984), (Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1985/86).

Händelse: I en nyhetsartikel i en lokaltidning skulle skidskadesituationen under en sportlovsvecka återges. Vid akutmottagningen på det aktuella sjukhuset hade en ortopedläkare haft dagjouren under veckan och hade följt händelseutvecklingen väl. I JO:s ämbetsberättelse står följande att läsa: "Denne läkare får emellertid inte uttala sig för pressen. Klinikchefen vill själv vara ortopedklinikens röst utåt. Problemet är att varken klinikchefen eller hans närmaste man hade tillgång till de uppgifter som tidningen efterfrågade och som fanns på akutjouren. Därför hade man vid tidningen inte kunna skriva den planerade artikeln. Under hänvisning till innehållet i tidningsartikeln begärde anmälaren att JO skulle utreda om klinikchefens åtgärd innebar att denne överskridit sina befogenheter" (s. 340). Klinikchefen fick bemöta anmälan och skrev följande rader i sitt svar till JO: "Efter röntgenronden den 2/3 lät jag ovan nämnda underläkare förstå att han hade överträtt gränsen för sina befogenheter, och att han då det gällde att uttala sig till pressen skulle hänvisa till klinikchef eller biträdande klinikchef. Vidare nämnde jag att man helst skulle ha möjlighet att ta del av artikeln innan den kom i tidningen, för eventuella korrigeringar och kompletteringar" (s. 340).

Uttalande: JO är klar och koncis i sitt uttalande och konstaterar att klinikchefen gjort fel. JO skriver: "Såvitt framgår av uppgifterna i detta ärende var det aldrig fråga om annat än uppgifter av allmän karaktär. Under sådana förhållanden gällde meddelarfriheten fullt ut. En myndighet eller en befattningshavare i chefsställning kan inte – då meddelarfrihet råder – förbjuda personalen att meddela sig med massmedierna. Detta är en grundläggande demokratisk regel som inte får kringkärvas. Jag konstaterar således att den underläkare som lämnat uppgifter till pressen hade full rätt att göra detta" (s. 341).

Lärandeperspektiv: Det finns flera perspektiv som är viktiga i detta fall. Ett sådant handlar om de demokratiska värden som finns i samhället. Att vi alla har en meddelarfrihet är en rättighet som är viktig att känna till. Säkerligen finns det personal inom vård- och omsorgssektorn som inte säkert känner till denna rättighet. Här borde finnas en stor utmaning hos arbetsgivare och arbetsledare att sprida kännedom om meddelarfriheten och även se det som fördelaktigt att medarbetarna deltar i mediemöten för att diskutera och problematisera professionsfrågor (möjligheter och svårigheter) offentligt. JO avslutar sitt uttalande med följande visa ord: "Med nu gjorda uttalanden förutsätter jag att berörda befattningshavare vid Östersunds sjukhus får klart för sig vad som gäller ifråga om anställdas rätt att ha kontakter med massmedierna. Jag vill rekommendera sjukhusdirektionen att sprida kännedom om innehållet i mitt beslut" (s. 342).

FALL 2 ■ Fråga om sjukhus varit skyldig att lämna ut uppgifter om personal till massmedier (Dnr 401-1985), (Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1986/87).

Händelse: En journalist vid en lokalradiostation anmäler ett sjukhus till JO efter att han inte fått ut uppgifter om på vilka avdelningar som sjuksköterskor som ingick i särskilda personalpooler arbetade. Journalisten ville med sin anmälan få veta om vägran att lämna ut dessa uppgifter var förenliga med tryckfrihetsförordningens regler om rätten att kunna få lämna ut upplysningar till journalister vid medierna.

Uttalande: JO skriver i sitt uttalande att sjukhuset gjorde fel när de förvägrade journalisten att få uppgifterna om sjuksköterskorna. Dessa uppgifter omfattas inte av några sekretessregler.

Lärandeperspektiv: Genom att förvägra journalisten uppgifter om hur han skulle kunna nå sjuksköterskorna på de olika avdelningarna

uttalande och konstaterar att omgående uppgifterna i detta område av allmän karaktär. Meddelarfriheten fullt ut. En myndighet kan inte – då meddelat sig med masskommunikation som inte får en underläkare som lämnat detta” (s. 341).

Lärandeperspektiv som är viktiga i detta område är de värden som finns i samhället. En rättighet som är viktig inom vård- och omsorgsarbete är rättighet. Här borde finnas utbildningsledare att sprida kunskaper som fördelaktigt att medvetna och problematisera (metoder) offentligt. JO avslutar med nu gjorda uttalanden för Östersunds sjukhus får tillägnas rätt att ha kontakter med sjukhusdirektionen att avsluta” (s. 342).

att lämna ut uppgifter om (Justitieombudsmännens

station anmäler ett sjukhus om på vilka avdelningar som personalpooler arbetade. Journalisten vägrar att lämna ut dessa ordningens regler om rättigheter för journalister vid medierna.

sjukhuset gjorde fel när de om sjuksköterskorna. Dessa regler.

journalisten uppgifter om på de olika avdelningarna

hade sjukhuset gjort fel i sitt agerande, konstaterade JO. Genom att underlätta för journalisten att nå sjuksköterskorna så hade kanske flera meddelarmöten kunnat komma till stånd. Sjuksköterskorna (liksom annan personal) har meddelarfrihet och därmed rätt att uttala sig för medierna. Denna meddelarfrihet innebär en rättighet för sjuksköterskorna att uttala sig men innehåller däremot inga bestämmelser om att de är skyldiga att göra uttalanden.

FALL 3 ■ Upptagen fråga om sekretesslagens regler åsidosatts av personal vid Roslagstulls sjukhus, Stockholm, i vården av en man som insjuknat i aids (Dnr 1831-1988), (Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1988/89).

Händelse: En man som insjuknat i aids och som uppsöker vårdgivare vid Roslagstulls sjukhus i Stockholm. Medieintresset blir stort och de båda kvällstidningarna Aftonbladet och Expressen uppmärksammar fallet. Historien i medierna handlar om att sjukvårdspersonal åsidosatt sekretesslagens bestämmelser. Kvällstidningarna återgav berättelser av sjuksköterskor som berättar om bristande information och utbildning av personal i sekretessfrågor.

Uttalande: JO konstaterar att ingen personal på sjukhuset har åsidosatt sekretessreglerna och ingen har heller att namngivit patienten.

Lärandeperspektiv: i samband med mediebevakningen av händelsen och mediedebatten om kunskap och erfarenhet av sekretesslagens regler bland sjukvårdspersonalen fördjupades det interna informationsarbetet på sjukhuset för samtlig personal i sekretessregler. Ett viktigt lärande från denna händelse måste vara att utbildningsprocesserna förstärktes och att en ökad medvetenhet hos operativt ledningsansvariga på sjukhuset erhöles.

FALL 4 ■ Brott mot tystnadsplikt? Fråga bl.a. annat om sekretess enligt 7:1 sekretesslagen gäller för uppgift om patients vårdkostnad och om det s.k. meddelarskyddet (Dnr 3046-1991 och 3154-1991), (Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1992/93:JO1).

Händelse: En styrelseordförande i ett sjukvårdsdistrikt gjorde ett uttalande i en lokaltidning om olika orsaker till underskott i sjukvårdsdistriktets verksamhet. Händelsen uppmärksammades även i en kvälls-

tidning. I lokaltidningen berättade mannen att det fanns en patient som var förlamad från halsen och nedåt och att hennes behandling kostade 1,2 milj. kr årligen. I kvällstidningen hade patienten själv medverkat (på eget initiativ) och berättat om sin situation. Kvällstidningsreportaget innehåller uppgifter om namn på patienten. Artikeln i kvällstidningen publicerades några veckor före artikeln i lokaltidningen.

Uttalande: JO skriver i sitt uttalande att det alltid råder sträng sekretess för offentliga funktionärer inom sjukvården och att huvudregeln gäller att "ingenting får yppas utan patientens direkta medgivande" (s. 609). JO menar även att ordföranden "haft patientens samtycke att uttala sig i frågan" (s. 609) eftersom patienten berättat om sina förhållanden i kvällstidningen först och att ordföranden sedan gjort uttalanden i lokaltidningen. Dock menar JO i sitt uttalande att ordföranden gick för långt i sitt agerande eftersom uttalandet i lokaltidningen gick "längre än patientens egna uppgifter, nämligen omnämmandet av den årliga sjukvårdskostnaden för patienten". Även denna uppgift omfattas av sekretesskyddet i 7 kap. 1 § sekretesslagen. JO ansåg att ordföranden gjort detta av oaktsamhet och att uppgiftslämnandet vid sådant förhållande "omfattas av meddelarfriheten och är således inte straffbart" (s. 610).

Lärandeperspektiv: Ett viktigt lärande från denna händelse är, förutom att man alltid måste ha patientens direkta samtycke innan ett uttalande görs, att man alltid måste se sitt eget agerande och situationen i ett större sammanhang. Genom att allmänheten kan ta del av flera artiklar i ett ämne så finns möjligheter att "lägga pussel" och på så vis kan var och en få en bild av vem uttalandet gäller.

FALL 5 ■ Sjukhus har riktat kritik mot en läkare för uttalanden denne gjort rörande en patient; fråga om läkarens meddelar- och yttrandefrihet kränkts (Dnr 2844-1995), (Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1996/97:JO1).

Händelse: En man omhändertogs av polis och förs skadad (olycksfall) till ett sjukhus för vård. Mannen avlider på sjukhuset av sina skador. Patientansvarig läkare utfärdar en kommuniké på en blankett med rubriken "MEDDELANDE TILL PRESS, RADIO/TV angående hälsotillstånd hos patient som införts till sjukhuset på grund av olycksfall". Medieintresset blir stort. En läkare under utbildning, s.k. AT-läkare,

men att det fanns en patient och att hennes behandling hade patienten själv med sin situation. Kvällstidningsmannen på patienten. Artikeln i lokaltidningen förre artikeln i lokaltid-

det alltid råder sträng sekretessvården och att huvudregeln är patientens direkta medgivande" och "haft patientens samtycke" patienten berättat om sina erfarenheter att ordföranden sedan gjort för JO i sitt uttalande att ordretersom uttalandet i lokaltidningen uppgifter, nämligen omnämnas för patienten". Även denna kap. 1 § sekretesslagen. JO försäkringsakt och att uppgifts- och sekretesslagen av meddelarfriheten och

från denna händelse är, för att direkt samtycke innan ett eget agerande och situationer att allmänheten kan ta del av sekreteter att "lägga pussel" och uttalandet gäller.

läkare för uttalanden denne patientens meddelar- och yttrandeombudsmännens ämbetsbe-

och förs skadad (olycksfall) på sjukhuset av sina skador. En blankett med blankett på en blankett med blankett/DIO/TV angående hälso- och sjukvårdset på grund av olycksfall". För utbildning, s.k. AT-läkare,

gör ett uttalande i en tv-intervju och "uppgav bl.a. att det rörde sig om skador efter hundbett och annan misshandel, att patienten i princip var död när han kom till sjukhuset och att döden sannolikt var en följd av yttre våld". Efter detta uttalande anmäls AT-läkaren av läns-polismästaren till Hälso- och sjukvårdsnämnden där läkaren ska ha "lämnat ut uppgifter om en avlidne patients drogmissbruk och fällt spekulativa uttalanden om orsaksammanhang som inte kunde vara förenliga med vare sig läkareetik eller sekretessregler" (s. 454). Där-efter anmälde AT-läkaren länspolismästaren och dennes uttalande till JO. AT-läkaren hävdade att hans grundlagsfästa yttrande- och meddelarfrihet till medierna hade kränkts. AT-läkaren hävdade att han inte hade röjt patientens identitet och att han gjorde sitt uttalande som anställd och privatperson. AT-läkaren menade även att sjukhusdirektören hade sagt att han ej hade någon rätt att uttala sig eftersom han ej var patientansvarig läkare i fallet.

Uttalande: JO gjorde inget uttalande i ärendet.

Lärandeperspektiv: Stor försiktighet bör gälla för hälso- och sjukvårdspersonal som ansvarar för att patienter ska skyddas från medierna. Sjukhusledningen i det aktuella fallet ansåg att AT-läkaren hade lämnat ut uppgifter till medierna som normalt omfattas av tystnadsplikten och att detta utelämnade riskerade att få konsekvenser för den avlidne mannens anhöriga.

Det kan alltså vara bra att känna till vilka möjligheter man har som professionell yrkesutövare att bedriva en egen journalistikkritik. Men denna kritik ska inte endast betraktas utifrån ett pressetiskt perspektiv. Här bör var och en även vara medveten om det personskydd i form av patientsekretess och sekretessregler som gäller inom social omsorgsverksamhet. Det är nämligen inte ovanligt att konflikter uppstår i pressetiska diskussioner och att det uppstår diskussioner om olika kunskapssyn som finns gällande sekretessbestämmelser. För journalister finns ett brett utbud av litteratur som skildrar pressetik och olika lagar och författningar (Olsson, 1992). Under årens lopp har flera händelser om misstänkta sekretessöverträdelser och ifrågasatt kommunikation mellan professionella yrkesutövare och massmedier aktualiserats genom anmälningar till Justitieombudsmannen (JO-ämbetet). Alla anmälningar tillsammans med själva uttalandet från JO går att läsa i Justitieombudsmännens ämbetsberättelser som är offentliga. Dessa berättelser ger värdefull kunskap inte bara om juridiska förhållningssätt och regler utan även om svåra praktikfall där frågorna behandlat relationen mellan professionell yrkesutövare och journalister.¹ Följande fall hos JO är centrala att känna till och har inträffat under en relativt lång tidsperiod. I stort sett under varje år under 1980-talet har anmälningar gjorts till JO avseende professionella yrkesutövares kontakter och relationer till massmedier. Varje fall beskrivs kortfattat utifrån händelse, uttalandet och lärandeperspektiv.

En viktig kunskap som man kan få av alla dessa utlåtanden är att den professionella yrkesutövarens huvuduppgift alltid är att värna om det personliga skyddet för den enskilde individen (patienten, klienten eller brukaren). En

1 Ett tack riktas till Kenneth Lindkvist, universitetslektor i juridik, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet som bistått med arkivarbete och värdefulla kommentarer till JO-utlåtandena.

vilka möjligheter man
 att bedriva en egen jour-
 a inte endast betraktas
 är bör var och en även
 i form av patientsekre-
 inom social omsorgs-
 ovanligt att konflikter
 och att det uppstår dis-
 m finns gällande sekre-
 finns ett brett utbud av
 olika lagar och författ-
 lopp har flera händelser
 er och ifrågasatt kom-
 yrkesutövare och mass-
 öningar till Justitieom-
 målningar tillsammans
 att läsa i Justitieombuds-
 offentliga. Dessa berät-
 ra om juridiska förhåll-
 n svåra praktikfall där
 lan professionell yrkes-
 all hos JO är centrala att
 r en relativt lång tids-
 t under 1980-talet har
 de professionella yrkes-
 ll massmedier. Varje fall
 e, uttalandet och läran-

få av alla dessa utlåtan-
 utövarens huvuduppgift
 ga skyddet för den en-
 en eller brukaren). En

universitetslektor i juridik,
 orgs universitet som bistått
 ntärer till JO-utlåtandena.

Författaren och Studentlitteratur

grundregel blir därför att det alltid är det enskilda särintres-
 set som väger tyngre än det allmänintresse som medierna
 vanligen åberopar i pressetiska sammanhang. Inte heller
 meddelarskyddet i grundlagen kan medges en större tyngd
 än skyddet för den enskilde patienten, klienten och bru-
 karen inom vård- och omsorgsverksamheten. De profes-
 sionella som medverkat i undersökningen och som i boken
 berättar om de egna mediemötena har vittnat om vilka svå-
 righeter det finns att kommunicera med journalister inom
 deras eget professionsområde med tanke på sekretess-
 bestämmelser, patientintegritet och vårdetik. Att bli över-
 talad av journalister med orden "men det här har ju stort
 allmänintresse" eller på annat vis bli vilseledd av reportrar
 som anser sitt eget arbete som mer betydelsefullt än andras,
 kan inom flera professioner upplevas som svårartade upp-
 levelser. Ett viktigt råd till den som är yrkesutövare och som
 ska möta journalister i ett mediemöte är att aldrig göra ett
 uttalande eller kommentar i ett enskilt ärende. Detta även
 om journalisten utger sig för att stå på den utsattes sida och
 eller har fått ett skriftligt samtycke från den berörde att han
 eller hon får lov att lämna ut uppgifter och kommentera
 dem. Det är då viktigt att yrkesutövaren har klart för sig att
 hon eller han inte har någon som helst skyldighet att med-
 verka i ett sådant mediemöte. Medierna har därefter skyl-
 dighet att respektera utövarens förhållningssätt och rappor-
 tera på ett sakligt och korrekt sätt. Om yrkesutövaren här
 observerar att journalisten försöker förstärka dennes av-
 böjande till att medverka i ett samtal genom att exempelvis
 göra inspelningar av ljud och bild i hemlighet har man
 möjlighet att anmäla journalisten och fotografen till
 Svenska Journalistförbundets interna yrkesetiska råd samt
 att anmäla förhållandena till Allmänhetens pressombuds-
 man respektive Granskningsnämnden för radio och tv.
 Även egen publicering och skildring av egna erfarenheter
 av liknande händelser är värdefull för andra att ta del av
 (Hariz, 1998; Mindus, 1998).

Mediemöte och lärande

I avsnittet presenteras mediemötet som fenomen utifrån ett lärandeperspektiv. Den kunskap som var och en får inför, under och efter ett sådant interaktivt möte är viktig att försöka omsätta i handling. Lärande handlar om hur individen kan värdera och även omvandla erfarenheterna så att dessa kan utökas i framtiden på bästa sätt.

För det första är det viktigt att betrakta mediemötet som en plattform för ett eget men även andras lärande. De erfarenhetsberättelser som framkommit och belysts tidigare i boken visar vilka svårigheter det finns att genomföra ett bra mediemöte. Men berättelserna har även handlat om vilka positiva potentialer som finns i dessa möten och vilka mänskliga resurser det finns på ett stort antal arbetsplatser inom omvårdnads- och omsorgssektorn för att utveckla sådana möten. Boken är just tänkt att ge professionella yrkesutövare kunskap och erfarenhet förmedlad från andra professionella. Denna kunskap och den kunskapssyn som uppstått och utvecklats under en följd av år innebär att det finns ett betydande kunskapskapital inom flera professioner. Det är inte någon självklarhet att all denna kunskap återvinns och komposteras i den egna organisationen, vilket kan ses som en brist. Genom att uppmärksamma de enskilda medarbetarnas kunskap och erfarenhet av såväl mindre som mer avancerade mediemöten och mediebevakning skulle flera positiva vinstresultat vara möjliga att uppnå. Några av dessa vinster, som även framkommer i intervjuerna i boken, är följande:

- att visa och tydliggöra tillgångarna på arbetsplatsen. Den enskilde professionelle yrkesutövarens personliga egenskaper är viktiga att tillvarata. Vilken utstrålning, social kompetens och utåtriktade förmågor finns hos personen? Hur utvecklas dessa förmågor i samband med ett mediemöte och därefter?

ande

stet som fenomen utifrån
skap som var och en får
interaktivt möte är viktig
Lärande handlar om hur
omvandla erfarenheterna
en på bästa sätt.

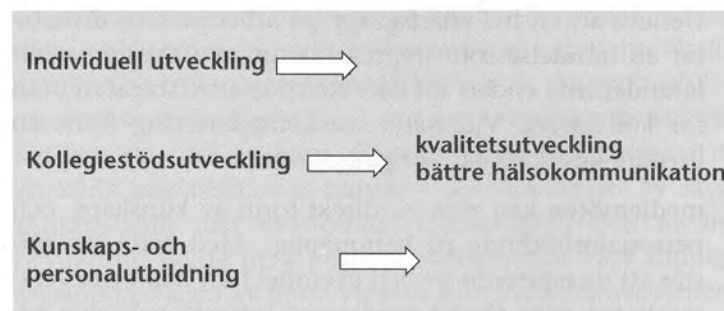
betrakta mediemötet som
en andras lärande. De erfa-
mit och belysts tidigare i
t finns att genomföra ett
rna har även handlat om
ns i dessa möten och vilka
ett stort antal arbetsplatser
ssektorn för att utveckla
änkt att ge professionella
nhet förmedlad från andra
och den kunskapssyn som
följd av är innebär att det
pital inom flera profession-
net att all denna kunskap
egna organisationen, vil-
m att uppmärksamma de
o och erfarenhet av såväl
mediemöten och medie-
vinstresultat vara möjliga
t, som även framkommer i

ngarna på arbetsplatsen.
yrkesutövarens personliga
arata. Vilken utstrålning,
ttade förmågor finns hos
förmågor i samband med

- mediemöten, mediebevakning och publicitet av den egna professionen och verksamheten innebär alltid en kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. En medierapportering kan påpeka brister i system, något som är möjligt att rätta till i samband med bevakningen och att även berätta om de nya förändringarna. En oseriös medierapportering i form av felaktiga uppgifter, alla sidor kanske inte kommer till tals, snabb rapportering utan fördjupning av komplicerade ärenden/fall kan även innebära något positivt. Professionella yrkesutövare kan lära sig att dementera, förklara på ett enklare sätt med ett begripligare språk.
- kollegiestöd kan utvecklas på arbetsplatsen. Kritik och beröm i samband med ett mediemöte och vid publiciteten kan riktas antingen till den enskilde yrkesutövaren och/eller till kollektivet på arbetsplatsen. Att samlas på arbetsplatsen och diskutera medieframträdanden, resultat och konsekvenser kan innebära flera olika vinster. Stödet från kollegor är viktigt i sådana sammanhang. Genom att en hel arbetsgrupp på arbetsplatsen diskuterar en händelse som uppmärksammats i medierna blir lärandet inte endast för den enskilde arbetstagaren utan för kollektivet. Vid nästa medierapportering finns en bredare kunskapsbas i organisationen.
- mediemöten kan vara en direkt form av kunskaps- och personalutbildning på hemmaplan. Med detta ska förstås att de erfarenheter och exempel från den egna verksamheten som fångat mediernas intresse och som utmynnat i respektive ej utmynnat i mediemöten och publicitet kan användas som utbildningsmaterial (introduktions- och fortbildningsmaterial) vid den egna förvaltningen. Detta material kan uppdateras och hållas ajour med händelseutvecklingen inom ett område, till exempel vad tillsynsmyndigheter anser om förhållanden efter att medierna uppmärksammat ett fall, eller i de

- situationer där utbildning och forskning initieras efter en särskild händelse. Inte sällan lever massmediala händelser kvar i tankevärlden hos många människor, såväl hos allmänheten som hos professionella yrkesutövare. Medierna brukar dessutom referera till den egna publiciteten såsom avslöjade/uppklarade fall eller olösta fall. Exempel på sådana händelser under senare år är "Oskarshamns-fallet" (Flodström och Nilsson, 2002; Johansson, 2002; Ljunggren, 2002; Lisinski, 2003).
- genom mediemöten kan viktig omvårdnads- och omsorgsinformation förmedlas snabbt, enkelt och kostnadseffektivt till stora grupper i samhället (patienter, klienter, brukare, anhöriga, allmänhet). Genom att den enskilde professionelle yrkesutövaren aktivt medverkar i ett mediemöte kan hälsokommunikationen utvecklas.

Följande figur sammanfattar de positiva vinstresultat som kan uppstå i samband med mediemöten.

Figur 5.2 Mediemöten inom vård och omsorg – dess positiva vinstresultat.

I undersökningen av Ask (se även kapitel 3) framkommer även olika dimensioner över reflektioner mellan en professionsgrupp och medierna. Som tidigare nämnts fokuserar Asks studie på barnomsorgspersonal i Norge men kan även

h forskning initieras efter
 an lever massmediala hän-
 s många människor, såväl
 ofessionella yrkesutövare.
 erera till den egna publici-
 rade fall eller olösta fall.
 under senare år är "Oskars-
 Nilsson, 2002; Johansson,
 ki, 2003).

ig omvårdnads- och om-
 snabbt, enkelt och kost-
 i samhället (patienter, kli-
 mänhet). Genom att den
 tövaren aktivt medverkar i
 munikationen utvecklas.

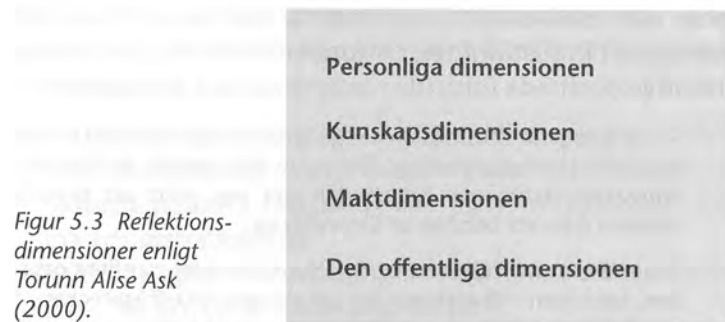
positiva vinstresultat som
 emöten.

kvalitetsutveckling
 bättre hälsokommunikation

omsorg – dess positiva vinstresul-

en kapitel 3) framkommer
 ektioner mellan en profes-
 tidigare nämnts fokuserar
 onal i Norge men kan även

vara tillämpbar i vissa delar för olika professionsgrupper inom omvårdnads- och omsorgssektorn. Följande figur visar översiktligt de olika dimensioner som finns.

Figur 5.3 Reflektionsdimensioner enligt Torunn Alise Ask (2000).

De fyra dimensionerna ska ses som sammanhängande med varandra (Ask, 2000, s. 139). Den personliga dimensionen säger oss att den enskilde medarbetaren i en verksamhet kan uppfatta sig själv och sin praktikroll utifrån perspektivet att hon har vissa förpliktelser som hon måste uppfylla. Dessa förpliktelser kan mer eller mindre vara överordnade varandra. Inom omvårdnads- och omsorgsverksamheterna, där inte sällan tidspress och bristande resurser begränsar till exempel sjuksköterskans eller socialarbetarens faktiska möjligheter att bjuda in en journalist till ett samtal, kan yrkesutövaren även uppfatta att hon har en förpliktelse gentemot det allmänna. Inom ramen för denna förpliktelse kan det även finnas möjlighet att yrkesutövaren ser en möjlighet att ge "ett ansikte" till en "ansiktslös" verksamhet eller ett "ansiktslöst" problem. Inom mediasystemet är detta vanligt förekommande och ses som mycket positivt när journalister lyckas få någon drabbad person att "ställa upp" med sitt eget ansikte. I dessa sammanhang är det inte heller ovanligt att svåra händelser och/eller sjukdomar kan få "ett ansikte" (Höök, 2003; Peruzzi, 2003).

Under år 2003 valde en anhörig till den förre boxaren Ingemar "Ingo" Johansson att berätta i medierna hur det var att vara anhörig till en person med diagnosen Alzheimers sjukdom. Denna berättelse skedde genom ett mediemöte och medverkan i en intervju som senare kom att publiceras i kvällstidningen Aftonbladet (Höök, 2003). Den anhörige berättade följande i intervjun med journalisten:

– Du kan inte framträda och ge sjukdomen ett ansikte om du inte vet att du har den. Det hade varit grymt att låta tidningarna skriva om det medan det var svårt att skydda honom från att behöva se löpsedlarna.

Att hustrun nu väljer att berätta i Aftonbladet har flera orsaker, som hon vill förklara för att skingra alla frågetecken. I går kväll blev hon uppringd av personal på Ingemar Johanssons gruppboende utanför Stockholm. Enligt personalen hade en journalist då varit där och försökt tränga sig in på hemmet.

Maktdimensionen innebär att den professionella yrkesutövaren innehar en makt- och myndighetsutövning inom sin profession gentemot den enskilde individen. Mediernas granskning av makthavarna och hur makten förvaltas inom respektive profession och mellan professionsgränserna innebär att en ny form av makt uppstår – den s.k. motmakten. Ask behandlar förhållandet mellan makt och motmakt i sin bok (2000).

Den offentliga dimensionen innebär att de professionella hjälparna kan antingen betrakta sig själva som offer eller medhjälpare i mediemötet men även när det gäller att bestämma dagordningen för samtalet eller nyhetskonstruktionen. Flera av de intervjuade som framträder i boken berättar om deras egen föreställning om hur professionsområdet skildras i medierna men även om hur de upplever professionellas relationer till journalister på ett allmänt plan. I Asks undersökning av barnomsorgspersonal finns svaga tendenser till att personalen upplever sig som förlorare i mötet med medierna. Detta resultat överensstäm-

mer med de intervjuer som genomförts med sjuksköterskor och socialarbetare i undersökningen. Att uppleva sig själv som förlorare är mycket en fråga om hur man upplever den egna positioneringen. I vilken position står sjuksköterskan respektive socialarbetaren till journalisten? Här finns gemensamma faktorer som kan sägas försvåra en bra positionering:

- osäkerhetskänsla på grund av föreställningar om professionsrådets status och tidigare plats i medieagendan
- osäkerhetskänsla hos individen själv över de egna bemästringsstrategierna
- risk för negativ förstärkning av relationen till journalister – "de skriver ju ändå som de vill"
- medierna är inte avsedda för seriösa mediemöten och kunskapsutväxling.

Det är viktigt att betrakta ett mediemöte ur ett större perspektiv. Mötet som kan vara ett samspel mellan två eller flera aktörer bygger på att det finns ett intresse för lärande och pedagogiska frågor. I den pedagogiska litteraturen finns flera exempel på hur ett hantverk kan utvecklas och likaså hur en relation mellan en mästare och lärjunge kan se ut (Säljö, 2000). Forskaren Roger Säljö skriver:

Samtidigt som lärlingen observerar hur mästare och mer erfarna lärlingar hanterar olika situationer; klipper tyger, syr, talar med kunder, tar mått och så vidare, måste han/hon fungera och ge ett bidrag till verksamheten genom att sköta enkla och perifera sysslor – städa, hålla ordning, hämta te eller vilka nu dessa kan vara (Säljö, 2000, s. 43).

Även om till exempel en socialarbetare eller sjuksköterska är ovan vid att hantera situationen i samband med ett mediemöte så kan han eller hon vara en lärling till mästaren eller förebilden på arbetsplatsen. Genom att noggrant studera hur kollegan hanterar journalisten och deltar och genomför själva mediemötet kan lärlingen se vad som krävs

av en sådan prestation. Naturligtvis kan lärlingen bistå mästaren med att till exempel hämta underlag, kopiera material eller på annat sätt hjälpa till att plocka fram värdefullt material till journalisten. Genom att bara närvara i rummet så kan lärlingen också skåda skeendet och de processer som mästaren går igenom, bemästrar samt har svårigheter att övervinna. Genom detta tillvägagångssätt kan lärlingen av mästaren få kunskap och erfarenhet som sedan kan ligga till grund för ett ökat identitetsskapande. Säljö skriver om identitetsskapande och den sociala positionen i det mänskliga handlandet, till exempel:

Genom att individens identitet och självbild är en väsentlig komponent av lärandet, skapas också en lojalitet mellan den lärande och yrket, mellan mästaren och lärlingen (s. 44 i Säljö, 2000).

I litteraturen finns även beskrivet relationer mellan studerande och handledare och vad som kan komma ut av normaliserade samtal och även samtal som är av mer komplex natur (Lindén, 1998). Inom pedagogiken har även tillämpats och diskuterats olika pedagogiska modeller som exempelvis den pedagogiska dagboken (Lundälv, 2003). Ett sätt att utvinna mer kunskap av de mediemöten som genom-

NIVÅ	AKTÖR
1 Dagboksskrivande	sjuusköterska, socionom
2 Självreflektion över dagbok	sjuusköterska, socionom
3 Trippelloggbok inom profession	erfaren kollega/"kritisk vän"
4 Trippelloggbok utanför profession	journalist som medverkat i mediemöte

Figur 5.4 Mediemötet och dagboksskrivande utifrån skilda reflektionsnivåer.

rligtvis kan lärlingen bistå
el hämta underlag, kopiera
pa till att plocka fram värde-
Genom att bara närvara i
skåda skeendet och de pro-
m, bemästrar samt har små-
detta tillvägagångssätt kan
p och erfarenhet som sedan
at identitetsskapande. Säljö
och den sociala positionen i
exempel:

et och självbild är en väsentlig
apas också en lojalitet mellan
n mästaren och lärlingen (s. 44

vet relationer mellan stude-
som kan komma ut av nor-
ntal som är av mer komplex
dagogiken har även tilläm-
ogiska modeller som exem-
en (Lundälv, 2003). Ett sätt
e mediemöten som genom-

AKTÖR

sjuusköterska, socionom
sjuusköterska, socionom
erfaren kollega/"kritisk vän"
journalist som medverkat i
mediemöte

rivande utifrån skilda reflektions-

förts skulle kunna vara att aktören för dagbok om det som hon upplevt. En dagbok kan vara personlig och som sådan ha en mer sluten del som innebär att man inte visar den för omgivningen, och själva skrivandet blir en del av den egna bearbetningsfasen i samband med en händelse och/eller för att övervinna (bemästra) osäkerhet och rädsla inför något okänt fenomen.

Granskning – en lönsam kvalitetssäkring

Det är möjligt att skilja mellan två typer av kvalitetssäkring. För det första finns en inre kvalitetssäkring som innebär att interna granskningsorgan och granskningsfunktioner inom en verksamhet har till uppgift att upptäcka till exempel brister och direkta felaktigheter. Exempel på denna inre kvalitetssäkring kan vara olika former av uppföljningar, utvärderingar, internkontroll och andra aktiva åtgärder som mer eller mindre regelbundet har till syfte att effektivisera verksamheten genom att upptäcka mer eller mindre dolda felaktigheter. För det andra är det möjligt att tala om en yttre kvalitetssäkring. Med yttre kvalitetssäkring ska här förstås den granskning av en verksamhet som sker genom utomstående instanser.

I boken har några sjuusköterskor berättat i intervjusamtal vilken vikt de anser att kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling har inom vård och omsorg. Kan mediemöten och mediegranskning av vård och omsorg även vara ett led i en sådan kvalitetsutveckling? Om svaret på frågan är ja, borde i så fall samtliga aktörer i mediemötena, dvs. journalister, sjuusköterskor och socionomer, medverka till att sprida bilden av ett pågående samtal om kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling i medierna så att allmänheten kan få veta vad som försiggår? Under intervjuerna med sjuuskö-

terskor i undersökningen visade det sig att händelser som handlar om Lex Maria och Lex Sara är exempel på sådana händelser som medierna är intresserade av.

En vanlig reaktion hos människan är att det är svårt att hantera kritik och granskning från en annan människa. Detta är ett faktum som gäller flera områden i samhället såväl i arbetslivet, fritidslivet som i familjelivet. När medierna granskar en händelse i en verksamhet är det lätt hänt att en viss oro sprider sig bland personalen. Vem ska stå till svars för händelsen? Vad händer när en journalist söker upp mig på bilparkeringen utanför arbetsplatsen för att försöka få en annan syn och därmed annorlunda bild av händelsen som inträffat? Vi kan alla reagera på olika sätt när journalisterna inleder en kartläggning och börjar undersöka det arbete som vi utfört. Man vet väldigt lite om vilka följdverkningar som en kritiskt granskande journalistik har på en verksamhet och för till exempel professionella yrkesutövare. Vilka rädslor finns hos till exempel sjuksköterskor och socialarbetare när medierna inleder en granskning? I avsnittet kommer mediernas granskningsarbete att ses i ljuset av att det sker en kvalitetssäkring av olika verksamhetsområden. Fördelar med att en sådan granskning kommer till stånd är att den är helt oberoende och belastar inte de ekonomiska ramarna för verksamheten samtidigt som den i regel bidrar till att väcka uppmärksamhet genom till exempel följddebatter och diskussioner som kan komma allmänheten, patienter/klienter men även andra professionella inom professionsområdena till del.

Inom mediasystemet arbetar journalisterna under en viss medielogik. Som tidigare nämnts i boken innebär denna logik att journalisten exempelvis har begränsade resurser och tid till sitt förfogande. Journalistens situation kan naturligtvis jämföras med andra professionsgruppers arbetsvillkor. Låt mig göra en jämförelse med de specialistsjuksköterskor som arbetar inom akut- och intensivvårdsområdet. Även i dessa sammanhang handlar det om professionella

g att händelser som exempel på sådana e av.

r att det är svårt att n annan människa. områden i samhället miljelivet. När medicinet är det lätt hänt alen. Vem ska stå till en journalist söker etsplatsen för att förörunda bild av händera på olika sätt när g och börjar underiväldigt lite om vilka nde journalistik har professionella yrkesmpel sjuksköterskor er en granskning? I iingsarbete att ses i g av olika verksaman granskning komnde och belastar inte eten samtidigt som rksamhet genom till er som kan komma ven andra professionel.

isterna under en viss boken innebär denna begränsade resurser ns situation kan nationers arbetsde specialistsjukskö tensivvårdsområdet. et om professionella

yrkesutövare som har begränsat med resurser till sitt förfo- gande och där även tiden som faktor är avgörande många gånger för hur framgångsrikt själva utfallet ska bli. Men trots begränsade resurser och tid hos exempelvis trauma- sjuksköterskor så finns bra exempel på hur denna arbets- logik kan användas i en lärandesituation. Sjuksköterskan Debra M. Brown skriver i en artikel i tidskriften *Journal of Trauma Nursing* hur viktigt det är att man som sjuksköter- ska delar med sig av det bästa av de egna erfarenheterna ("Sharing our best"). I artikeln beskriver hon olika erfaren- heter av traumaomhändertagande och teamarbete som videofilmats i ett traumarum på ett sjukhus (Brown, 2003). Känslan av att filmningen i början kan upplevas som "att storebror" övervakar händelserna finns naturligtvis hos personalen. Videofilmning av professionsarbetet har flera fördelar enligt Brown, bl.a. följande:

- 1 videofilmning ger möjlighet att utvärdera det faktiska traumaomhändertagandet och de olika aktörernas in- satser och resultat.
- 2 videofilmning kan även ge tydliga indikationer på att det saknas utbildning på vissa moment och att film- ningen i sig kan identifiera olika utbildningsbehov.
- 3 ett stärkt medvetande hos den aktiva personalen om patientens utsatthet och att värna om de integritetsfrå- gor som kan vara aktuella.
- 4 videobandet sparas inlåst i fem dagar och raderas sedan. Om någon enskild sjuksköterska vill ta del av händelsen igen så ska sådant tillfälle ges samtidigt som någon arbetsledare är med vid visningen och genomgången.

6 Avslutning

Det är nu dags att försöka sammanfatta de viktigaste lärdomarna och erfarenheterna om professionella mediemöten inom omvårdnad och omsorg som presenterats i boken. Att alltid vara beredd att möta journalister från olika typer av medier är en grundförutsättning för att reducera den eventuella osäkerhet som kan finnas mot journalister. Denna beredskap behöver inte överdramatiseras utan istället kan det vara en god tanke att mediemöten kan bli en del av det vardagliga professionsarbetet. Det behöver inte vara någon stor händelse eller något uppseendeväckande som fångar många människors blickfång för att en journalist kan bjudas in till arbetsplatsen. Sjuksköterskan och socialarbetaren kan ses som yrkesutövare som har makt i olika situationer. Därmed är de liksom journalisten en maktutövare. Den journalistiska makten ägs av journalisten medan exempelvis sjuksköterskan äger en berättelse om en erfarenhet eller kunskap som är alldeles unik. Detta skulle kunna ses som kunskapens makt. När två maktutövare möts i ett rum kan spänningar uppstå. Ett mediemöte är en unik företeelse där de båda parter som möts – journalisten och sjuksköterskan – inte behöver vara lika förberedda och vana. Men under själva mediemötet kan en dragkamp uppstå mellan intervjuare (journalisten) och intervjuperson (sjuksköterskan). Journalisten ställer frågor och vill ha svar på dessa. Sjuksköterskan kan å andra sidan ställa frågor till journalisten varför han eller hon inte är bättre påläst om området som bevakas eller så kan journalisten få frågorna tillbaka. Ett exempel på detta är om intervjupersonen vänder på en fråga enligt följande:

Journalisten frågar: *Hur känns det att befinna sig i en sådan här situation?*

Sjuksköterskan funderar en stund och ställer motfrågan: *Hur tror du själv att du skulle reagera om det var din dotter eller son som drabbats? Hur skulle du reagera då?*

Journalisten skulle i en sådan situation få reflektera över situationen och frågeställningen. I en sådan här situation skulle även journalisten befinna sig i en omvänd intervju-situation. Detta är en intressant företeelse. Journalister är nämligen inte vana att själva bli utfrågade och om de skulle få en fråga av denna karaktär finns en risk att intervjusituationen tillfälligt avbryts. Pausering och eftertanke kan bli resultatet och i en situation där intervjun utspelas när intervjuare och intervjuperson befinner sig i en direktsändning i radio eller tv finns få möjligheter för journalisten att korrigera eller på annat sätt redigera det vardagsnära samtalet.

Det som kan utspelas i ett mediemöte kan även ibland karaktäriseras som ett språkspel om makt men också om respekt för varandras yrkesroller och kunskap. Man skulle kunna uttrycka skeendet som makten över tanken och orden. I en radio- eller tv-debatt, där flera intervjupersoner inbjudits att delta för att diskutera en sakfråga, kan samtalen ibland ha karaktären av att den som talar snabbast och vågar komma med de mest kontroversiella uttalandena får mest genomslag med sin röst. Det skapar uppmärksamhet genom att journalisten provocerats att ställa följdfrågor. I sådana situationer finns det sällan tid och utrymme till eftertanke hos andra intervjupersoner som närvarar i mediasamtalet. Plötsligt har de fått rollen som närvarande men inte som deltagande aktör. Många journalister är medvetna om detta fenomen och försöker bereda tillfälle till alla inbjudna intervjugäster att vara med i diskussionen. Det är inte givet och självklart att de intervjupersoner som kanske är mer tystlåtna och behöver mer tid på sig för att

ge sin syn på saken har chans att komma tillbaka i radio- eller tv-programmet som medverkande. Kanske de istället sitter och lyssnar på ett samtal som de i själva verket har varit med att ha konstruerat från början men i vilket de längre fram i sändningsprogrammet helt plötsligt har förvandlats till mer tillbakadragande aktörer.

För att kunna se ett mediemöte som något naturligt är det viktigt att själv ta initiativ och därmed våga få ett nej till svar. Journalisten kan ju aldrig på förhand veta vilken berättelse och erfarenhet som sjuksköterskan eller socialarbetaren bär på. Relationen dem emellan måste därför byggas upp på tillit och omprovning. I boken har modellen med det reflexiva kretsloppet presenterats. Modellen som utgår från att intervjupersonen förbereder mediemötet kan också ses som en kontinuerlig lärandeprocess där alla aktörer kan lära något nytt av varandras ageranden. Denna process är alltför värdefull för att blunda inför. Istället bör alla parter, såväl journalister som intervju personer, engagera sig i de möteserfarenheter som vunnits. Här handlar det om att försöka återvinna och kompostera såväl "vinster" som "förluster" från dessa möten. Naturligtvis har omgivningen en stor betydelse för resultatet. Journalisten har kollegor som stödjer och uppmuntrar exempelvis framgångar med ett avslöjande reportage, undersökande journalistik, välgjorda artiklar och snabba nyheter. För sjuksköterskan innebär stödet från kollegorna mycket. Men intervjusituationer kan även fungera mindre bra och kanske till och med dåligt. Då kan journalisten utsättas för skarp kritik från sina kollegor men även från intervju personen och kollegor till denna. I boken har diskuterats begrepp som victim-blaming, skuld känslor och sekundär traumatisering. Dessa svåra följder kan undvikas om alla hjälps åt att göra det bästa av varje situation och finnas till hands för varandra. De sjuksköterskor och socialarbetare som intervjuats berättar i boken om de egna erfarenheterna, perspektiven och kunskapssynen. Detta är en form av lärande som har sin grund i en människokärlek,

en form av altruism där de som erfarenhetsbärare inte kräver någon motprestation när de delar med sig av kunskapen och erfarenheterna. På samma sätt bör varje mediemöte kunna bli ett möte där alla parter oavsett yrkes- eller professionstillhörighet har samma möjlighet att göra sin röst hörd. För yrkesverksamma sjuksköterskor och socialarbetare återstår därför inget annat än att se de kommande mediemötena som övningstillfällen där det kan ges goda möjligheter till självreflektion och dynamik. Ingen aktör, vare sig journalisten eller intervjupersonen, är fullärd. Varje mediemöte är ett unikt möte där samtalet och förståelsen kan ge oanade möjligheter.

Referenser

- Aftonbladet (1998). Hade operationsduk kvar i magen. *Aftonbladet* den 30 juli.
- Aftonbladet (1999). Psyksjuk tvingades ta spruta. *Aftonbladet* den 14 september.
- Aftonbladet (2002). Sköterska slog åldring – anmäld. *Aftonbladet* den 12 februari.
- Aldridge, M. (1990). Social Work and the News Media: A Hopeless Case? *British Journal of Social Work*, No. 6, pp. 611–625.
- Aldridge, M. (1994). *Making Social Work News*. London: Routledge.
- Alexandersson, M. (1994). Den fenomenografiska forskningsansatsen i fokus. I Starrin, B. & Svensson, P-G. (red.) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Allen, M. (1990). How nurses should deal with the media. *Nursing* 1990, Nov 22–Dec 5; 4(23); 3.
- Almgren Mason, S. (2002). *Life in the Labyrinth. A Reflexive Exploration of Research and Politics*. Doctoral Thesis. Department of Culture and Media/Ethnology. Umeå University.
- Altman, L.K. (1993). Bringing the news to the public: the role of the media. *Ann N Y Acad Sci*. 1993 Dec 31; 703:200–8, discussion 208–9. Review.
- Andersen, T. (1994). *Reflekterande processer. Samtal och samtal om samtalen*. Stockholm: Mareld.
- Andersson, B. (1991). Sveket mot Ulla. Socialen låter våldsmannen bli hennes granne. *Expressen* den 30 juli.

- Andrén-Sandberg, Å. (2003). Sjukvårdsdiskussion i massmedier. *Läkartidningen* Nr 43, vol. 100, s. 3430–3435.
- Andrews, S. (1992). Coping under the spotlight. *Nursing Times* 1996 Jul 24–30; 92(30):18.
- Ask, T. (2000). *Barnevernet i det offentlige rom. En kvalitativ studie av barnevernsarbeideres møter med media*. Temaer i sosialt arbeid 2000 nr 3, HiO-hovedfagsrapport 2000 nr 11.
- Ask, T. (2003). *Barnevernet i det offentlige rom*. Paper-presentasjon på den 20:e Nordiska Socialhögskolekonferensen, Helsingfors den 16–18 augusti 2003.
- Beauchamp, T.L. & Childress, J.F. (2001). *Principles of Biomedical Ethics*. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Bech-Karlsen, J. (1996). *Ubehaget i journalistikken*. Gjøvik: Forlaget Forum.
- Beck, U. (1993). *Risk Society. Towards a new modernity*. London: SAGE Publications Ltd.
- Becker, H.S. (1966). Whose side are we on? *Social Problems*, vol. 14, pp. 239–247. Buffalo, N.Y.
- Becket, R. (2003). Communication ethics: Principle and practice. *Journal of Communication Management*, vol. 8, 1:41–52.
- Berggren, V. (2002). Kvinnlig könsstympning – en djupt rotad multiple viktisering – kunskap krävs för rätt bemötande och prevention. I Nordborg, G. & Bern, A. (red.) *Dubbel viktisering? Invandrade brottsoffer i svensk context*. Rapport från en konferens om möjligheter och brister i mångkulturella möten, november 2001. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Billger, O. (2003). Handikappad kvinna späandes fast i sängen. *Svenska Dagbladet* den 1 februari.
- Björk, T. & von Essen, S-K. (2003). *Expert eller inkompetent, bilden av socionomen i svensk dagspress*. C-uppsats i socialt arbete. Stockholms universitet: Socialhögskolan.

- Blyler, N.R. & Thralls, C. (red.). (1993). *Professional communication: the social perspective*. Newbury Park, Calif.: Sage Publications.
- Blomberg, H., Kroll, C., Lundström, T. & Swärd, H. (red.). (2003). *Sociala problem och media*. Lund: Studentlitteratur.
- Blomberg, H., Kroll, C., Lundström, T. & Swärd, H. (2004). *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. Lund: Studentlitteratur.
- Bloom, B.S. (ed.) (1956). *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals; Handbook I: Cognitive Domain*, New York: McKay.
- Boëthius, M-P. (2001). *Mediernas svarta bok. En kriminografi*. Stockholm: Ordfront.
- Borås tidning (1999). Slog åldring med en käpp. Undersköterska i Ulricehamn åtalas för misshandel. *Borås tidning* den 11 september.
- Bowden, J. & Marton, F. (1998). *The University of Learning*. London: Kogan Page.
- Brante, T. (1989). Professioners identitet och samhälleliga villkor. I Selander, S. (red.). *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: professionaliseringens sociala grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Brawley, E.A. (1983). *Mass Media and Human Services: Getting the Message Across*. Beverly Hills, California: Sage.
- Brawley, E.A. (1995). *Human Services and the Media: Developing partnerships for change*. Langhorne, PA: Harwood.
- Brawley, E.A. (1997). Teaching Social Work Students To Use Advocacy Skills Through The Mass Media. *Journal of Social Work Education*, vol. 33 Issue 3, p. 445, 16p.
- Brown, D.M. (2003). Sharing our best: Video recording of emergency department trauma resuscitations. *Journal of Trauma Nursing. Official publication of The Society of Trauma Nurses*, vol. 10, No 3, July-September 2003, s. 79-82.

- Burnham, B. (1998). RNs and the media: thin coverage. *Nursing Spectrum* (Washington D C). 1998 Dec 14; 8(25):4-6.
- By, U. (1997). Hjälplos nog att bli utnyttjad. *Dagens Nyheter* den 25 augusti.
- Byström, C. (2002). Manlig sköterska "uppträdde olämpligt". *Göteborgs-Posten* den 22 februari.
- Byström, C. & Leykauff, T. (2002). "Vår lojalitet är kanske för stor?" Nu får personalen på SU/Östra gehör för sitt upprop mot nedrustningen. *Göteborgs-Posten* den 20 februari.
- Campbell, C. (1983). Nurses in journalism. *Nursing Mirror* 1983, sept; 14:157(11):52.
- Carey, J.W. (1989). *Communication as culture: essays on media and society*. Boston: Unwin Hyman.
- Carlshamre, M. (2002). Janne Josefssons förlorade heder. *Dagens Nyheter* den 20 december.
- Carlson, T. (1999). Massmedia 2000. *Handbok för journalister, informatörer och andra som följer press, radio och tv*. Stockholm: Svenska Journalistförbundet och Kunskapsförlaget P.A. Norstedt & Söner.
- Carlsson, A. (2000). Ökat våld mot socialarbetare. Hotfulla klienter ofta psykiskt sjuka. Socialsekreterare förföljs på väg hem från jobbet. *Dagens Nyheter* den 18 april.
- Carlsvärd, M. (2002). Ny Lex-Sara-anmälan gjord i Örebro. Kränkning mot man på äldreboende utreds. *Nerikes Allehanda* den 21 februari.
- Carrwik, C. (2003). Sjuksköterska drogad på jobbet - förd till akuten. *Expressen/GT* den 27 januari.
- Cassel, C. (2003). Ingen har rätt att granska oss journalister. Gästkrönika. *Jusektidningen* den 27 maj, s. 10.
- Castelins, O. (2002). Nattarbetare sa upp sig i protest. *Aftonbladet* den 3 april.
- Cedergren, A. (2002). Kvinnan fick inte duscha på 45 dagar. Personalen på servicehemmet: Vi glömde bort henne. *Expressen/GT/Kvällsposten* den 18 juli.

- media: thin coverage. C). 1998 Dec 14; 14(24):14.
- ttjad. *Dagens Nyheter* 1998 Dec 14; 14(24):14.
- a "uppträdde olämp-
ari.
- är lojalitet är kanske
J/Östra gehör för sitt
eborgs-Posten den 20
1998 Dec 14; 14(24):14.
- alism. *Nursing Mirror*
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- as culture: essays on
lyman.
- sons förlorade heder.
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- Handbok för journalis-
ter press, radio och tv.
bundet och Kunskaps-
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- ocialarbetare. Hotfulla
sekreterare förföljs på
ter den 18 april.
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- målan gjord i Örebro.
de utreds. *Nerikes Alle-*
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- ogad på jobbet – förd
nuari.
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- ranska oss journalister.
7 maj, s. 10.
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- app sig i protest. *Afton-*
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- te duscha på 45 dagar.
i glömde bort henne.
uli.
1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- Chafetz, P.K., Holmes, H., Lande, K., Childress, E. & Glazer, H.R. (1998). Older adults and the news media: utilization, opinions, and preferred reference terms. *The Gerontologist*, vol. 38, Issue 4 481-489.
- Chatman, E.A. (1995). Information, mass media use and the working poor. *Library and Information Science Research*, 7(2), 97-113.
- Coffey, N. (1998). And the good news is ... a provider that makes the effort to meet local reporters during good times has a better chance of a balanced story if a crisis occurs. *Provider* 1998 Jun; 24(6):55-7.
- Cohen, G.D. (1994). Journalistic elder abuse: it's time to get rid of fictions, get down to facts. *The Gerontologist*, vol. 34, Issue 3 399-401.
- Cook, R. (1999). No news is good news. *Nursing Standard* 1999 Feb 24-Mar 2; 13(23):31.
- DAGEN (2002). Sköterska avskedad efter örfil. *DAGEN* den 12 februari.
- Dahlborg-Lyckhage, E. (2003). "Systers" konstruktion och mumifiering - i TV-serier och studenters föreställningar. Avhandling. Institutionen för Vårdpedagogik, Göteborgs universitet. Göteborg Studies In Educational Sciences 204.
- Davidhizar, R. & Shearer, R. (2000). Getting your nursing program in the "news". *Journal of Nursing Education* 2000 Oct; 39(7):333-5.
- Davis, S.H. (2002). The nursing shortage: whose problem is it anyway? *Plastic Surgery Nursing*. 2002 Spring; 22 (1):36-7.
- Dean-Baar, S. (1999). How can we make nursing more visible in the media? *Rehabilitation Nursing*. 1999 Sep-Oct; 24(5):186.
- Demker, S. (2002). Stig Demker anklagar ansvariga på alla nivåer för inkompetent äldrevård: "Djur behandlas bättre än vår 97-årige far". DN-debatt. *Dagens Nyheter* den 15 september.

- Dickenson-Hazard, N. (2000). Health care breakdown: nurses are not to blame. *Advancing the Profession of Occupational Health Nursing* (AAOHN J). 2000 Nov; 48(11): 505.
- Djerf-Pierre, M. & Weibull, L. (2001). *Spegla, Granska, Tolka: Aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet (Mirror, Watch-Dog, Interpreter. News and current affairs journalism in Swedish radio and television in the 1900s)*. Stockholm: Prisma.
- Djerf-Pierre, M. & Löfgren-Nilsson, M. (2004). *Gender-typing in the Newsroom. I deBruin and Ross*. Cresskill, NY: Hampton Press Inc. In press.
- Edin, A. & Widestedt, K. (2001). *Bimbon och den manliga medielogiken: en studie av journalistisk debatt och journalistik*. Rapport 2002:3. Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Edström, M. (2002). *Mediebilderna av kvinnliga chefer i svenskt näringsliv*. Stockholm: SNS Förlag.
- Eide, H. & Eide, T. (1997). *Omvårdnadsorienterad kommunikation. Relationsetik, samarbete och konfliktlösning*. Lund: Studentlitteratur.
- Eide, M. & Hernes, G. (1987). *Død og pine! Om massemedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO.
- Eide, M. (1992). *Nyhetens interesse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide, M. (1998). Det journalistiske mistaket. *Sociologisk Forskning*, 3-4/98, s. 123-141.
- Eikeland, K. (2003). Halv seger för de anställda på Milstolpen. *Göteborgs-Posten* den 23 januari.
- Ekman, K. (2001). Media är en man. Bimbo på hal is i den offentliga debatten. *Expressen* den 15 augusti.
- Elliot, F.N. (1972). What society expect of its nurses? *Hospitals*. 1972 Jun; 1; 46(11):82-8 passim.
- Engström, A. (2002). Anmälningar om våld mot barn utreds inte. Skarp kritik mot socialtjänsten i Södertälje. *Svenska Dagbladet* den 16 november.

health care breakdown:
ing the Profession of Occu-
 N J). 2000 Nov; 48(11):

). *Spegla, Granska, Tolka:*
radio och TV under 1900-
ereter. News and current
radio and television in the

M. (2004). *Gender-typing*
 ss. Cresskill, NY: Hamp-

Bimbon och den manliga
istisk debatt och journali-
 n: Institutet för medie-

kvinnliga chefer i svenskt
 g.

nadsorienterad kommuni-
ch konfliktlösning. Lund:

g pine! Om massemedia og

Oslo: Universitetsforla-

ke mistaket. *Sociologisk*

de anställda på Milstol-
 uari.

n. Bimbo på hal is i den
 n 15 augusti.

pect of its nurses? *Hospi-*
 ssim.

gar om våld mot barn
 cialtjänsten i Södertälje.
 ber.

Entwistle, V. (1999). Who's afraid of the newspaper advice
 column? *Canadian Medical Association (CMAJ)*. August
 24, 1999; 161(4).

Eriksson, B. (2002). Vårdare på serviceboende polisanmäld
 för misshandel. *Östersunds-Posten* den 2 februari.

Ferguson, H. (1997). Protecting children in new times:
 child protection and the risk society. *Child and family*
Social Work, 2, pp. 221-234.

Flodström Nilsson, H. (2002). Expert som stöder omhän-
 dertagandet i Oskarshamn fick aldrig uppträda i "Upp-
 drag granskning": SVT döljer medvetet sanningen'. DN-
 debatt. *Dagens Nyheter* den 14 december.

Folcker, A. (2002). Vanvård svårt att bevisa. *Dagens Nyheter*
 den 27 juni.

Fors, O. (2002). Inhyrd vakt gav Hans, 75, skydd. Vårdper-
 sonalen misshandlade Agnetas pappa. *Expressen* den 30
 juli.

Franklin, B. & Parton, N. (1991). Media reporting of social
 work: a framework for analysis. In: Franklin, B. & Parton,
 N. (ed.). *Social Work, the Media and Public relations*. Lon-
 don: Routledge.

Fredriksson, E. (2000). Varför fick vi inget veta? Beskedet
 kom som en chock. De anställda på Södra torgets vård-
 central fick höra om nedläggningsbeslutet via *Borås Tid-*
ning. *Borås Tidning* den 24 maj.

Fällman, H. (2003). På spaning efter nyheter. Inlägg utifrån.
Läkartidningen, Nr 43, vol. 100, s. 3471-3472.

Geijer, C. (1998). Våga säga ifrån! Yvonne och Raili uppma-
 nar andra sjuksköterskor att också slå larm. *Expressen* den
 18 mars.

Grahn, M. (2002). Fler nödrop från Östras medicinklinik.
Göteborgs-Posten den 15 februari.

Grilli, R., Freemantle, N., Minozzi, S., Domenighetti, G. &
 Finer, D. (1999). *Impact of mass media on health services*
utilization.

- GT/Expressen (2002). Sköterska varnas – glömde operationsduk i patientens mage. *GT/Expressen* den 28 november.
- Guillou, J. (1974). *Det stora avslöjandet*. Stockholm: Norstedt.
- Guillou, J. (1991). *Grabbarnas stora presentbok: ett måste för grova grabbar och läskunniga tjejer*. Stockholm: Norstedt.
- Guillou, J., Lorentzon, P. & Persson, L.G.W. (1991). *Stora machoboken*. Stockholm: Norstedt.
- Guillou, J. (2001). "Gubbdjävlar må ha tittare men ungdomar är fräschare". Krönika i *Journalisten*. *Svenska Journalistförbundets tidning*.
- Gustafsson, K-E. & Weibull, L. (1992). *Mått på medier*. Lund: Studentlitteratur.
- Göteborgs-Posten (2000). Glömde slå på respiratorn. *Göteborgs-Posten* den 6 augusti.
- Göteborgs-Posten (2002). Ny vårdavdelning för anorektiker. *Göteborgs-Posten* den 18 februari.
- Göteborgs-Posten (2002). Personal på Hestra sjukhem mår dåligt. *Göteborgs-Posten* den 15 februari.
- Hagström, B. (2002). *Svensk sjukvård i och under press. Pressens rapportering om svensk hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Hallam, J. (2000). *Nursing the image: media, culture, and professional identity*. London: Routledge.
- Hallerdal, S. (2002). Länsstyrelsen ska kontrollera anmälan. *Falu Kuriren* den 1 mars.
- Hallert, K. (2002). Kattis hoppar av från mardrömmen. Hejsan hoppas-stilen bör ha gjort varje sändning av "Uppdrag granskning" till en professionell mardröm. *Aftonbladet* den 22 maj.
- Hariz, M. (1998). Norra magasinet har arrangerat scenen där jag påstås slänga på luren. *Läkartidningen*, vol. 95, nr 44, s. 4880–4881.
- Haverdahl, A-L. (2002). Kritiserat äldreboende anmält igen. *Svenska Dagbladet* den 21 februari.

- Haverdahl, A-L. (2002). Lång väntan på operation. Brist på operationssköterskor gör att akutpatienter inte får hjälp i tid. *Svenska Dagbladet* den 9 december.
- Hazelton, M. (1997). Reporting mental health: a discourse analysis of mental health-related news in two Australian newspapers. *Australian and New Zealand Journal of Mental Health Nursing* 1997 Jun; 6(2):73-89.
- Hennel, L. (2002). Äldrevården ska bli tryggare. *Svenska Dagbladet* den 29 december.
- Hildebrand, E. (2002). Överläkaren har sin strategi klar. *Borås tidning* den 21 oktober.
- Holman, K. & White, A. (1996). *Prime Time for Children: Media, Ethics and Reporting of Commercial Sexual Exploitation*. International Federation of Journalists. Background Paper for the World Congress on Commercial Sexual Exploitation of Children. August 27-31 1996, Stockholm.
- Holmberg, I. & Henning, R. (red.) (2003). *Offentligt ledarskap - om förändring, förnyelse och nya ledarideal*. Lund: Studentlitteratur.
- Hornik, R.C. (2002). *Public Health Communication: Evidence for Behavior Change*.
- Hougnér, C. (2002). Sköterska tog personakter och försvann. *Aftonbladet* den 20 februari.
- Hultén, B. (2000). *Journalistikanalys, en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Hägg, K. & Kuoppa, S.M. (1997). *Professionell vägledning - med samtal som redskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Hörnfeldt, K. (1999). "Vi beläggs med munkavle". De anställda uppmanas av socialchefen att inte diskutera förändringar i media. *Västerbottens-Kuriren* den 2 december.
- Höök, A. (2003). "Jag fick en stroke i taxin på väg hem". Aktuellts Anita Jekander om vägen tillbaka efter slag-anfallet. *Aftonbladet* den 13 april.

- Jimenez, S.L. (1991). Consumer journalism: a unique nursing opportunity. *The Journal of Nursing Scholarship* 1991 Spring:23(1):47-9.
- Johansson, B., Aurell, K. & Åsenbjörk, R. (2002). Medierna teg om gamla och sjuka. Insändare. *Dagens Nyheter* den 18 september.
- Johansson, G. (2002). BABYN I OSKARSHAMN: "Han känner inte igen oss". Alla Expressen möter i Oskarshamn talar för Lars-Erik och Karins rätt till sin son. *Expressen/Kvällsposten* den 15 december.
- Johansson, S. (2001). *Den sociala omsorgens akademisering*. Stockholm: Liber förlag.
- Journalisten (2003). Det råder en kraftig mansdominans i Sveriges Televisions nyhetssändningar, visar en ny undersökning. *Journalisten* den 26 september. *Svenska Journalistförbundets tidning*.
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1998/99:JO1. Sjukhus har tillåtit ett TV-bolag att filma verksamheten vid akutmottagningen. Fråga bl.a. om patienternas integritet trätts för när genom inspelningarna (Dnr 4495-1996).
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1996/97:JO1. Sjukhus har riktat kritik mot en läkare för uttalanden denne gjort rörande en patient; fråga om läkarens meddelar- och yttrandefrihet kränkts (Dnr 2844-1995).
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1992/93:JO1. Brott mot tystnadsplikt? Fråga bl.a. annat om sekretess enligt 7:1 sekretesslagen gällt för uppgift om patients vårdkostnad och om det s.k. meddelarskyddet (Dnr 3046-1991 och 3154-1991).
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1988/89. Upptagen fråga om sekretesslagens regler åsidosatts av personal vid Roslagstulls sjukhus, Stockholm, i vården av en man som insjuknat i aids. (Dnr 1831-1988).

alism: a unique nursing Scholarship 1991

e, R. (2002). Medierna e. *Dagens Nyheter* den

ARSHAMN: "Han känner möter i Oskarshamn till sin son. *Expressen/*

nsorgens akademisering.

äftig mansdominans i ningar, visar en ny 6 september. *Svenska*

rättelse, Redogörelse ett TV-bolag att filma ngen. Fråga bl.a. om är genom inspelning-

rättelse, Redogörelse ritik mot en läkare för en patient; fråga om efrihet kränkts (Dnr

rättelse, Redogörelse likt? Fråga bl.a. annat en gällt för uppgift om s.k. meddelarskyddet

rättelse, Redogörelse tesslagens regler åsido-sjukhus, Stockholm, i aids. (Dnr 1831-1988).

- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1986/87. Fråga om diarieföring av intalat band; tillika fråga om utlämnande av uppgift därur (Dnr 986-1987).
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1986/87. Fråga om sjukhus varit skyldig att lämna ut uppgifter om personal till massmedier (Dnr 401-1985).
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1985/86. Sjukhusläkares kontakter med massmedierna (Dnr 1286-1984).
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1984/85. Om avidentifiering i syfte att möjliggöra utlämnande av eljest sekretesskyddade uppgifter (Dnr 3268-1982).
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1983/84. Sjukvårdspersonals rätt att meddela sig med massmedierna. (Dnr 3237-1981).
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, Redogörelse 1982/83. Utlämnande av uppgifter angående patients hälsotillstånd från sjukhus till massmedia.
- Kalisch, B.J., Kalisch, P.A. & Livesay, E. (1982). When nurses are accused of murder: the melodramatic effects of media coverage. *Nurs Life*. 1982 Sep-Oct; 2(5):44-7.
- Kalisch, P.A. (1987). *The changing image of the nurse*. Menlo Park: Addison-Wesley.
- Kernell, L-Å. (2002). *Att finna balans. En bok om undervisningsyrket*. Lund: Studentlitteratur.
- Kierkegaard, M. (2003). "Inte bara pajkastning i svenska medier". *SocialQrage* nr 1, s. 13-14.
- King, S. (2002). Invisible nurses. *American Journal of Nurses*. 2002 Nov; 102(11):13.
- Kino, N. (2002). Vård för asylsökande: Handikappad nekas hjälp. *Dagens Nyheter* den 19 november.
- Kline, K.N. (1999). Reading and reforming breast self-examination discourse: claiming missed opportunities for empowerment. *Journal of Health Communication*, 1999 Apr-Juni; 4(2):199-141.

- Kratz, C.R. (1982). Nursing and journalism – legal and ethical considerations. *Nursing Times* 1982. Nov 24–30; 78(47):Suppl 34:135–6.
- Krugman, R.D. (1996). The media and public awareness of child abuse and neglect: it's time for a change. *Child Abuse Negl.* 1996 Apr; 20(4):259–60.
- Krångh, C. (2003). Skakande om åldringsvård i tv:s Uppdrag granskning. *DAGEN* den 24 januari.
- Laestadius, A-H. (2002). 89-årig kvinna sköttes av 126 olika vårdare på två år. *Svenska Dagbladet* den 3 augusti.
- Laizner, A.M. (1992). Surveillance of news media: a nursing responsibility. *Imprint* 1992 Apr–May; 39(3):37, 39–40, 46–8.
- Lantz, G. (2002). Vi behöver en dialog om vården. Debattartikel BRÄNNPUNKT. *Svenska Dagbladet* den 18 juni.
- Larsson, H.A. (2000). *Den reflekterande medborgaren*. Jönköping University Press. Jönköping: Högskolan för lärarutbildning och kommunikation (HLK).
- Lawler, J. (1991). *Behind the Screens, Nursing Somology, and the Problem of the Body*. Melbourne: Churchill Livingstone.
- Lidén, S. (2003). Jannarnas pajkastning. *Aftonbladet* den 26 september.
- Liedman, S-E. (2001). *Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Lind Nilsson, I. (2003). Ledarskap i kritiska situationer. I Holmberg, I. & Henning, R. (red.). (2003). *Offentligt ledarskap – om förändring, förnyelse och nya ledarideal*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindén, J. (1998). *Handledning av doktorander*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- Lindgren, M. & Malm, U. (1997). Aftonbladet och tragedin i Norberg. Debattartikel. *Aftonbladet* den 8 april.
- Lindstedt, N. (2003). LENA stod mitt i skottgluggen. *SocialQrage*, nr 1, s. 11–12.
- Lindström, J. (2003). Tror du mig inte? *SocialQrage*, nr 1.

Journalism – legal and eth-
Times 1982. Nov 24–30;

and public awareness of
 time for a change. *Child*
 9–60.

in åldringsvård i tv:s Upp-
 24 januari.

vinna sköttes av 126 olika
bladet den 3 augusti.

of news media: a nursing
 pr-May; 39(3):37, 39–40,

dialog om vården. Debatt-
Dagbladet den 18 juni.

rande medborgaren. Jönkö-
 ng: Högskolan för lärarut-
 (HLK).

ens, *Nursing Somology, and*
 ource: Churchill Living-

stning. *Aftonbladet* den 26

et äventyr. *Om människans*
 onniers Förlag.

ap i kritiska situationer. I
 d.). (2003). *Offentligt ledar-*
och nya ledarideal. Lund:

doktorander. Nora: Bokför-

Aftonbladet och tragedin
bladet den 8 april.

mitt i skottgluggen. *Social-*
 g inte? *SocialQrage*, nr 1.

- Link, D.G. (2002). Invisible nurses. *American Journal of Nurses*. 2002 Nov; 102(11):13.
- Liple, N. (2001). Breaking the cycle of bad news. *Nursing Standard* 2001 Oct 10–16; 16(4):13.
- Lisinski, S. (2003). Omhändertagandet i Oskarshamn ska granskas. *Dagens Nyheter* den 14 januari.
- Ljunggren, P. (2002). Oskarshamnsfallet redovisades inte fullt ut. *Dagens Nyheter* den 18 december.
- Lorentzon, P. (1993). *Hjältarna på Fagerhult*. Stockholm: Sel-
 lin & partner.
- Lukas, K.M. (2001). Professional development. Use the media. *American Journal of Nurses*. 2001 Mar; 101(3):65–6.
- Lundälv, J. (2000). *Talesmannen. Mediapraktika för hjälpare*. Gävle: Meyers.
- Lundälv, J. (2001). *Det talande offret. Journalistik vid olyckor och katastrofer*. Andra utökade och reviderade upplagan. Gävle: Meyers.
- Lundälv, J. (2002). Därför bör socionomer öppna sig för journalister. *Socionomen* nr 7, s. 11–15.
- Lundälv, J. (2003). *Åtta möten. Om pedagogisk dagbok i socialt arbete. En idéskrift om pedagogiska utmaningar och invitationer till möten om lärande*. Kursrapport, kursen Högskolepedagogik 10 poäng (ht 2002-vt 2003). Universitetspedagogiskt centrum, Göteborgs universitet.
- Lundälv, J. & Björnstig, U. (2003). Hur rapporterar svenska massmedier skadehändelser i trafiken? En retrospektiv studie av tidningspress och dess bevakning av skadehändelser och prevention. *Akuttjournalen. The Scandinavian Journal of Trauma and Emergency Medicine*. 2003; 11(4):184–192.
- Löfgren-Nilsson, M. (1999). *På Bladet, Kuriren & Allehanda. Om journalistiska ideal och organiseringsprinciper i den redaktionella vardagen*. Avhandling. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

- Löfgren-Nilsson, M. (2000). Att göra skillnad – Kvinnors villkor och betydelse i svensk nyhetsjournalistik. (Making Difference – women's place in the news 1958–2000). I Jarlbro, G. & Näslund Dahlgren, A. (ed.). *Kvinnor och medier (Women and Media)* pp. 7–20. Stockholm: Stiftelsen institutet för mediastudier.
- Löfgren-Nilsson, M. & Wiik, J. (2003). *Kvinnor och män i nyheterna. En kvantitativ undersökning av SVT:s nyhetssändningar 02/03*. Internrapport. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Lönnroth, L. (1994). *Bilder av "Gatubarn" i svensk press – en deskriptiv studie av rapporteringen om "gatubarn" i svenska tidningar under åren 1992 och 1993*. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet. Utvecklingspsykologiska seminariets skriftserie, Nr 44. Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen.
- Löwenberg, A. (1990). *Undersökande journalistik*. Stockholm: Ordfronts förlag.
- Malmsten, K. (2001). *Etik i basal omvårdnad – i någon annans händer*. Lund: Studentlitteratur.
- Marsh, P., Fox, K., Carnibella, G., McCann, J. & Marsh, J. (1996). *Media coverage of football hooliganism*. In Football Violence in Europe. The Amsterdam Group.
- Mason, D.J. (2002). Invisible nurses. Media neglect is one cause of the nursing shortage. *American Journal of Nurses*. 2002 Aug; 102(8):7.
- Mathiesen, T. (1993). *Makt og medier*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Mazon, S. (2002). *Life in the Labyrinth. A Reflexive Exploration of Research and Politics*. Doctoral Dissertation in Ethnology at the Department of Culture and Media, Umeå University.
- McGough, G. (1999). Nurses have taken for granted the goodwill of the public for too long. *Nursing Times*. 1999 Nov 17–23; 95(46):45.
- Mead, C.D. (1992). Approaching the media with confidence. *Public Health Nurs*. 1992 Sep; 9(3):209–14.

skillnad – Kvinnors
nyhetsjournalistik.
ce in the news 1958–
gren, A. (ed.). *Kvinnor*
7–20. Stockholm: Stif-
B). *Kvinnor och män i*
g av SVT:s nyhetssänd-
borg: JMG, Göteborgs
arn" i svensk press – en
n "gatubarn" i svenska
. Pedagogiska institu-
vecklingspsykologiska
ockholm: Stockholms
nen.
de journalistik. Stock-
rdnad – i någon annans
cCann, J. & Marsh, J.
ooliganism. In Football
m Group.
Media neglect is one
merican Journal of Nurses.
Oslo: Pax Forlag A/S.
. *A Reflexive Exploration*
Dissertation in Ethno-
and Media, Umeå Uni-
taken for granted the
g. *Nursing Times*. 1999
he media with confi-
p; 9(3):209–14.

- Meier, E. (1999). The image of a nurse – myth vs. reality. *Nursing Economics*. 1999 Sep–Oct; 17(5):273–5.
- Mellgren, F. (2003). Rädda läkare vågar inte kritisera brister i vården. *Svenska Dagbladet* den 9 februari.
- Merbane, F. (2001). Want to understand how Americans viewed long-term care in 1998? Start with media coverage. *Gerontologist* 2001 feb; 41(1):24–33.
- Midthassel, U.V. (2003). Kollegaveiledning – er det verd å bruke tid på? *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, nr 3–4/2003, s. 168–174.
- Mindus, P. (1998). Visare blir den som tillstår ett misstag – om man lärt sig något. Avslutande medicinskt press-etiska synpunkter. *Läkartidningen*, Volym 95, nr 44 s. 4898–4901.
- Mindus, P. (1998). Kritisk journalistik eller journalistik i kris? Per Mindus diskuterar en ofrivillig medverkan i TV2. *Läkartidningen*, Vol. 95, nr 44 s. 4878–4880.
- Moberg, Y. (2003). Socialnämnd frias för tvångsvård av pojke. *DAGEN* den 7 februari.
- Morton, A. (1983). Backs to the camera: relationship between nurses and the media. *Nursing Mirror*. 1983 Aug 10; 157(6):17–20.
- Nationalencyklopedin (1996). *Nationalencyklopedins ordbok*. Andra bandet. Utarbetad av Språkdata vid Göteborgs universitet. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.
- Nationalencyklopedin (1996). *Nationalencyklopedins ordbok*. Tredje bandet. Utarbetad av Språkdata vid Göteborgs universitet. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.
- Niklasson, C-G. (2002). Präst slår larm om vanvårdade äldre. *GT/Expressen* den 4 december.
- Nordborg, G. & Bern, A. (red.). (2002). *Dubbel viktimering? Invandrade brottsoffer I svensk context*. Rapport från en konferens om möjligheter och brister i mångkulturella möten, november 2001. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Nurs Bc. (2002). How to create community media coverage for nursing. *Nurs Bc* 2002 Jun:34(3):13.

- Nycop, C-A. (1996). *Sensation och moral. Tankar kring tidningar*. Stockholm: Natur och Kultur.
- O'Dean, P. (2002). Invisible nurses. *American Journal of Nurses*. 2002 Nov; 102(11):13-4.
- Olsson, A.R. (2003). *Yttrandefrihet och tryckfrihet. Handbok för journalister*. Fjärde upplagan. Stockholm: Prisma.
- Olsson, H. (1990). *Catrine och rättvisan*. Stockholm: Carlssons.
- Pawlyshyn, B. (2002). Invisible nurses. *American Journal of Nurses*. 2002 Nov; 102(11):14.
- Persson, L.G.W. & Guillou, J. (1996). *Om jakt och jägare: från Fagerhult till Sibirien*. Stockholm: Norstedt.
- Persson, M. (2002). Vårdtagare fick ingen mat. Personalbrist inom hemtjänsten orsakade stora problem. *Östersunds-Posten* den 29 januari.
- Peruzzi, B. (2002). – Min mamma dog efter tvångsflytten. Nu kräver allt fler läkarsamverkan vid äldreboenden. *Aftonbladet* den 3 mars.
- Peruzzi, B. (2003). "Han kan inte bo hemma". Hustrun Edna berättar för första gången om Ingemar Johanssons svåra sjukdom. *Aftonbladet* den 8 juli.
- Petersson, O., Westholm, A. & Blomberg, A. (1989). *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Petersson, O. (1990). *Makten över tanken*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Piper, S.M. & Brown, P.A. (1998). The Theory and practice of health education applied to nursing: a bi-polar approach. *Journal of Advanced Nursing* 1998, 27, 383-389.
- Pithouse, A. & Atkinson, P. (1988). Telling the Case: Occupational Narrative in a Social Work Office. I Coupland, N. (ed.) *Styles of Discourse*. New York: Croom Helm.
- Radetzki, M. (2003). "Skrämmande att han får journalistpris". BRÄNNPUNKT, *Svenska Dagbladet* den 14 januari.
- Ramqvist, K. (2000). Ambivalent syn på skönhetsmyt. Bim-bobilden analyseras utan att avslöja några "brott" eller ge förslag på lösningar. *Dagens Nyheter* den 1 juli.

- Ramsden, P. (1992). *Learning to Teach in Higher Education*. London: Routledge.
- Ringheim, G. (1993). *I pressens vold*. Gyldendal Norsk Forlag A/S. Oslo.
- Roller, S.R. (1989). Nurses are responsible for the image of nursing. *AORN J.* 1989 Jun; 49(6):1673-8.
- Ross, J.W. (1993). Media messages, empathy, and social work. *Health & Social Work.* 1993 Aug; 18(3):163-4.
- Rothenborg, O. (2002). Vårdskandal leder till åtal. *Dagens Nyheter* den 27 juni.
- Scott, D. (1995). Child Protection: Paradoxes of Publicity, Policy and Practice. *Australian Journal of Social Issues*, Vol. 30, No. 1, pp. 71-98. Published by the Australian Council of Social Service.
- Scott, H. (1999). Nursing professionalism is marred by sexy stereotype. *British Journal of Nursing*, 1999 Jun 10-23; 8(11):700.
- Seale, C. (2002). *Media and Health*. London: SAGE Publications.
- Sjöberg, H. (2002). Övergrepp kan mörkas. Borås tidning den 14 februari.
- Sjöberg, H. (2002). Förvirrad skickades hem. Tvingades ringa larmcentralen 144 gånger på två dygn – nu anmäler sjuksköterskor Sjöbo kommun del enligt Lex Sara. *Borås tidning* den 15 februari.
- Sjöberg, M. (2002). Socialtjänsten kränker ofta utvecklingsstörda. Debattartikel. *GT/Expressen/Kvällsposten* den 16 december.
- SOU 1998:6. Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Betänkande av Kvinno- maktutredningen. Arbetsmarknadsdepartementet.
- Stahre, A. (2002). Vanvårdade 97-åringen: Sonen startar stiftelse för god vård. *Dagens Nyheter* den 18 december.

- Stolt, C-M. (2003). Sensationslysten journalistik urholkar förtroendet. Debattartikel. *Borås tidning* denn 5 februari.
- Street, A.F. (1992). *Inside Nursing, a Critical Ethnography of Clinical Nursing Practice*. Albany: State University of New York Press.
- Strömberg, L-O. (2003). Patienternas fötter ruttnade på hemmet. De ansvariga riskerar fängelse. *Kvällsposten* den 11 februari.
- Sullivan, E.J. (1999). The invisible majority: nurses in the media. *Journal of Professional Nursing*. 1999 Jul-Aug; 15(4):203-4.
- Sundberg, S. (2002). "Äldrevården orsakade fars död". Helge, 97, tvingades leva sina sista dagar med svåra smärtor. *GT/Expressen* den 18 november.
- Sundin, O. (2003). *Informationsstrategier och yrkesidentiteter – en studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen*. Doktorsavhandling vid Institutionen biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås och Göteborgs universitet. Göteborg: VALFRID.
- Sundling, J. (2003). Allt ljus på OSKARSHAMN. *SocialQrage* nr 1, s. 4-7.
- Sundling, J. (2003). Han möts av tystnad och rädsla. *SocialQrage* nr 1, s. 8-10.
- Sundsvalls kommun (2000). *Kommunikation lika med Relation. Kommunikationspolicy för socialtjänsten i Sundsvalls kommun år 2001-2003*. Policy antagen av Socialnämnden i Sundsvall den 25 oktober.
- Svedberg, T. (2002). Föräldrarnas brev stoppades. Socialsekreteraren: Brevet en fara för barnen. *GT/Expressen* den 13 november.
- Svedberg, T. (2003). Förlorade mamma och syster i branden. Nu har minnessakerna försvunnit hos socialen. *GT/Expressen* den 27 januari.
- Svenska Dagbladet (1995). Lex Maria-anmälningar ökar. *Svenska Dagbladet* den 19 april.

- Svensson, G. (2003). VANVÅRD I OMSORGEN: "Stanken av svett och urin var vedervärdig". *Dagens Nyheter* den 22 januari.
- Svensson, G. (2003). Fler fall av vanvård på Väduren. *Dagens Nyheter* den 30 januari.
- Sydvik, P. (1999). Svåra fall anmäls inte på Styrso. Sjuksköterskas tolkning leder till att olyckor bland äldre inte granskas. *Göteborgs-Posten* den 9 mars.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Söderberg, L. (2002). De kan bli helt utan semester. Facket varnar för att skjuta på ledigheten. *Aftonbladet* den 27 mars.
- Thulin, K. & Östergren, J. (2002). *Bimbobakslaget*. Stockholm: Pandang.
- Tierney, R. (2003). Read All About it: Writing Health Articles for the Student. *Journal of Nursing Education*, October 2003, Vol. 42, No. 10, pp. 465–467.
- Ullmin, R. (2002). "Utsattes för rena tortyren". Kvinns barn kräver Sjöbo kommun på skadestånd. *Kvällsposten/Expressen* den 19 december.
- Wallack, L., Dorfman, L., Jernigan, D. & Themba, M. (1993). *Media Advocacy and Public Health: Power for Prevention*.
- Vallgren, C. (2001). Feministerna vs gubbarna. Därför bråkar de – *Aftonbladet* tar klivet in i ringen. *Aftonbladet* den 27 april.
- Ward, G.W., Morrison, W. & Schreiber, G. (1982). *Pilot study of health professional's awareness and opinions of the hypertension information in the mass media they use*. *Public Health Reports*. 1982 Mar–Apr; 97(2):113–5.
- While, A. (2002). Choice and confusion: nurses need to lead. *British Journal of Community Nursing*. 2002 Mar; 7(3):164.

- Whitehead, D. (2000). Using mass media within health-promoting practice: a nursing perspective. *J Adv Nurs*. 2000 Oct; 32(4):807–16. Review.
- Vogt-Kielland, C. (1982). Opp av skyttergravene! Om krigens mellom journalister og sosialarbeidere. *Sosialt forum/Sosialt arbeid* nr 5/6.
- Woll, L. (1996). *Children, Ethics and the Media*. A paper presented by the International Save the Children Alliance to the United Nations Committee on the Rights of the Child. Geneva October 7 th 1996.
- Vårdfacket (2003). Skriv om ditt arbete! *Vårdfacket. Tidning för Vårdförbundet*, nr 7, 4 augusti 2003, årgång 27, s. 52.
- Young, J.S. (2002). Mass media and medicine: challenges and opportunities. *The Journal of the American Medical Association (JAMA)*. 2002 Feb 13; 287(6):772.
- Ågren, H. (2003). Den farliga patienten – tre orsaker till att psykiatrin inte når fram. Debatt. *Läkartidningen* nr 39, s. 3068–3069.
- Ås, B. (1992). *De fem härskarteknikerna*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige.
- Öberg, T. (2003). Ungas ointresse för vården ställer nya krav. *Svenska Dagbladet* den 31 januari.

Sakregister

- aktör 85
allmänhet 10, 31, 124
allmänhetens
  pressombudsman 106, 115
allmänintresse 115
allmänjournalist 76
ambulanssjuusköterska 49
analys 47
anhörig 10, 84
anmälningsskyldighet 66
ansvar 85
ansvarig utgivare 25
arbetskamrat 45
arbetsmetod 90
arbetsterapeut 70, 72, 80
artikel 13, 60–61, 73
avslöjande 40
avvikelseberättelse 89

barmhärtighetsängel 25
barnomsorgspersonal 118
begriplighet 62, 73
bemästringsstrategi 38
beredskap 67, 84, 127
bimbofiering 28, 30, 32,
  102
biomedicinsk analytiker 80
biståndshandläggare 49
brobyggande 57
brukare 10

budskap 57
byteshandel 57

checklista 32
chefredaktör 25
chockad person 42
civilkurage 77

dagboksskrivande 73, 122–
  123
deadline 64
debattartikel 14, 73
demokratiskt värde 9, 28
diarieföring 65
direktsändning 128
distriktssköterska 49, 70
djupinläring 48
dramaturgi 61
drogmissbruk 111
dynamik 130

efterkontroll 61
epitet 30
erfarenhetsberättelse 29
etik 16, 28, 33, 35–36, 56, 81
etisk beredskap 15
etisk kod 15
etiska spelregler 56, 98
etiskt förhållningssätt 88
etnologi 36

Sakregister

- familjehem 93
felciterad 59, 61
fenomenografi 78
fenomenografisk
  forskningstradition 79
filminspelning 101
fortbildning 91
fotograf 63
förberedelsefas 46, 76
förebild 31
förebildernas betydelse 99
förhållningsätt 103
förskingring 64
förskola 12
förväntningsfaktor 57
- genus 28, 56
genusfråga 17
genusperspektiv 18
granskning 75
granskningsnämnden för
  radio och tv 106, 115
- handlande 40
hård nyhet 19
högskola 15
- identitetsskapande 122
igenkännande 73, 75
individuell utveckling 118
informatör 70
inifrånperspektiv 24, 31
inre kvalitetssäkring 123
inspelningsmaterial 63
integritet 60
intensiv mediebevakning 103
interaktivt möte 116
interngranskning 75
intervjumetodik 29, 78
- intervjutillfälle 62
intervjuutskrift 61
- journalistikkritik 105
journalistisk frihet 59
journalistkår 25
- karisma 58
katastrofjournalistik 13
klient 10, 43, 101
kollegiekritik 31
kollegiestöd 33, 38, 56, 97,
  117
kollegieutveckling 97, 118
kommunikation 91
kommunikationspolicy 53
kommunikationsprocess 10
kommuniké 110
komplexitet 14
kompostering 46, 54, 80
konfidentialitet 36
konflikt 91
konfliktladdad händelse 13
kris 13
krishändelse 103
krisjournalistik 13
kriskommunikation 56
kritik 75, 77, 97, 122
kulturell tradition 55
kunskap 9, 47, 55, 69
kunskapsdimension 116, 119
kunskapstaxonomi 47
kunskapsutväxling 121
kvalitetsgranskning 98
kvalitetssäkring 89, 105, 123
kvalitetsutveckling 118
kvinnlig domän 19
kvinnlig journalist 21, 23
kvinnlig programledare 31

jutillfälle 62
 juutskrift 61
 alistikkritik 105
 alistisk frihet 59
 alistkår 25
 na 58
 rofjournalistik 13
 e 10, 43, 101
 giekritik 31
 gjestöd 33, 38, 56, 97,
 7
 gjeutveckling 97, 118
 munikation 91
 munikationspolicy 53
 munikationsprocess 10
 muniké 110
 mplexitet 14
 oostering 46, 54, 80
 dentialitet 36
 likt 91
 liktladdad händelse 13
 13
 ändelse 103
 urnalistik 13
 ommunikation 56
 k 75, 77, 97, 122
 urell tradition 55
 kap 9, 47, 55, 69
 kapsdimension 116, 119
 kapsstaxonomi 47
 kapsutväxling 121
 tetsgranskning 98
 tetsssäkring 89, 105, 123
 tetsutveckling 118
 nlig domän 19
 nlig journalist 21, 23
 nlig programledare 31

kvinnlig yrkesutövare 21
 kvinnomaktutredning 33
 kvällstidning 88
 könsstruktur 92
 könsstympling 41
 lagstiftning 52
 Lex Maria 42, 66–67, 124
 Lex Sara 42, 66–67, 124
 logik 44
 lokalradiostation 108
 lokaltidning 31, 64, 107, 110
 lärandeaspekt 105
 lärandeperspektiv 114, 116
 lärandeprocess 129
 makt 28, 33, 56, 81
 maktbegrepp 17
 maktdimension 119–120
 maktposition 31, 35, 81
 maktstruktur 86
 maktutredning 17
 maktutövare 127
 manlig domän 18
 medaktör 93
 medborgares makt 17
 meddelandefrihet 43, 108–
 109
 medicinskt ansvarig
 sjuksköterska 80
 mediedebatt 109
 mediedramaturgi 12, 32, 93
 medieerfarenhet 87
 medieexponering 39
 medieforskning 29
 mediefråga 12
 mediekritik 31, 105
 medielogik 13, 16, 56, 68–69

mediemöte 23, 27, 32, 46, 54,
 57, 82, 85
 mediepolicy 53
 mediepublicering 102
 medierelation 79, 99
 mediesamtal 34, 43, 101
 mediescen 28
 mediestrategi 54, 93
 mediesystem 15, 21, 25, 32,
 35, 38, 44, 59, 61, 68, 76,
 102, 106, 124
 medieträning 91
 metodmedvetenhet 54
 mikrofonteknik 35, 62–63
 missbruksfråga 95
 mjuk nyhet 19
 mottagare 27
 myndighetsföreträdare 50
 mångfald 95
 människokärlek 129
 negativ nyhetshändelse 24,
 88
 negativ stress 40, 45
 neutral 79
 normaliserat samtal 122
 nyhetsartikel 14
 nyhetschef 25
 nyhetsinslag 18, 49, 75
 nyhetsjournalistik 68, 72
 nyhetskonstruktion 68, 70–
 72
 nyhetsledning 63
 nyhetstext 57, 72
 nyhetsuppslag 64, 69, 89
 nyorientering 83
 näringsliv 32, 91
 närvarokänsla 72

- oanad publicitet 76
oetiskt förfarande 42
offentlig dimension 119–120
offentlighetsprincip 43
offentligt ledarskap 43
offer 16
ojämlikhet 106
olycksfall 13, 110
olycksfallsjournalistik 13
omsorg 69, 101
omsorgsinformation 118
omvårdnad 58, 69, 101
omvårdnadsperspektiv 50
onkologsjuksköterska 70
operativt
  ledningsansvarig 109
osynliggjord 29, 92
osäkerhetskänsla 43, 121, 123
oåterkallelig 75
- patient 10, 43, 84, 101
patientetik 12
patientintegritet 115
patientsekretess 114
patientsäkerhet 88
personalutbildning 117
personlig dimension 119
personlighet 55
personskydd 114
policy 12
positionering 34
praktisk erfarenhet 77
pressansvarig 70
pressens samarbetsnämnd 35
pressetiska spelregler 36, 60
pressetiskt perspektiv 35, 114
presskonferens 28
pressmeddelande 62
presumtiv patient 84
- profession 9, 77, 83
professionell yrkesutövare 10
professionsfråga 21, 28
professionsporträtt 71
programledare 30
psykolog 49
publicistklubben 6
publicitetsskada 42
- radiointervju 61
radiojournalist 35
redaktion 61
redaktionschef 25
reflexiv hållning 36
reflexivitet 28, 33, 36, 39, 56, 81
reflexivt kretslopp 46
regelverk 12
regeringsformen 52
reportage 49
respekt 27, 31
resurs 69
risksamhälle 44
rollförståelse 30, 38
rollkonflikt 10
rubriksättning 67–68
rädsla 10, 123
rättspsykiatrisk utredning 88
röstbortfall 82
- samtal 29
samtycke 101, 110
schablon 25, 32
sekretessbestämmelse 65, 88, 98, 115
sekretesslagen 53
sekretessregler 114
sekundär traumatisering 41, 45, 129

sion 9, 77, 83
 sionell yrkesutövare 10
 sionsfråga 21, 28
 sionsporträtt 71
 amledare 30
 log 49
 cistklubben 6
 titetsskada 42

 intervju 61
 ounalist 35
 tion 61
 tionschef 25
 iv hållning 36
 ivitet 28, 33, 36, 39, 56,

 ivt kretslopp 46
 erk 12
 ngsformen 52
 rage 49
 kt 27, 31
 69
 mhälle 44
 rstående 30, 38
 nflikt 10
 sättning 67-68
 10, 123
 sykiatrisk utredning 88
 ortfall 82

 l 29
 cke 101, 110
 on 25, 32
 essbestämmelse 65, 88,
 115
 esslagen 53
 essregler 114
 där traumatisering 41,
 129

sekundär viktimisering 41
 seniorutövare 80
 sexobjekt 25
 sjuksköterska 47, 49, 69-70,
 102-103, 121, 123-124, 127,
 129
 sjukvårdsjournalistik 12
 självreflektion 122, 130
 skadeförebyggande
 arbete 103
 skadegradering 51
 skadeinformation 50
 skaderapport 51
 skadeutfall 43
 skuldbelastning 40, 45
 skyldighet 60
 social fråga 23, 92
 social kompetens 116
 social omsorg 58, 90
 socialarbetare 47, 49, 69, 80,
 92, 94-97, 103, 121, 124,
 127, 129
 socialchef 80
 socialpedagog 49
 socialt arbete 37, 90-91,
 96
 socialtjänst 58
 socialutredning 88
 sociologi 36
 specialistkompetens 85
 språkspel 128
 stark känsla 75
 stora journalistpriset 6
 stress 15, 43
 studiebesök 64
 stödpersonal 103
 sympati 39
 syntes 47
 sårbarhet 15, 77

 teamarbete 125
 telefonintervju 78
 textmängd 74
 tidningsjournalist 97
 tidsansträngd situation 50
 tidsbrist 101
 tidsutrymme 59
 tillit 27, 31
 trauma 41, 50
 traumaomhänder-
 tagande 125
 traumatisk upplevelse 38,
 40-41, 103
 trippelloggbok 122
 tryckfrihet 43
 Tryckfrihetsförordningen 52
 tv-inspelning 63
 tvångsomhändertagande 102
 tystnadsplikt 109

 undersköterska 49, 69-70,
 72
 undersökande
 journalistik 129
 uppgiftslämnare 66
 utbildning 77, 91
 utifrånperspektiv 79
 utsatthet 97
 uttalande 114
 utvärdering 47

 vardagligt mediemöte 11
 vardagshändelse 77
 vardagsverklighet 9, 75, 87,
 92
 webbsida 70-71
 verksamhetschef 80, 96, 99
 victim-blaming 40, 43, 45,
 129

Sakregister

- viktimisering 41
vårdetik 115
yrkesetik 28, 35
yrkeskodex 15
yrkesporträtt 70–71
yrkesroll 27, 91
ytinläring 48
yttrandefrihet 64
yttrandefrihetsgrundlagen 53
yttre kvalitetssäkring 123
återsändare 34
återvinning 46, 54, 80
öppet samtal 78
övergrepp 64

Jörgen Lundälv är universitetslektor i socialt arbete vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, politices doktor (PD), socionom, journalist, författare till flera böcker och artiklar inom området. Han undervisar inom socionomprogrammet vid Göteborgs universitet.

OMVÅRDNAD OCH OMSORG I MASSMEDIA

– professionella mediemöten

Kontakter med media är viktiga för att professionsfrågor ska kunna kommuniceras och för att yrkesutövare, i det här fallet inom omvårdnad och omsorg, ska kunna göra sina röster hörda. När hjälpsökande patienter, klienter och brukare vänder sig till journalister för att få ge sin syn på omvårdnad och omsorg, är det ofta en kritisk bild som förmedlas. I boken berättar erfarna yrkesutövare inom vård och omsorg om sina erfarenheter av reflexiva mediemöten utifrån vardagsnära händelser.

Det är viktigt att man är insatt i förhållanden på sin arbetsplats och även få se den skildrad av medierna. Allt detta för att allmänheten, däribland patienter och närstående men även presumtiva patienter, klienter och brukare ska få en ökad kunskap och förståelse för den vardagsverklighet som finns inom vård och omsorg i dagens Sverige. I boken beskrivs en modell för hur yrkesutövare kan bli mer medvetna om mediernas roll i samhället, hur svåra och känsliga ämnen kan och bör diskuteras med journalister.

Boken vänder sig till studerande inom olika vårdutbildningar vid universitet och högskolor samt till socionomutbildningen, men kan även användas vid fortbildning av vård- och omsorgspersonal.

Studentlitteratur

www.studentlitteratur.se

Art.nr 31381

ISBN 91-44-03049-5

9 789144 030494